

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира Гнатюка

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА: ОРІЄНТИРИ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник матеріалів
Всеукраїнського фахового семінару,
присвяченого 20-річчю кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка**

**Тернопіль
2025**

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Факультет філології і журналістики
Кафедра журналістики

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА: ОРІЄНТИРИ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів
Всеукраїнського фахового семінару,
присвяченого 20-річчю кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка

Тернопіль
2025

УДК 378:070](043.2)
Ж91

Журналістська освіта: орієнтири, виклики, перспективи : збірник матеріалів Всеукраїнського фахового семінару, присвяченого 20-річчю кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / упорядкування Н. Поплавської, Н. Дащенко. Тернопіль : ТНПУ, 2025. 110 с.

*Обговорено на засіданні кафедри журналістики,
протокол № 4 від 17 листопада 2025 р.*

*Рекомендовано до друку вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
протокол № 7 від 25 листопада 2025 р.*

Матеріали публікуються в авторській редакції.

Рецензенти:

ВІЛЬЧИНСЬКА Т. П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та славістики, Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка.

БІЛОВУС Л. І. – доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, директор центру ліцензування, акредитації, методичної роботи та забезпечення якості освіти, Західноукраїнський національний університет (Тернопіль).

МІТЧУК О. А. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри інформаційного права та юридичної журналістики, Національний університет водного господарства та природокористування (Рівне).

Збірник наукових статей і тез представляє комплексне бачення сучасного стану та трансформаційних процесів у підготовці журналістських кадрів в Україні. Матеріали охоплюють питання модернізації освітніх програм, впровадження цифрових технологій, формування професійних компетентностей, етичних стандартів і методик викладання фахових дисциплін. Значна увага приділена інтеграції міжнародного досвіду, професійній підготовці в умовах воєнного часу та інноваційним підходам до організації навчання. Видання відображає міжрегіональний академічний діалог та пропонує різноманітні дослідницькі й практикоорієнтовані підходи до розвитку журналістської освіти.

Збірник призначений для викладачів, науковців, студентів спеціальності «Журналістика», медіадослідників, а також фахівців, що працюють у сфері медіа та комунікацій.

ЗМІСТ

БОРОДИЦА Світлана. ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ТВОРЧОСТІ ОСИПА НАЗАРУКА.....	6
ВІЛЬЧИНСЬКА Тетяна. «КОГНІТИВНА ОНОМАСТИКА» ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА	9
ВІЛЬЧИНСЬКИЙ Олександр. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ЖУРНАЛІСТСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ»: ВІД БРЕЙНСТОРМІНГУ ТА РОЛЬОВИХ ІГОР ДО СТВОРЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ТВОРЧИХ ПРОЄКТІВ.....	12
ВОЛКОВИНСЬКИЙ Олександр. СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	14
ВОЛОБУЄВА Анастасія, КОРНЄЄВ Віталій. ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМІ МЕДІАОСВІТИ (досвід укладання договору про подвійне дипломування з Університетом Адама Міцкевича в Познані)	21
ГАНДЗЮК Віталій. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕДІА (на матеріалі ОП Журналістика ВДПУ імені Михайла Коцюбинського).....	27
ГЛУХИЙ Андрій. МЕДІАПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА	30
ДАЩЕНКО Наталія. РЕДАКТОР І ФАКТОЛОГІЧНА ТОЧНІСТЬ: МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ФАКТИЧНИХ ПОМИЛОК У МЕДІАТЕКСТАХ.....	34
ЄВДОКИМЕНКО Ірина, ПРИСТУПЕНКО Тетяна. ЖУРНАЛІСТИКА БЕЗ КОРІННЯ: ЧИ СТАНУТЬ «ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ» ЖЕРТВОЮ ОСВІТНЬОЇ «ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ»?	39
КОВПАК Вікторія. ДЕКОЛОНІАЛЬНІ НАРАТИВИ У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНОЇ КАМПАНІЇ	48
КУШНІР Оксана, РЕШЕТУХА Тетяна. ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ С7 (061) ЖУРНАЛІСТИКА У ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА.....	53
МЕДИНСЬКА Олеся, ЙОРДАН Ганна, СИНОРУБ Галина. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІШІ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ФАХУ	58
МИРОНЕНКО Владлена. ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЖУРНАЛІСТСЬКУ ОСВІТУ: ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ.....	64

МІТЧУК Ольга. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: РОЛЬ МЕЙДЖОРУ ТА СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ ...	68
ОЛЕКСЕНКО Володимир. ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТЕКСТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВСТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ДОСТОВІРНОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	72
ОЛЕКСЕНКО Володимир. ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ЖУРНАЛІСТИЦІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ.....	76
ПЕЛЕШОК Ольга. МЕДІАПРАВО В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ.....	80
ПОПЛАВСЬКА Наталія. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА»	86
САЩУК Тетяна. МЕДІАКОНТЕНТ ДЛЯ МОЛОДІ: ПРОФЕСІЙНІ ТРЕНДИ ТА ОСВІТНЯ МОДЕЛЬ	92
СЕМЕНКО Світлана. «ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ» ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КАФЕДРИ ЖУРНАЛІСТИКИ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА	97
СКУРАТКО Тетяна, СЕНЬОВСЬКА Надія. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ.....	100
ХОМЕНКО Ілля, ХОМИЧ Тетяна. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ДО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ І ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТИ.....	103

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДИСКУРС ТВОРЧОСТІ ОСИПА НАЗРУКА

Світлана БОРОДИЦА

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,*

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

<https://orcid.org/0000-0002-8369-396X>

boroditsa_s@ukr.net

Осип Назарук – письменник, політичний та громадський діяч, редактор – впевнено увійшов в український літературний дискурс перших десятиліть ХХ століття і як знаний публіцист. Його наполегливі пошуки нових тематичних і стильових площин засвідчують: непересічний автор історичних повістей «Роксоляна» і «Ярослав Осмомисл» мав «незвичайний темперамент» та «інтелект» (на чому наголошено в некролозі «Д-р Осип Назарук. Посмертна згадка», опублікованому в «Краківських вістях» 7 квітня 1940 року [4]), при чому останній переважав «силу поетичної творчості», уяву й «полет». Відтак його проза «робить вражіння не творів, але муравлиної, впертої, силою волі собі накиненої історично-белетристичної праці» [4].

Попри те, що художні доміанти прозової творчості О. Назарука в українському літературознавстві визначили С. Андрусів, З. Величко, В. Качкан, Б. Мельничук, М. Федунь, А. Шпиталь та ін., його постать більшою мірою цікавила істориків (Л. Бурачок, О. Купчинський, І. Лисяк-Рудницький, І. Мельник, М. Швагуляк та ін.), котрі доводять, що саме громадсько-політична та журналістична праця принесла йому визнання.

У творчій спадщині митця виділяємо епістолярій (передусім листування з В. Липинським), публіцистику (розлогі статті-трактати, як-от «Галичина й Велика Україна. Трактат, присвячений українським жінкам і військовим», «Слідами Українських Січових Стрільців»), мемуари-спогади (військові, політичні, культурні), мемуари-травелоги («Зі Львова до Варшави. Втеча перед совітами в пам'ятних днях 2-13 жовтня 1939 року», «До Бакоти. Подорож до українських Помпеїв», «З подорожи до Канади»), щоденникові записи (понад 40 записних книжок і щоденників у Центральному державному історичному архіві України Львова). У цьому масиві текстів першорядне значення мають історичні твори, в яких О. Назарук осмислив життя і діяльність відомих у світі українців (Роксолана, Ярослав Осмомисл, Олекса Довбуш та ін.). Таким чином, історіософські проблеми наскрізні у його спадщині, публіцистичній передусім. Це засвідчує єдність авторового мислення та стилю, виражена у синтезі світського та духовного, сьогочасного і минулого, особистісного та ідеологічного.

Еволюція творчої індивідуальності О. Назарука демонструє висхідну від політики й журналістики до художньої творчості. Як особистість, формувався в Бучацькій гімназії, звідки його відрахували за пропаганду соціалізму, заборонивши складати матуру в Галичині. Далі навчався на юридичному

факультеті Львівського університету, де упродовж 1906-1907 років був головою львівської «Академічної Громади», виборюючи право на український університет. Поступово О. Назарук ставав громадсько-політичним діячем. У Відні, навчаючись на юридичному факультеті, очолив товариство української студентської молоді «Січ». Був членом Української радикальної партії (УРП), зокрема секретарем її Головної управи [8].

У роки Першої світової війни О. Назарук брав активну участь у русі Українських січових стрільців (УСС). Так, влітку 1915 року О. Назарук з однопідоумцями організував «Пресову квартиру» Українських січових стрільців, завданням якої було збирання, поширення та збереження матеріалів з історії Легіону Українських січових стрільців, зокрема традицій стрілецтва.

Саме період співпраці О. Назарука з УСС утвердив його як письменника-публіциста. Збираючи матеріали з історії Українського січового стрілецтва, він досліджував історію виникнення руху та його розвитку на початку Першої світової війни; вивчав військову організацію регулярних стрілецьких частин, аналізував військові операції, здійснені стрільцями, зокрема битви на Маківці та під Болеховом; досліджував побут та духовне життя стрільців. Відтак побачили світ такі його історичні праці, як «З кривавого шляху Українських січових стрільців», «Слідами Українських січових стрільців», «Над Золотою Липою». У них автор осмислював складність політичної ситуації тогочасної України, трагізм українських військових формувань. Січовикам, які входили у регулярні австрійські підрозділи, доводилося воювати за чужі інтереси, часто терпіти знущання з боку чужоземного командування. Та попри це, як стверджував О. Назарук, управа УСС поставила собі за мету «зорганізувати і здисциплінувати великий український нарід на цілій кулі земній» і підготувати його до створення держави [9, с. 9].

О. Назарук – безпосередній учасник усіх національно-визвольних змагань в Україні 1920-х років, тому авторитетно переконував українців, що нашим ідеалом має бути єдина Українська держава з сильною армією. Таким чином, переймаючись болями та стражданнями нації, О. Назарук міцно стояв на державницьких позиціях, майстерно втілюючи їх у художніх і публіцистичних текстах. Його національне самоутвердження відбувалося через синтез духовності і консерватизму з усвідомленою боротьбою за громадянську позицію та національну державу. У такий спосіб О. Назарук продемонстрував новий рівень розуміння національної ідентичності у складну історичну добу.

Список використаної літератури

1. Бурачок Л. Католицько-консервативні погляди Осипа Назарука. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2014. Вип. 5. С. 294–300.
2. Величко З. Виховання молоді в контексті становлення національної свідомості: погляди Осипа Назарука. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2014. Вип. 39. С. 198–207.
3. Величко З. А. Публіцистика Осипа Назарука міжвоєнної доби: ідейно-концептуальні засади, проблематика : автореф. ... канд. н. із соціальних комунікацій (доктора філософії): 27.00.04 – теорія та історія журналістики; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 20 с.

4. Д-р Осип Назарук. Посмертна згадка. *Краківські вісті*. 1940. 7 квітня. URL: <https://zbruc.eu/node/35115>.
5. Зелена О. Суспільно-політичні погляди та державотворчі ідеали Осипа Назарука. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 188 с.
6. Качкан В. А., Качкан О. В. Політологізм Осипа Назарука. *Нев'януха галузка калини: Українські літератори, вчені, громадські діячі – в діаспорі*. Київ: Літопис-XX, 2011. С. 130–138.
7. Мельник І. Осип Назарук – від радикалізму до консерватизму та монархізму. URL: <https://zbruc.eu/node/12223>.
8. Назарук О. Мемуари / упоряд., автор передм. і післясл. М. Федунь. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 168 с.
9. Осипчук Н. Життя, яскравіше за роман: Історія автора «Роксоляни» та організатора пресової квартири УСС Осипа Назарука. *Україна молода*. 2020. № 31. 7 квітня. С. 9.
10. Федунь М. Держава і влада в мемуарній спадщині Осипа Назарука. *Перевал*. 1998. № 3. С. 167–173.

«КОГНІТИВНА ОНОМАСТИКА» ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Тетяна ВІЛЬЧИНСЬКА

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови та славістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0003-4881-6132>
tetyana_v@ukr.net*

У ХХІ ст. світобачення людини потребує змін, назріла гостра потреба вироблення нового розуміння ролі мови у здійсненні процесів пізнання й осмислення світу, сутності і функціонування ментального лексикону, у тому числі через навантаженість власних назв. Особливого значення все це набуває, коли йдеться про вчителя-філолога. У зв'язку із цим цілком умотивованою серед вибіркового дисциплін лінгвістичного циклу вважаємо таку, як «Когнітивна ономастика».

Метою запропонованого повідомлення є з'ясувати особливості підготовки вчителя української мови і літератури під час вивчення однієї з вибіркового мовних дисциплін когнітивного спрямування – «Когнітивної ономастики» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Переваги когнітивного підходу до вивчення мови полягають у тому, що він відкриває нові перспективи у формуванні уявлень про людську поведінку, урізноманітнюючи аспекти різних гуманітарних досліджень. Науковців цікавить не мова сама по собі, а глибинні структури свідомості її носіїв. Відтак основним у формуванні когнітивної парадигми в лінгвістиці стає інтерес до проблем зв'язку між мовою і мисленням людини, її загальнолюдськими та національно-культурними цінностями, тобто об'єктом стає людина та її внутрішній світ [2]. Забезпечити засвоєння теоретичних знань, пов'язаних із такими базовими поняттями когнітивістики, як «концепт», «онімічний концепт», «ментальний лексикон», «фрейм», і покликана «Когнітивна ономастика» – новий напрям вивчення власних назв, які тут розглядаються насамперед у ментальному лексиконі, де, трансформуючись, зазнаючи переробки, стають концептами, що зрештою об'єднуються у фрейми та їхні дрібніші утворення – субфрейми [1, с. 7].

Зауважимо, що хоча ономастичних наукових студій загалом є достатньо, проте праць методичного характеру, присвячених проблемам їх викладання у вищій школі, відомо не так багато.

Метою курсу «Когнітивна ономастика», з одного боку, є ознайомити студентів із теоретичними відомостями про онімічні концепти, особливості їхнього буття в ментальному лексиконі, спосіб організації таких концептів у фрейми; з іншого – навчити їх вести самостійну пошукову роботу, пов'язану з аналізом онімічних концептів, розмежуванням і структуруванням відповідних фреймів тощо.

Під час лекційних занять акцентуємо увагу на таких проблемах когнітивної ономастики, як буття власних назв та їхні функції у ментальному лексиконі, форми концептуалізації власних назв, способи організації їх в онімічні фрейми, критерії розмежування відповідних фреймів (індивідуальні й загальномовні), встановлення типів асоціативної ідентифікації онімічних концептів та ін.

На перший погляд, задекларована досить широка проблематика. Дійсно, попри перманентні трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасному освітньому середовищі, урізноманітнювати освітню підготовку студентів шляхом уведення нових курсів важко, оскільки навчальні плани вишів України і так перенасичені великою кількістю предметів. Водночас констатуємо, що нерідко нові наукові дисципліни, як і «Когнітивна ономастика», інтегруються та логічно уводяться в змістове наповнення тих навчальних предметів, які уже вивчалися студентами, зокрема «Українська ономастика». Це простежується і в змістовому наповненні окремих тем на зразок «Поняття оніма» чи «Класифікація онімічних одиниць». Опрацьовуючи метамову на заняттях із когнітивної ономастики, використовуємо засадничі для цієї галузі праці таких українських мовознавців, як Д. Бучко, Ю. Карпенко, М. Торчинський, І. Фаріон, П. Чучка.

Загалом же дисципліна «Когнітивна ономастика», як і інші, синтезує комплекс теоретичних і практичних лінгвістичних знань про власні назви.

А отже, на практичних заняттях зосереджуємо увагу на специфічних ознаках онімів (великій кількості, однореферентності, відсутності семантичної основи та ін.), а також на їхній здатності трансформуватися в концепти як одиниці збереження інформації в ментальному лексиконі та організовуватися в конкретні фрейми, серед яких найчастіше розрізняють: антропонімічний (об'єднує іменування людей), топонімічний (сукупність власних географічних назв), теонімічний (власні назви богів, божеств, демонів), ергонімічний (власні назви різних виробничих, суспільних, ідеологічних, конфесійних об'єднань людей), зоонімічний (клички тварин), космонімічний (назви космічних об'єктів), ідеонімічний (власні найменування духовних предметів – творів письменників, інших митців) та деякі інші.

На практичних заняттях студенти повинні навчитися формувати з пізнаної інформації концепт, а для цього треба вміти: зіставити новий результат когніції з уже наявними в ментальному лексиконі концептами; встановити, входить цей результат в уже відомий концепт чи вимагає формування нового; в останньому випадку окреслити його місце серед інших, найближчих концептів, тобто ввести до певного фрейму [1, с. 7–12]. Вивченню найважливіших фреймів присвячені окремі теми навчальної дисципліни.

До кожної з тем студентам запропоновано контрольні запитання та список літератури. Передбачено також завдання для самостійної роботи, у тому числі статті для конспектування, на зразок: Ю. Карпенко. Ментальна організація власних назв. *Мовознавство*. 2004. № 4. С. 25–34.

Уведення курсу «Когнітивна ономастика» в навчальні плани вважаємо важливим чинником підготовки вчителя-філолога, який би відповідав вимогам, окресленим у Концепції Нової української школи, тобто який би не просто

зосереджував увагу на пізнанні мовних одиниць, у нашому випадку власних назв, а й на тому, як це пізнання реалізується, якими механізмами. Пізніше цю здатність людської когніції студенти зможуть повною мірою використати у своїй професійній діяльності, зокрема для корелювання традиційних форм навчання з новими. Загалом під час дослідження було окреслено низку проблем, зумовлених проникненням когнітивізму у сферу мови, які потребують подальшого ґрунтовного вивчення, насамперед в аспекті лінгводидактики.

Список використаної літератури

1. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2010. 158 с.
2. Слухай Н. В., Снитко О. С., Вільчинська Т. П. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні: навчальний посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 367 с.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ЖУРНАЛІСТСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ»: ВІД БРЕЙНСТОРМІНГУ ТА РОЛЬОВИХ ІГОР ДО СТВОРЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ТВОРЧИХ ПРОЄКТІВ

Олександр ВІЛЬЧИНСЬКИЙ

кандидат наук із соціальних комунікацій,

доцент кафедри журналістики,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

<https://orcid.org/0000-0001-8369-1692>

vilchyk2008@ukr.net

Серед фахових дисциплін, які опановують студенти спеціальності «Журналістика», вивчення такого предмета, як «Журналістська майстерність», триває упродовж восьми семестрів бакалаврату і має вирішальне значення у становленні майбутніх фахівців-журналістів. Цей освітній компонент поєднує комплексне вивчення студентами основ журналістської творчості, ознайомлення з характерними особливостями всіх етапів творення журналістських матеріалів, опановування на практиці трьох методів журналістського відображення дійсності – інформаційного, аналітичного, художньо-публіцистичного та усього розмаїття жанрової палітри журналістської творчості.

Метою запропонованого повідомлення є з'ясувати особливості підготовки майбутніх журналістів на парах із журналістської майстерності у ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Заняття із журналістської майстерності відбуваються у форматі лабораторних, де студенти навчаються розрізняти потоки журналістської інформації, орієнтуватися в сучасних тенденціях журналістики, засвоюють методи збору і перевірки достовірності інформації, способи аргументації та полеміки, види планування роботи редакції. Також студенти набувають навичок у створенні та оприлюдненні власних творчих проєктів. Адже «характерною ознакою журналістики як виду творчості є її практична спрямованість на досягнення певних результатів...» [2, с. 16].

Наприклад, студенти факультету філології і журналістики, які навчаються на спеціальності «Журналістика» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, мають можливість видавати власну навчальну газету «ПроТеЖе». Під керівництвом викладача вони розподіляють між собою ролі і по чергові є то кореспондентами, то коректорами, то випусковими редакторами і верстальниками на всіх етапах її випуску: від збору інформації до друку і «роботи над помилками».

Така рольова гра має кілька етапів і її першим етапом є брейнстормінг («мозковий штурм»). «Це практика придумування ідей чи вирішення проблем, коли учасники можуть вільно та без критики ділитися своїми думками. Зібраний пул ідей використовують як стартову точку для проєкту чи кампанії, через що «мозковий штурм» часто проводять на старті роботи...» [3].

На лабораторних заняттях із журналістської майстерності студенти академічної групи діляться на дві підгрупи, що створює оптимальні можливості для учасників «мозкового штурму». Сама техніка брейнстормінгу передбачає чотири основні етапи, а саме: підготовку, генерацію ідей, обробку ідей, розробку ідей. Під час першого етапу визначається тема майбутнього «мозкового штурму», модерує обговорення викладач; другий етап (основний) – учасники створюють, «накидають» якомога більше ідей, мають можливість будувати одні ідеї на основі інших, заохочуються найнеймовірніші пропозиції; на третьому етапі пропозиції оцінюються з погляду того, наскільки вони актуальні, значущі, нові, можливі для реалізації власними силами; на четвертому етапі студенти під керівництвом викладача зосереджуються на роботі з найбільш перспективними ідеями, визначаються наступні кроки, створюється детальний план, відбувається пошук додаткової інформації тощо. Частіше це відбувається в усній формі, хоча нерідко викладач пропонує письмовий «мозковий штурм», суть якого в записуванні ідей, що спадають на думку. Але знову ж таки без критики та цензури. Так можна подолати, наприклад, страх чистого аркуша або інші перешкоди для творчості.

Під час лабораторного заняття «викладач дає можливість висловитися кожному студентів...Завдання викладача – не обійти увагою пасивних студентів, залучити їх до обговорення...» [1, с. 12]. Проте викладач не має домінувати під час обговорення, бо тоді ефективність «мозкового штурму» зменшується. Важливою є виваженість, точність в оцінках, баланс між критикою і похвалою.

Обов'язковою умовою успішного лабораторного заняття є націленість на конкретний результат, найчастіше – це публікація (трансляція) у медіа власних студентських матеріалів у різних журналістських жанрах. Студенти-журналісти у ТНПУ часто для цього використовують навчальну газету «ПроТеЖе». Розподіл «ролей» (тієї чи іншої посади з відповідними посадовими обов'язками) відбувається почергово з урахуванням здібностей, нахилів та потенційних можливостей кожного здобувача освіти.

У процесі проведення заняття викладач і студенти можуть використовувати різноманітні за своєю формою і характером матеріали – книги, газети і журнали, документи, малюнки, фото й відео, а також необхідні технічні засоби.

Загалом вважаємо, що навчальний курс «Журналістська майстерність» є важливим чинником підготовки майбутніх журналістів, а окреслені методи викладання виправданими й важливими в процесі практичного оволодіння навиками та технологічними прийомами створення журналістських матеріалів.

Список використаної літератури

1. Журналістська майстерність : навчально-методичний посібник / укладач О. К. Вільчинський Тернопіль : ТНПУ, 2015. 48 с.
2. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
3. Мещерякова К. Що таке «мозковий штурм»: які бувають техніки і як знаходити рішення? URL: <https://journal.gen.tech/post/sho-take-mozkovii-shturm-pravyla-ta-porady> (дата звернення 24.11.2025 р.)

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Олександр ВОЛКОВИНСЬКИЙ

доктор філологічних наук,
професор кафедри журналістики,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
volkovynskyi.olexsandr@kpnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0490-9743>

У статті проведено аналіз викладання історії зарубіжної журналістики шляхом зіставлення традиційної моделі навчання з інноваційними підходами, орієнтованими на активну взаємодію студентів із першоджерелами. Особливу увагу приділено тому, як сучасні методики викладання і компетентнісний підхід дозволяють по-новому інтерпретувати ідеї Дж. Мільтона, викладені в трактаті «Ареопагітика». Показано, що включення концептів свободи слова та історичних медіатекстів у навчальний процес сприяє формуванню критичного мислення й професійних компетентностей майбутніх журналістів.

Ключові слова: історія зарубіжної журналістики, традиційна модель навчання, сучасні методики викладання, компетентнісний підхід, свобода слова, Дж. Мільтон, «Ареопагітика».

У сучасних умовах трансформації журналістської освіти, що зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, глобалізацією інформаційного простору і зміною суспільного запиту на медіаконтент, зростає потреба у переосмисленні змісту і методик викладання фундаментальних фахових дисциплін. Однією з таких є «Історія зарубіжної (світової) журналістики». Цей курс відіграє важливу роль у формуванні професійної свідомості, аналітичного мислення і ціннісних орієнтирів майбутніх журналістів.

Постановка проблеми. Традиційне викладання «Історії зарубіжної журналістики» переважно зосереджується на фактографічному викладі подій, хронології та персоналіях. Такий стан не завжди відповідає сучасним освітнім вимогам. Водночас перехід до компетентнісного підходу у вищій освіті потребує перегляду методологічних засад навчального процесу, спрямованого не лише на накопичення знань, а й на формування здатності їх критично осмислювати, переосмислювати і застосовувати в контексті професійної діяльності.

Короткий аналіз досліджень проблеми. У навчальних посібниках і підручниках, що стосуються проблем зарубіжної журналістики, містяться теоретичні матеріали, практичні завдання, тести [див.: 1; 2; 3; 4; 5; 6]. Автори таких джерел зосереджують переважну увагу на тому, «ЩО вивчати». Звичайно, це досить важливо. Однак відчувається брак праць, у яких говорилося б про те, «ЯК навчати». В галузі журналістської освіти з'явилося лише декілька робіт, присвячених сучасній методиці викладання окремих предметів. Так, А. Яценко і Г. Яценко описують навчальні експерименти зі застосуванням креативних методів [7; 9]. Проте, історія зарубіжної

журналістики в методичному аспекті ще не знайшла детального розгляду.

Метою цієї розвідки є вивчення сучасних методик викладання курсу «Історія зарубіжної журналістики» в контексті переходу від традиційної парадигми до компетентнісно орієнтованого навчання, а також окреслення можливостей в оновленні змістового наповнення дисципліни у відповідності до сучасних викликів, що стоять перед журналістикою.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Об'єкт і предмет вивчення в навчальній дисципліні «Історія зарубіжної журналістики» доречно визначати за прагматичним принципом. З величезного масиву інформації обирати варто те, що сформує загальні уявлення про різноманітні явища і процеси в розвитку зарубіжної журналістики в аспекті їхнього можливого використання в сучасних умовах функціонування ЗМІ. «Історія журналістики в системі навчального процесу закладів освіти посідає важливе місце, насамперед, із погляду розуміння історичної місії мас-медіа з урахуванням національних особливостей розвитку суспільства, набутого впродовж багатьох десятиліть творчо-публіцистичного досвіду й досвіду організації журналістської справи, підвищення інтелектуального рівня підготовлених спеціалістів, особливо з проекцією на негативні тенденції глобалізації інформаційного простору» [6, с. 85]. Призначення «Історії зарубіжної журналістики» не зводиться лише до засвоєння відомостей про різні етапи розвитку світових медіа. Важливо, щоб майбутні журналісти вміли на практиці застосовувати отримані теоретичні знання, удосконалювати зміст і форму засобів масової інформації.

Лекційні і практичні заняття доречно організовувати так, щоб на кожному з них здобувачі могли творчо підходити до можливої проекції отриманих знань з розвитку зарубіжної журналістики на сучасні медійні терени. Тому для ґрунтового ознайомлення і розгляду слушно відбирати явища, що стали етапними в еволюції зарубіжної журналістики. Це надаватиме заняттям чіткої професійної спрямованості.

Упродовж десятиліть «Історія зарубіжної журналістики» викладалася за класичною моделлю, що ґрунтувалася на хронологічному поданні матеріалу з акцентами на ключових персоналіях, періодах і типах видань. Такий підхід спрямований на передачу фактологічної інформації про розвиток преси, радіо й телебачення в окремих країнах. У центрі перебувала репродуктивна діяльність студента, орієнтована на запам'ятовування і відтворення.

Така традиційна методика мала цілий ряд позитивних моментів. У свідомості здобувачів формувалося системне бачення історії соціальних комунікацій. Забезпечувалося знайомство з фундаментальними знаннями про зарубіжний досвід у журналістській діяльності. Створювалися стабільні структури викладання: лекції, практичні заняття, форми контролю отриманих знань. У навчальному процесі використовувалися достовірні джерела і класичні праці (наприклад, дослідження істориків преси XIX – XX ст.).

Проте в умовах сучасних змін у журналістській професії та інформаційному середовищі **традиційна методика втрачає ефективність**. Стають очевидними її головні **обмеження**: **дещо пасивна роль студента**; **зниження мотивації до розвитку аналітичного і критичного мислення**;

послаблення зв'язків з сучасними практиками журналістики; обмежене використання цифрових технологій і мультимедійних ресурсів; певний моноцентризм курсу з надмірною увагою до європейського й американського досвіду при слабкій представленості інших регіонів (Азії, Латинської Америки, Африки). Іноді студенти могли сприймати курс як «непрактичний» або надто академічний, що знижувало мотивацію до глибокого вивчення предмета. Усе це актуалізує потребу у **переосмисленні методики викладання** дисципліни, яка повинна не лише передавати знання, а й формувати **компетентності**, релевантні викликам перед сучасним медійним середовищем.

Головна мета компетентнісного підходу в освіті зводиться не лише до передачі студентам знань, але й до формування в них **здатності працювати і застосовувати знання** у практичній, професійній і соціальній діяльності. У сфері журналістської освіти це означає підготовку фахівця, здатного орієнтуватися в складному інформаційному середовищі, критично мислити, ухвалювати відповідальні рішення і працювати з різними видами медіаконтенту.

У контексті курсу *«Історія зарубіжної журналістики»* компетентнісний підхід передбачає перехід від хронологічного викладу подій до **проблемного аналізу історичних процесів** у медіа. У студентів варто формувати здатності до **порівняння моделей журналістики в різних країнах** задля визначення їх **ефективності**. Вивчення історії ЗМІ доречно проводити не як засвоєння набору фактів, а як аналіз **глобального, динамічного процесу**, що має зв'язок із політичними, культурними, соціальними чинниками. Тоді магістральним стане розуміння того, як **історичний досвід може впливати на сучасні практики**.

За компетентнісного підходу викладач виступає не лише як джерело інформації, а як **організатор навчального середовища**. У ньому стимулюється дослідницька і проєктна діяльність студентів. Від них вимагається **більше ініціативності**, рефлексії та здатності до самостійної роботи з джерелами. Компетентнісний підхід не передбачає повної відмови від традиційної академічної глибини. Заохочується її **переосмислення у практичному і творчому спрямуванні**, що дозволяє перетворити вивчення історії зарубіжної журналістики на інтелектуально й професійно вартісний процес.

Переорієнтація на компетентнісний підхід у вищій освіті вимагає впровадження **інноваційних методів навчання**, які стимулюють активну пізнавальну діяльність студентів, розвиток їхнього критичного мислення, аналітичних і комунікативних навичок. Особливо актуально це для дисциплін міждисциплінарної, культурологічно насиченої та аналітично складної природи. До таких, зокрема, й належить *«Історія зарубіжної журналістики»*.

Пропонуємо короткий розгляд основних сучасних методик і прийомів, які вже використовуються або можуть бути ефективно інтегровані в курс.

Кейс-метод (Case study) передбачає вивчення конкретної історичної ситуації в розвитку медіа з подальшим її аналізом, пошуком причин, наслідків і паралелей із сучасністю. Такими можуть бути формулювання тем: **«Роль британської преси у формуванні громадської думки в ХІХ ст.»**; **«Медіа під час нацистської Німеччини: пропаганда і журналістика»**; **«Журналістика в умовах “холодної війни” в часи протистояння США і СРСР»**. Ці та інші кейси дають змогу не лише закріпити знання, а й обговорити етичні, політичні,

культурні аспекти журналістської діяльності.

Проектний метод дозволяє студентам створювати **довготривалі навчальні продукти** на основі вивченого матеріалу. Приклади проєктів:

- віртуальний музей світової журналістики;
- подкаст-серія про видатних публіцистів XIX–XX ст.;
- порівняльний аналіз розвитку ЗМІ у двох країнах;
- створення таймлайну ключових подій у розвитку світової журналістики.

Проектна діяльність розвиває **дослідницькі навички, роботу в команді, візуалізацію даних, цифрову грамотність** і вміння **презентувати результати**.

Метод дискусій і дебатів (або ж еристичний метод – від еристика як мистецтво суперечки) активізує аудиторію, спонукає до глибшого занурення в контекст, формує здатність аргументувати власну думку. Темі для дискусій потрібно обирати з відчутним потенціалом неоднозначності і проблемності. Наприклад: «Чи була журналістика у тоталітарних країнах справжньою журналістикою?»; «Що важливіше для історика журналістики: факт чи інтерпретація?»; «Яка країна задала головні орієнтири для розвитку глобальної журналістики?». Дискусії також допомагають **розвивати толерантність до інших думок і здатність вести публічний діалог**.

Вагомими складовими частинами в сьогоденному навчанні стають цифрові інструменти і мультимедійні ресурси. Сучасний студент активно споживає цифровий контент, тому варто інтегрувати у викладання дієві ресурси. До них можна віднести **інтерактивні карти розвитку світових медіа**. Це можуть бути вже готові продукти, а можуть виготовлятися самими здобувачами. У теперішніх умовах доцільно залучати **цифрові архіви газет і журналів** (Gallica, Europeana, Chronicling America та інші). У нагоді також стануть **відеофрагменти з документальних фільмів, подкасти про історію журналістики**. **Перевірку набутих знань допоможуть здійснити такі ресурси, як Kahoot, Mentimeter тощо**. Цифрові технології підвищують залученість студентів до **активного засвоєння матеріалу** і дають змогу **персоналізувати навчання**.

Проілюструємо взаємодію традиційних і сучасних методик викладання історії зарубіжної журналістики на прикладі вивчення теми «Журналістика Нового часу і доби Просвітництва». Увага зосереджується на явищах у розвитку соціальних комунікацій упродовж XVII ст. і першої половини XVIII ст. Цілком доречно сконцентрувати увагу здобувачів вищої журналістської освіти на знайомстві з текстом памфлету Джона Мільтона «Ареопагітика» (1644). На перший погляд, може здатися, що актуальність цього твору в наш час уже втрачена і залишилась десь у далекому минулому. Проте англійський автор доби Нового часу загострював проблему впровадження жорсткої цензури як форми тотальної недовіри з боку уряду до власного народу. «Ареопагітика» стала одним із перших програмних текстів про свободу друку, відсутність попередньої цензури, право на вільний обіг ідей. Палкий заклик Джона Мільтона лунає досить наболіло і в сьогоденних умовах: *«Понад усі інші свободи дайте мені свободу знати, свободу висловлювати свої думки і свободу судити по совісті»* [8, с. 57]. Тому для сучасного викладання історії

журналістики цей текст є не лише історичним документом. Він зберігає вагомий смисловий потенціал. Вивчення «Ареопагітики» сприяє формуванню компетентностей, пов'язаних з критичним мисленням, здатністю інтерпретувати історичні джерела, розумінням розвитку ідей свободи слова, аналізом ролі медіа в суспільстві.

За традиційного підходу до викладання історії журналістики увага, зазвичай, зосереджується на хронології фактів, конспективному вивченні текстів, акцентах на «великих іменах». У цьому контексті «Ареопагітика» розглядається як канонічний документ, який студенти мають прочитати і запам'ятати фрагментарні дані: хто написав, коли, проти чого виступав. Студенти знайомилися з цим трактатом як із зразком публіцистичної думки, а увага викладача була зосереджена на поясненні політичного контексту, позиції Дж. Мільтона і наслідків його ідеологічної діяльності. Такий підхід забезпечував фактологічну обізнаність, проте не завжди сприяв формуванню здатності інтерпретувати первинне джерело в ширшому теоретичному і порівняльному контекстах, не стимулював пошук актуальності ідей Дж. Мільтона для сучасного медіасередовища. Тому не вирішеною залишатиметься проблема щодо здібності оперувати історичними концептами у практичних ситуаціях.

Компетентнісний підхід дозволяє розширити межі викладання і надати «Ареопагітиці» статусу не лише історичного документу, а й повноцінного інструменту для розвитку критичного мислення і розуміння принципів демократичного функціонування медіа. Аргументи Дж. Мільтона (істина й брехня мають зустрітися у «вільній і відкритій боротьбі»; попередня цензура є проявом недовіри до власних громадян; свобода читання є передумовою свободи мислення) допомагають зіставити ранні концепції свободи слова з сучасними дискусіями про цифрові цензурні практики, алгоритмічне фільтрування контенту та обмеження свободи висловлювання на глобальних медіаплатформах.

Модеровані викладачем дебати або сократичні діалоги можуть активізувати ідеї Дж. Мільтона в сучасному інтелектуальному просторі. У таких формах спілкування студенти аналізують проблеми прокладання меж свободи слова у випадку повного скасування регуляції, можливого виправдання цензури в умовах інформаційної війни, загроз з боку дезінформації та маніпулятивних технологій.

Також студенти можуть створювати авторські подкасти про еволюцію свободи преси, готувати мультимедійні проєкти або інфографіку про розвиток ідей від Дж. Мільтона до сучасних законодавчих норм ЄС, знімати короткі відео для соціальних мереж або писати аналітичні матеріали для університетських медіа. Такі форми проєктно-орієнтованого навчання розвивають не лише історичні знання, а й цифрові, комунікаційні та дослідницькі компетентності.

Проблемно-орієнтоване навчання допоможе студентам застосовувати ідеї Дж. Мільтона до сучасних кейсів. Наприклад, аналізуючи гіпотетичну ситуацію, у якій держава запроваджує контроль за поширенням інформації в соціальних мережах, студенти можуть сформулювати питання, як би

Дж. Мільтон аргументував своє несприйняття таких заходів, зіставити його логіку з сучасними правовими документами («Європейською Конвенцією з прав людини», «Актом про цифрові ринки (DMA), ЗУ «Про цифровий контент та цифрові послуги» тощо) і розробити власні рекомендації щодо захисту свободи слова в умовах інформаційних ризиків.

Порівняльний аналіз історичних і сучасних концепцій медіасвободи дозволяє розглядати «Ареопагітику» в широкій інтелектуальній традиції. До неї варто включити французьку «Декларацію прав людини і громадянина» (1789), «Першу поправку до Конституції США» (1791), документи ООН і сучасні європейські регуляторні акти щодо свободи медіа. У цьому контексті Дж. Мільтон постає не лише як автор раннього політичного трактату, а як один із фундаментальних теоретиків свободи слова, ідеї якого резонують у сучасних демократичних практиках.

Отже, поєднання сучасних методик викладання й аналізу «Ареопагітики» дає змогу інтегрувати класичну спадщину в освітній процес як інтелектуально активний, а не суто історико-довідковий матеріал. Це сприяє формуванню цілісних компетентностей майбутніх журналістів: уміння критично сприймати історичні та сучасні медіатексти; виявляти ідеологічні структури та риторичні механізми; усвідомлювати етичні засади професії; аналізувати співвідношення між свободою слова, суспільною відповідальністю та інформаційною безпекою. У результаті трактат Дж. Мільтона перестає функціонувати як статичний об'єкт вивчення і перетворюється на динамічний інструмент осмислення сучасних медійних процесів у світлі історичних ідей.

Інноваційні методики можна застосовувати до багатьох інших тем з історії зарубіжної журналістики. Інтерактивні та проєктні технології доцільні під час вивчення витоків європейської преси, дослідження журналістики Просвітництва, формування масової періодики XIX ст., ролі медіа у війнах та інформаційних кампаніях XX ст., а також становлення журналістики як четвертої влади, персонального журналізму, жовтої преси, макреїкерства, нового журналізму, гонзожурналістики, універсального журналізму та ін. Вивчення означених тем закріплюється вправами з написання текстів у стилі Дж. Стеффенса, Е. Сінклера, Тома Вульфа, Г. Томпсона. Під час опрацювання тем, пов'язаних із розвитком радіо, телебачення і цифрової журналістики, можуть використовуватися такі інноваційні методики, як мультимедійні проєкти і симуляції, кейс-методи, порівняльний аналіз реальних новинних потоків. Це сприятиме формуванню критичного мислення у студентів, глибшому розумінню ними історичного контексту й умінню застосовувати історичні знання до сучасних медіапрактик.

Висновки. Модернізація викладання дисципліни *«Історія зарубіжної журналістики»* є не просто даниною сучасним освітнім тенденціям, а **необхідною умовою** для підготовки свідомих і відповідальних працівників ЗМІ. У світлі компетентнісного підходу цей курс повинен не лише надавати студентам знання про минуле медіа, а й формувати у них **аналітичне мислення, здатність до порівняння, інтерпретації та застосування історичного досвіду** у професійній діяльності.

Сучасні методики (кейс-аналіз, проєктна діяльність, міждисциплінарні

зв'язки, інтерактивне і цифрове навчання) роблять курс живим, динамічним і орієнтованим на медіапрактику. Водночас, **зміст курсу доречно постійно переглядати з метою розширення географічного охоплення і включення новітніх тенденцій (цифровізація, глобалізація).** Осучаснений контент пропонує унікальну можливість перетворити історико-журналістську дисципліну на **майданчик професійного зростання. Завдяки компетентнісному підходу можливий ефективний діалог між минулим і сучасним.** Викладання *«Історії зарубіжної журналістики»* має стати не стільки актом передавання знань, скільки **комунікуванням поколінь задля органічного пошуку професійних орієнтирів у мінливому медіасвіті.**

Список використаної літератури

1. Жиленко І. Р. *Історія зарубіжної журналістики (від античності до II пол. XVIII ст.)* : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДУ, 2010. 285 с.
2. *Історія зарубіжної журналістики* : навчально-методичний посібник / уклад. Барчан Олеся. Ужгород, 2024. 64 с.
3. Носова Б. М. *Міжнародна журналістика: сучасна зарубіжна публіцистика* : навч. посібник. Київ : Київський університет, 2016. 127 с.
4. Срібняк І. *Історія журналістики: виникнення та розвиток новинних мас-медіа в країнах Європи, Азії та Північної Америки (XVII-XX ст.)* : підручник. Київ : Міжнародний науково-освітній консорціум імені Люсьєна Февра, 2018. 156 с.
5. Ткач Д. І. *Міжнародна журналістика в системі засобів масової комунікації: навчально-методичний посібник*. Київ : Університет «КРОК», 2023. 253 с.
6. Хітрова Т. В. *Історія зарубіжної журналістики* : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗНТУ, 2019. 145 с.
7. Яценко Г., Яценко А. Креативні методи навчання у викладанні журналістичнознавчих дисциплін. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 362–366.
8. Milton. *Areopagitica* / with a Commentary by Sir Richard C. Jebb and with Supplementary Material. Cambridge : at the University Press, 1918. xi, 130 p. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/jebb-areopagitica-1644-jebb-ed>
9. Yatsenko H., Yatsenko A. The Usage of Creative Learning Methods in Teaching the History of Ukrainian Journalism and Creative Text Course. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2023. Вип. 52–53. С. 231–238.

**ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМІ
МЕДІАОСВІТИ (досвід укладання договору про подвійне дипломування з
Університетом Адама Міцкевича в Познані)**

Анастасія ВОЛОБУЄВА

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
заступниця директора з науково-педагогічної роботи,
Навчально-науковий інститут журналістики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-8126-7107>
nastya_v@knu.ua*

Віталій КОРНЄВ

*доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри соціальних комунікацій,
Навчально-науковий інститут журналістики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0001-5749-1443>
vmkorn@knu.ua*

Постановка проблеми. Розвиток системи вищої освіти в Україні визначено одним із ключових напрямків входження у європейський освітній простір. Закономірно, сьогодні можемо говорити про помітні результати в частині наукових та науково-практичних досліджень – програми Еразмус+, Горизонт, інші проекти фінансовані національними урядами, зокрема Німеччини, вже не є чимось унікальним для українських науковців. Натомість, ситуація з освітніми проектами, які орієнтовані на спільне навчання та формування компетентностей здобувачів освіти – це та проблема, яка з одного боку постає викликом для українських освітян, з іншого ж – відкриває широкі можливості та перспективи співпраці. Особливо гостро ця проблема стоїть в гуманітаристиці, адже при підготовці фахівців значиму роль відіграють культурні, соціальні та інші гуманітарні особливості професійної діяльності випускника, які потребують узгодження та кореляції. Можливо саме тому, кількісний показник спільних проектів українсько-європейської співпраці не є надто високим, хіба за винятком програм академічних обмінів.

Мета дослідження. Наша доповідь присвячена започаткуванню спільної підготовки бакалаврів журналістики в українському та польському університетах, ключове завдання – відобразити алгоритм реалізації проекту з урахуванням освітньої моделі, особливостей набуття компетенції та тих методологічних підходів до реалізації освітніх цілей, які властиві університетам різних країн. Джерелами нашого дослідження став досвід створення окремого навчального плану подвійного дипломування на програмі С7 «Журналістика», тому посилань на джерела у звичному розумінні використати не можемо. Однак для повноти розуміння ситуації радимо користуватися сайтами КНУ, насамперед в частині програмних документів [4], сайтом ННІ журналістики – в частині навчальної роботи [5], сайтом УАМ [2] та факультету політичних наук і журналістики [3]. Для розуміння структури і змісту підготовки варто

використовувати сторінку сайту УАМ, на якій відображено особливості і наповнення навчальних програм посеместрово [1].

У липні 2025 року між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Університетом Адама Міцкевича в Познані (Республіка Польща) було укладено Договір про подвійне дипломування для спеціальностей «Журналістика» (КНУ) та «Журналістика і соціальні комунікації» (УАМ) для першого (бакалаврського) рівня підготовки. Цей договір став підсумком тривалої роботи адміністрації та викладачів обох університетів, від ректорату до профільних кафедр, які відповідатимуть за підготовку. Проєкт започатковано на рівні предметно означеної пропозиції у жовтні 2024, таким чином, робота тривала майже 10 місяців. Про результати і наслідки цієї діяльності – нижче, сподіваємося, наш досвід зменшить і полегшить шлях для всіх представників медіаосвітньої галузі, які матимуть потребу реалізуватися у цій сфері. Відобразимо цей процес у формі послідовних заходів, які сприятимуть реалізації подібних договорів, та й просто дадуть можливість осмислити готовність конкретної освітньо-професійної програми для участі в подібних проєктах.

1. **Адміністративні процедури і заходи відкриття програми.** Перед початком роботи були отримані попередні згоди на рівні адміністрації обох університетів. Коло «адміністративного охоплення» та отримання погоджень включає: на національному рівні – проректори (з навчальної роботи та міжнародної діяльності), директор Навчально-наукового інституту журналістики, міжнародний та юридичний відділи Університету, навчальна частина ННІ журналістики, кафедра соціальних комунікацій. Все це дало змогу сформулювати освітню модель та визначити можливості її реалізації в межах чинного законодавства. Погодження в Польщі мало дещо менше ланок, ймовірно, не всі вони були означені під час нарад і консультацій. Принаймні, можемо впевнено говорити про роботу з такими адміністраторами процесу: координатор (відповідав за зміст і складники угоди), заступник декана з навчальної роботи (зміст навчального плану, особливості перезарахування дисциплін), декан факультету політичних наук і журналістики (рамкова згода та контроль відповідності освітнім вимогам і законодавству), рада факультету (попереднє погодження договору), юридичний відділ (перевірка угоди), проректор (підписання договору, координація зусиль та контроль погодження документу). Як бачимо, такий проєкт передбачає «довгу адміністративну дорогу», важливо отримати згоду та підтримку до початку активного періоду діяльності, а ще більш важливо – чітко відобразити дорожню карту реалізації потенційної співпраці та зважати на тривалість окремих процедур. Наш досвід показує, що найбільш тривалим процесом стала перевірка та погодження договору юридичними відділами, адже проєкт орієнтований на тривалий час співпраці.

2. **Модель навчання.** Ключова особливість освітніх систем наших країн – різниця у часі підготовки бакалавра: 3 роки у Польщі і 4 роки – в Україні, відповідно 180 та 240 кредитів ECTS. Ця особливість відкриває можливість сформувати структуру підготовки таким чином, щоб студенти 2 роки вчилися в Україні і отримали знання та компетенції передбачені їх освітньою програмою,

а також виконали умови змісту підготовки 1 року навчання у Польщі, тобто програми підготовки перших двох років в Україні (120 кредитів) мають містити освітній зміст підготовки у Польщі (60 кредитів). Відзначимо, що це цілком можливо, причому із збереженням компетенцій, які передбачені українською освітньою програмою, адже багато складників освітнього змісту – подібні або тотожні, особливо, якщо оцінювати це з позицій не назв дисциплін, а компетентностей, які вони формують. Для реалізації проєкту подвійного дипломування було обрано модель підготовки 2+2, за термінами навчання в обох країнах, створено окремий навчальний план, який містив відповідні дисципліни з урахуванням набуття студентом компетентностей, що передбачені ОПП. Підсумок: студент вчиться на 1-2 курсі в Україні, далі переводиться на 2 курс у Польщі, і там вчиться 2-3 курс, які перезараховуються в Україні як 3-4 курси, таким чином, здобувач освіти має у додатку до українського диплому 240 кредитів ECTS, а у додатку до польського диплому – 180 кредитів ECTS.

3. **Умови зарахування.** Окремо варто сказати про ключову вимогу зарахування студентів на навчання у польський ЗВО – знання польської мови на рівні не нижче B2. За погодженням з ректоратом нашого Університету ми диференціювали дисципліну «Іноземна мова» таким чином, щоб студенти вивчали паралельно і польську, і англійську мови. Тут варто зробити відступ і відзначити, що під час навчання в УАМ студенти продовжать вивчати англійську мову всі наступні роки та завершують вивчення складанням сертифікаційного іспиту, отже, необхідно забезпечити достатній рівень знання англійської, що для початку навчання на 2 курсі УАМ визначено як B1.

4. **Чи потрібна окрема освітня програма?** Після кількох етапів погодження ми дійшли розуміння того, що не варто створювати окрему освітню програму подвійного дипломування в КНУ, оскільки це звужує можливості залучення студентів до навчання. На сьогодні функціонує інша схема доєднання до проєкту: кожен вступник на спеціальність С7 «Журналістика» має право написати заяву щодо навчання за окремим навчальним планом до початку навчання (так, цей період досить не тривалий, кінець серпня, але при правильному підході до інформування вступників – отримати результати – реально, маємо зараз групу в 16 осіб). Склад групи затверджується розпорядженням директора і ця група виділяється як окрема навчальна група в структурі курсу. Навчальний процес збудований таким чином, що лекційні заняття студенти слухають разом з усім потоком (виконання умов української ОПП), а от практичні заняття передбачають включення ще й польського освітнього контенту у вигляді модулів (виконання умов української та польської ОПП).

5. **Готовність ОПП до умов подвійного дипломування.** Важливий компонент цього процесу – готовність ОПП до функціонування в умовах подвійного дипломування. В Навчально-науковому інституті журналістики структура навчального плану для спеціальності С7 «Журналістика» має 140 кредитів обов'язкових дисциплін та 100 кредитів дисциплін вільного вибору студента. Причому, вибіркові дисципліни вивчаються на 3-4 курсі, складають основну частину підготовки (окрім кількох кредитів іноземної мови, практики та кваліфікаційної роботи – це обов'язкові дисципліни, але вони є і в навчальному плані УАМ, тому можуть перезараховуватися за умовами

договору). Таким чином, у окремий навчальний план, зазначений у договорі про подвійне дипломування, було включено окремий вибірковий блок та кілька спецкурсів, які за переліком компетентностей відповідають змісту підготовки на 2-3 курсі в Університеті Адама Міцкевича, а отже легко можуть бути перезараховані тим студентам, які будуть навчатися в Польщі. Тут варто також наголосити, що студент може і не вивчити польську мову на рівні B2 і не поїхати після 2 курсу КНУ вчитися на 2 курс УАМ, отже він повинен мати такі ж права, як і його однокурсники зі спеціальності С7 «Журналістика», тому в окремому навчальному плані передбачені, по суті, ті самі дисципліни та вибіркові блоки і спецкурси як і в основному, плюс додано окремий блок і спецкурси, які згадувалися вище, які корелюють з польським освітнім контентом і їх же навчальним планом. Отже, студент матиме можливість продовжити навчання в Україні чи в Польщі, залежно від обставин.

6. Особливості навчальних дисциплін. Ще одна особливість готовності ОПП до подвійного дипломування – великі дисципліни, принаймні, 5 і більше кредитів. Ми свідомі того, що не завжди цього можна досягти, але такий підхід дає можливість передбачити у структурі цієї дисципліни модулі з польським освітнім контентом, який буде перезараховуватися при продовженні навчання в Університеті-партнері. Крім того, вже на початку консультацій з польськими партнерами було створено план перезарахування дисциплін з 1-2 курсу навчання в КНУ за 1 курс навчання в УАМ, цей перелік проговорювався і погоджувався, таким чином, було окреслено принципову згоду і визначено можливість для реалізації проєкту подвійного дипломування, забезпечено права студента, зокрема, йому чи їй не доведеться додатково складати якісь дисципліни для навчання в Польщі, окрім іспиту чи іншої форми контролю знання польської мови на рівні B2. Завершується навчання підготовкою та захистом кваліфікаційного проєкту, який подається англійською мовою, розміщується в інституційних репозитаріях обох університетів та захищається перед спільною комісією (в комісію входять викладачі КНУ та УАМ, захист проводиться в Познані, принаймні, такі домовленості маємо зараз, з огляду на безпекову ситуацію).

7. Додаткові особливості. Навчання в УАМ відбувається на контрактній основі, вартість його на сьогодні складає – 6000 злотих на рік, що співмірно (навіть, трохи менше) з вартістю навчання в КНУ. За умовами договору, студент платить там, де вчиться, тобто перші два роки – контракт чи бюджет в КНУ, наступні 2 роки – контракт в УАМ. Договором окремо не визначено вимогу надавати студентам гуртожиток чи інші умови розміщення і логістики студентів, але на рівні робочих груп проговорювалися і передбачалися різні варіанти реалізації цих ідей, про що було повідомлено і що було роз'яснено здобувачам освіти ще до підписання ними заяви про перехід на окремий навчальний план в умовах договору про подвійне дипломування. У підсумку, студент, що вчиться за умовами договору отримує 2 дипломи: бакалавра журналістики КНУ та бакалавра журналістики УАМ.

8. Окремі особливості навчання в Польщі. Відзначимо деякі спостереження, які можуть бути важливими і використовуватися для реалізації подібних проєктів нашими колегами. Особливості навчального плану в УАМ:

структура підготовки (за нашими обрахунками) передбачає близько 100 кредитів фахової підготовки зі 180, при цьому, комунікаційний блок включає 16 кредитів – від основ комунікації до бізнес навичок та риторики; іноземна мова вивчається в обсязі 10 кредитів – включно з підготовкою до сертифікаційного іспиту; є чимало дисциплін, які не входять у сегмент фахової підготовки, наприклад, економіка (5 кредитів), логіка (3 кредити), філософія (4 кредити) і це все в розрізі курсу на 180 кредитів в сумі, тобто філософія, логіка й економіка становлять в сумі 6,5 % обсягу програми, а ще є кілька «історій», в тому числі всесвітня.

9. Інформаційні ресурси та програми. Наші партнери на сайті публікують досить ретельно виписані і чітко структуровані навчальні програми. Вразило те, що в межах навчального часу в кредитах ECTS передбачено час на підготовку до захисту проєкту чи час на підготовку до заліку / іспиту. Тобто, ми як викладачі маємо давати такі завдання, наприклад на іспит, до яких «середній» студент повинен підготуватися не більше як за дві години, звісно, якщо він виконував семестрові завдання і види робіт у повному обсязі. *До прикладу: дисципліна має 2 кредити, отже 30 годин практичних, самостійна робота - 5 годин (!!!) підготовка до заліку, 25 годин – підготовка проєкту. Інших завдань програма не показує. Критерії оцінювання: - відвідування та активна участь у заняттях; - своєчасне виконання завдань.* Переконані, що тут є про що подумати і нам, і багатьом нашим колегам.

10. Комунікаційний супровід підготовки та реалізації договору про подвійне дипломування. Останній компонент реалізації проєкту подвійного дипломування, про який маємо говорити – різнорівнева комунікація, до якої теж варто бути готовим, в тому числі йдеться і про знання мов. Наприклад, договір подається і підписується трьома мовами (всього – 6 примірників, по 2 кожною мовою): українською, польською та англійською, тому погодження всіх примірників, наприклад, в юридичних відділах, може вимагати певних зусиль чи додаткових кроків (підтвердження ідентичності з боку фахівців польської чи з української мови в кожному Університеті). Окремо варто говорити про комунікацію між робочими групами, комунікацію на рівні ректорату, в тому числі – й опосередковану договором комунікацію юристів-освітян, окремий значний сегмент – створення і поширення інформації для абітурієнтів, причому, в ННІ журналістики ми організували спеціальну поїздку в Познань, відзняли матеріали і створили ролик для абітурієнтів. Шкода, що цього року він опублікований [5] пізно, вже в процесі вступної кампанії, адже до підписання договору цю інформацію подавати було б не коректно. Відповідно до вибудованої нами моделі зарахування студентів на окремий навчальний план, було проведено кілька зустрічей в тому числі й з батьками, де роз'яснювалися і перспективи, і вимоги до навчання. Відзначимо, що ці зустрічі сформували низку питань та тем, які будуть актуалізуватися нами в інформаційній компанії для вступників 2026 року.

Як висновок відзначимо – освітня модель підготовки медійників (як мінімум) в Україні, якщо вона збудована за вимогами Стандарту і має гнучку систему вибіркового компоненту – вповні придатна для формування програм і проєктів подвійного дипломування. Ці заходи з одного боку потребують

докласти чимало зусиль, особливо в частині структури і змісту освіти, однак, можемо стверджувати, що і українська, і польська системи підготовки медійників цілком відкриті для координації та поєднання, орієнтовані на співмірний набір знань умінь і навичок фахової діяльності, в тому числі й у частині практичної підготовки, а отже модель освіти ефективно інтегрується в європейський освітній простір.

Список використаних джерел

1. Dziennikarstwo i komunikacja społeczna 2025/26, studia pierwszego stopnia, studia stacjonarne. URL: <https://sylabus.amu.edu.pl/pl/21/3/2/13/165>
2. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. URL: <https://amu.edu.pl/>
3. Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu. URL: <https://wnpid.amu.edu.pl/>
4. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Офіційна інформація. URL: <https://knu.ua/ua/official>
5. Навчально-науковий інституту журналістики. Навчальна робота. URL: <http://labs.journ.univ.kiev.ua/navch/>
6. Подвійні дипломи для вступників-журналістів. URL: <https://journ.knu.ua/podviyni-dyplomy-dlia-vstupnykiv-zhurnalistiv/>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕДІА (на матеріалі ОП Журналістика ВДПУ імені Михайла Коцюбинського)

Віталій ГАНДЗЮК

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
<https://orcid.org/0000-0002-4312-6848>
v.o.handziuk@gmail.com*

Досліджено процес формування професійних компетентностей журналіста в умовах цифрової трансформації медіа на матеріалі освітньої програми «Журналістика» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Визначено ключові компетентності сучасного журналіста, зокрема цифрову грамотність, критичне мислення, аналітичні вміння, навички фактчекінгу, мультимедійного сторітелінгу, роботи з даними та комунікації у соціальних медіа. Проаналізовано досвід підготовки журналістів у ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, зокрема впровадження інноваційних освітніх компонент («Новітні медіатенденції», «Журналістика даних», «Інформаційні війни», «Цифрові технології наукових досліджень» тощо), що відповідають вимогам сучасного ринку праці. Окреслено роль співпраці з роботодавцями, медіаекспертами й стейкхолдерами у формуванні практикоорієнтованих компетентностей майбутніх журналістів.

Ключові слова: *журналістика, професійні компетентності, цифрова трансформація, медіаосвіта, освітня програма, цифрова грамотність, журналістика даних, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.*

Медіасфера сьогодні переживає не просто оновлення – вона проходить через справжню цифрову революцію. Змінюється не лише формат подачі інформації, а й сама філософія журналістської професії. Цифрова трансформація формує нову екосистему, де журналіст має бути не лише автором тексту, а й аналітиком, комунікатором, продюсером контенту, фактчекером і навіть SMM-стратегом.

Цифровізація висуває перед закладами вищої освіти нові вимоги. У межах підготовки журналістів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського реалізується підхід, орієнтований на компетентнісну модель навчання. Основна ідея – не просто дати студентам знання, а навчити їх швидко адаптуватися до змін і самостійно створювати якісний медіапродукт.

Мета дослідження – проаналізувати особливості формування професійних компетентностей журналіста в умовах цифрової трансформації медіа та визначити ефективні підходи до їх розвитку в межах освітньої програми «Журналістика» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського з урахуванням сучасних тенденцій медіаосвіти, запитів ринку праці та технологічних викликів інформаційного суспільства.

На кафедрі журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю під час оновлення освітніх програм систематично враховуються актуальні зміни й

тенденції, що відбуваються у сучасній медіасфері. Так, у проєкті освітньої програми «Журналістика» другого (магістерського) рівня редакції 2025 року передбачено введення нових дисциплін, спрямованих на формування компетентностей, необхідних у цифрову добу: «Новітні медіатенденції», «Цифрові технології наукових досліджень», «Інформаційні війни», «Журналістика даних» та інші. Такі зміни покликані забезпечити відповідність підготовки майбутніх журналістів сучасним вимогам інформаційного суспільства і ринку праці.

Практичні заняття все частіше проходять у форматі інтегрованих тренінгів і творчих лабораторій. Студенти створюють власні мультимедійні матеріали – репортажі, подкасти, відеоінтерв'ю, працюють із ІІІ-технологіями, вчать перевіряти достовірність інформації, користуючись алгоритмами фактчекінгу.

Редактори вінницьких видань, з якими кафедра журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю активно співпрацює, наголошують: сьогодні потрібні універсальні фахівці, які вміють поєднувати традиційні журналістські стандарти з навичками цифрового сторітелінгу.

Наприклад, Марія Супрун, редакторка продакшину телеканалу «ВІТА», під час зустрічі із проєктною групою ОП зазначила, що майбутній журналіст має розуміти алгоритми соцмереж, знати основи SEO і працювати з аудиторією не як із “масою”, а як із спільнотою – живими людьми, які довіряють твоєму слову» [1].

Ірина Вдовиченко, головна редакторка філії АТ «НСТУ» Суспільне Вінниця», наголосила на тому, що цифровий журналіст – це той, хто не боїться камер, не боїться аналітики і не боїться відповідальності. Бо кожен пост у соцмережі – це вже частина інформаційної війни [2].

Загалом студенти-журналісти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського щороку проходять практику в місцевих і національних медіа: «Вінниця.info», «Суспільне Вінниця», «33 канал», «Вежа», «НаПарижі», «RIA», «ВІТА» тощо. Під час стажування вони не лише пишуть тексти, а й створюють відео, працюють з інтерактивними мапами, навчаються збирати дані для журналістських розслідувань. Один зі студентських прикладів – цикл сюжетів для інформаційної програми «Новини Вінниччини», створений магістрантами у співпраці з телеканалом «Вінниччина». Це приклад того, як навчальний проєкт перетворюється на реальний професійний продукт.

Сучасний журналіст – це мультимедійний комунікатор, який одночасно працює в кількох форматах: текст, відео, подкаст, інтерактивна карта, сторіз, пост.

Стейкхолдери з вінницьких медіа («Вежа», «НаПарижі», «Вінниччина», «Суспільне Вінниця», «Місто над Бугом») у спільних зустрічах із викладачами кафедри визначили кілька головних груп компетентностей, без яких журналіст майбутнього не буде конкурентним.

По-перше, «Цифрова компетентність» – володіння мультимедійними платформами, навички роботи з CMS, аналітичними сервісами, базами даних. Наприклад, під час практики студенти створюють інфографіку у Canva, працюють з інтерактивними картами Google, монтують відео у CapCut і

DaVinci Resolve. По-друге, «Інформаційно-аналітична компетентність» – уміння знаходити, перевіряти й систематизувати дані. Майбутній журналіст повинен не лише «передавати» новину, а й пояснювати її, показувати причинно-наслідкові зв'язки. Цю компетентність формує дисципліна «Журналістика даних», що поєднує журналістику й елементи data science. По-третє, «Комунікативна компетентність» – здатність ефективно працювати з різними аудиторіями, вести інтерв'ю, модерувати дискусії, створювати діалог, а не монолог. Вона формується під час тренінгів з медіакommunікації, участі у ток-шоу у МЦ «Квадрат» та подкастах студентського радіо «ЮНІТОН». По-четверте, «Етична і соціальна компетентність» – журналіст має бути моральним лідером. Стейкхолдери наголошують, що в добу фейків і політичного тиску етика стає не просто нормою, а професійною бронею. Цю компетентність підсилюють курси «Медіакритика» та «Інформаційні війни». По-п'яте, «Креативна і підприємницька компетентність» – нині журналіст – не лише репортер, а й медіаменеджер, який може створити власний стартап, подкаст чи онлайн-видання. Студенти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського реалізують власні творчі проєкти: авторські подкасти («BookTok»), документальні фільми («Рятівники»), тематичні рубрики у регіональних медіа та онлайн-виданні кафедри «Студентська територія».

Отже, формування компетентностей журналіста в цифрову епоху – це процес безперервний. Сучасний медійник має бути не просто спостерігачем, а інтерпретатором цифрової реальності, здатним працювати з інформацією швидко, чесно і глибоко. Вінницький педуніверситет демонструє, що навіть у регіональному контексті можливо створювати сучасну, конкурентну школу журналістики – відкриту до нових технологій і чутливу до цінностей гуманізму, правди та відповідальності. Журналістика не вмирає – вона трансформується. І той, хто вчиться все життя, завжди буде попереду.

Список використаних джерел

1. Зміни до освітньої програми «Журналістика» другого (магістерського) рівня обговорили з роботодавцями. Студентська територія. 2023. 17 січня. URL: https://journvspu.blogspot.com/2024/01/blog-post_25.html
2. Зміни до освітньої програми «Журналістика» обговорили з роботодавцями. Студентська територія. 2025. 1 квітня. URL: https://journvspu.blogspot.com/2025/04/blog-post_1.html

МЕДІАПРАВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА

Андрій ГЛУХИЙ

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності С7 Журналістика,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
andryy911@gmail.com*

У дослідженні актуалізовано проблему ролі медіаправа у забезпеченні професійної етики та саморегуляції діяльності регіональних медіа. Аналізуються нормативно-правові аспекти функціонування медіа на регіональному рівні, зокрема механізми, які сприяють дотриманню журналістських стандартів, запобіганню порушенням етичних норм та захисту прав споживачів інформації. Особлива увага приділяється питанням взаємодії медіаправа з відповідальністю регіональних медійних організацій за контент. Визначено, що право встановлює юридичний мінімум, але є неефективним проти тонких маніпуляцій, конфлікту інтересів та порушення балансу, а також окреслено перспективи вдосконалення правових підходів до регулювання медійної сфери для зміцнення довіри аудиторії до регіональних медіа.

***Ключові слова:** медіаправо, регіональні медіа, саморегуляція, контент, аудиторія, медіапростір.*

Актуальність дослідження. Постановка наукової проблеми зумовлена глибоким протиріччям, що спостерігається сьогодні в українському медіапросторі. З одного боку, суспільство очікує від журналістів максимальної правдивості, об'єктивності й дотримання високих етичних стандартів, а з іншого – держава, прагнучи захистити інформаційний простір, посилює юридичне регулювання діяльності медіа. Ця конфронтація часто веде до хибного висновку: або жорсткий правовий контроль, або повна саморегуляція. Однак обидві крайнощі в умовах війни є неефективними. Проблема полягає у визначенні конкретних точок взаємодії, де право перетворюється на стимулюючий механізм, який не обмежує, а, навпаки, забезпечує життєздатність професійної етики. Без цього медійне право має ризики перетворитися на інструмент цензури, а етика – на безпідставну декларацію. Саме тому питання свободи слова є критичним: «Свобода ЗМІ є основою всіх демократичних свобод. Коли держава не гарантує цієї свободи, то всі інші свободи перебувають під загрозою, як і сама демократія та суспільство в цілому» [4, с.239–240].

Проблематика саморегуляції медіа, її ефективності сьогодні присутня у працях багатьох українських та зарубіжних журналістикознавців, які досліджують моделі медійної відповідальності. Однак, сучасні виклики, зокрема Закон України «Про медіа» [1], вимагає принципового перегляду традиційних регуляторних підходів.

Мета дослідження – обґрунтувати концепцію саморегуляції медіа як єдино можливого шляху розвитку відповідальної журналістики, де медіаправо виступає важливим інструментом.

Виклад матеріалу. Специфіка регіональних медіа полягає у їхній тісній, майже прямій залежності від довіри місцевої громади. На відміну від національних медіа, які можуть витримати репутаційні втрати за рахунок широкої аудиторії, для місцевих видань порушення етичних стандартів (наприклад, нехтування Кодексом етики українського журналіста [2] у висвітленні локального конфлікту) має однозначно деструктивний вплив. Така чутливість вимагає від регіональних медіа ефективніше саморегулюватися, оскільки втрата аудиторії є чи не найвагомішим викликом, що доповнює примусові норми Закону.

У цьому контексті важливо з'ясувати юридичний статус рішень, що виносяться органами журналістської саморегуляції у контексті національної правової системи. А також з метою ідентифікації правових положень, які можуть виступати каталізаторами формування та розвитку етичних практик у діяльності медіа, обґрунтувати та сформулювати конкретні законодавчі пропозиції, спрямовані на підвищення легітимності та юридичної сили саморегуляції. Медіаправо у даному контексті повинно бути не просто набором нормативних актів, а інструментом регулювання, який має два завдання у сфері професійної відповідальності. Встановлення певних імперативних рамок, тобто беззастережне підпорядкування вимогам та їх виконання. Воно також повинно виконувати функцію юридичного бар'єра, перетин якого тягне за собою державне покарання. З урахуванням умов війни, ці рамки повинні бути жорсткими. Це пов'язано з національною безпекою. Закон прямо забороняє поширення інформації, що може завдати шкоди національній безпеці (наприклад, дезінформація, розголошення позицій ЗСУ). Це є абсолютний мінімум етичної поведінки, гарантований державою. А також забезпечує захист порушення авторських прав, розпалювання ворожнечі, що є обов'язковим для всіх медіа, незалежно від їхнього внутрішнього кодексу. *«Етичні стандарти, які вже є саморегуляцією, мають разом перетворитися на систему»*, – як зазначає Тетяна Рихтун на 16-й Українській конференції журналістів-розслідувачів [5]. Таким чином, медіаправо виступає юридичним фундаментом, нехтування яким вважається протиправним.

З іншого боку, медіаправо не може охопити всі нюанси журналістської практики, бо не має інструментів для оцінки балансу та неупередженості. Закон не може карати за замовчування важливої інформації або за надмірну емоційність у подачі, якщо це не порушує прямих заборон. Право лише частково регулює прозорість фінансування, але не внутрішню чесність редакції. Саме такі етичні і професійні аспекти, які неможливо охопити законом, створює мотиваційну необхідність для саморегуляції.

Медіа, прагнучи отримати довіру аудиторії та репутаційний капітал, змушені добровільно встановлювати вищі стандарти, ніж того вимагає закон. «Для аудиторії, впровадженої в оману, багаторазово зростає небезпека покластись на хибні відомості, дійти хибних висновків, а отже й не зауважити загроз, які постають внаслідок зловмисних маніпуляцій або нехлюйського нашого ставлення до стандартів професії», – підкреслює Андрій Куликов [3, с. 129]. Слід також наголосити, що медіаправо, навіть у своїй новій редакції, здебільшого орієнтоване на покарання за доведену дезінформацію або прями

порушення закону (наприклад, заклики до насильства). Однак воно залишається неефективним проти тонких форм маніпуляції – замовчування ключових фактів, емоційного подання, порушення балансу джерел або прихованої реклами. Саме ці аспекти, не охоплені юридичним примусом, вимагають внутрішнього механізму професійного самоконтролю, без якого вони перетворюються на формальність, а медіапростір залишається вразливим до недоброчесної, але юридично непокараної поведінки. Таким чином, медіаправо повинно стати необхідним правовим мінімумом для подальшого професійного і етичного самоконтролю. Правові норми, які вимагають прозорості фінансування (боротьба з прихованими власниками) та обов'язкового спростування фейків, є, по суті, вбудованими етичними вимогами. Вони змушують редакції діяти відповідально, створюючи внутрішні правила, які перевищують цей правовий мінімум. Відповідно, законодавча база є необхідною передумовою для інституціоналізації етичних вимог у медіа. Ключовим результатом є обґрунтування того, що підвищити ефективність професійної саморегуляції можна через надання юридичного статусу її інститутам. Якщо висновки органів етичного контролю, наприклад, Комісії з журналістської етики, будуть обов'язково розглядатися судами та Національною радою як вагомий доказ чи експертна оцінка професійної недоброчесності, це миттєво посилить їхню суспільну значущість. Правове визнання етичних рішень повинно стати вагомим кроком для перетворення добровільної етики на обов'язкову професійну практику.

Висновки. Отримані дані підтверджують тезу про те, що ідеальна модель регулювання медіа – це саморегуляція, у якій медіаправо виступає гарантом свободи слова та інформаційної безпеки, одночасно створюючи стимули та надаючи легітимність професійним медіа. Подальша робота повинна бути зосереджена на розробці механізмів фінансового чи репутаційного заохочення для медіа, які добровільно та прозоро дотримуються етичних кодексів, що має бути закріплено у підзаконних актах. Це єдиний шлях до створення стійкої, відповідальної та самодостатньої української журналістики.

Отже, медіаправо як форма зовнішнього примусу є невід'ємною, однак недостатньою умовою для забезпечення професійної відповідальності у діяльності журналіста в умовах війни. Воно повинно стати відліком, від якого починається добровільний етичний вибір і механізми внутрішнього контролю медіа, тобто саморегуляція.

Список використаної літератури

1. Про медіа. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
2. Кодекс етики українського журналіста. *Комісія журналістської етики*. URL: <https://cje.org.ua/news/kodeks-etyky-norvezkoi-presy-perekladenyy-ukrainskoiu/>
3. Посібник з журналістської етики : практ. посіб. / А. Куликов та ін. Київ : Коміс. з журналіст. етики, 2023. 129 с. URL: <https://cje.org.ua/library/posibnyk-z-zhurnalistskoi-etyky>

4. Рожило М.А. Теребус О.Л. Проблема саморегуляції українських медіа. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. № 3 (41). С. 239–240. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_3/41.pdf
5. Рихтун Т. Саморегуляція медіа – цензура чи захист від впливу держави - НСЖУ. *Львівська обласна організація національної спілки журналістів України*. URL: <https://nsju.lviv.ua/28228-2/>

РЕДАКТОР І ФАКТОЛОГІЧНА ТОЧНІСТЬ: МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ФАКТИЧНИХ ПОМИЛОК У МЕДІАТЕКСТАХ

Наталія ДАЩЕНКО

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри журналістики,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

<https://orcid.org/0000-0002-6189-6897>

nataladash@elr.tnpu.edu.ua

У статті розглянуто проблему забезпечення фактичної достовірності медіатексту в умовах швидкого новинного потоку. Наголошено на ролі редактора у виявленні фактичних помилок, організації перевірки джерел та застосуванні прийомів фактчекінгу. Представлено методику навчання студентів-журналістів, що включає аналіз реальних і змодельованих кейсів, групові дискусії й практичні завдання. Обґрунтовано значення фактологічного контролю як необхідної умови якісної журналістики та підготовки майбутніх медіафахівців.

Ключові слова: факт, фактичний матеріал, фактчекінг, редактор, фактична помилка, достовірність, медіатекст, редакторський контроль, швидкість публікації, дезінформація.

Постановка проблеми. Оперативність є важливою ознакою діяльності сучасних медіа, однак поспіх нерідко призводить до появи фактичних помилок, двозначностей чи спотворень інформації. Фактологічні неточності створюють ризики втрати репутації медіа та підривають довіру аудиторії. У цих умовах роль редактора як гаранта достовірності інформації суттєво зростає. Особливої уваги потребує навчання майбутніх журналістів методів фактологічного аналізу та виявлення типових помилок, пов'язаних із швидкістю підготовки до оприлюднення. Відтак на навчальних заняттях із редагування медіатекстів доцільно детально розглядати роботу над фактажем, зосереджуючи увагу на тому, що редактор повинен проконтролювати подання журналістом точної, вивіреної інформації.

Мета статті – обґрунтування методики редакторського аналізу фактологічного матеріалу, опис практичних прийомів, що дозволяють забезпечити баланс між оперативністю публікації та точністю інформації, та інтеграції елементів фактчекінгу в навчання студентів-журналістів.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування результатів. Фактичний матеріал є ключовим елементом медіатексту, оскільки саме він формує змістову достовірність повідомлення. Основні завдання редактора під час роботи з фактичними даними охоплюють оцінку їхньої суттєвості, новизни, відповідності рівню сучасного знання, повноти й точності. Редактор має володіти прийомами виявлення й опрацювання помилок: конкретизація, зіставлення фактів, підрахунок, побудова рядів даних, тлумачення термінів, перевірка джерел.

У межах освітньої програми «Журналістика» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка студентам-журналістам бакалаврського рівня пропонується навчальна

дисципліна «Редагування медіатекстів», практичні заняття з якої можуть актуалізувати й розгорнути важливі проблеми редакторської діяльності у медіа. У навчанні майбутніх журналістів доцільно застосовувати практичні методи – аналіз реальних і змодельованих кейсів, групові дискусії, фактчекінгові вправи.

Далі пропонуємо методичні матеріали для практичного заняття за темою «Аналіз фактичного матеріалу: баланс між швидкістю публікації та якістю тексту». Для заняття окреслено зрозумілу та актуальну мету, завдання, ключові поняття теми, вказано форми роботи, очікувані результати.

Мета: сформувати у здобувачів вищої освіти розуміння необхідності дотримання редакційних стандартів і збереження достовірності інформації в умовах високих темпів роботи сучасних медіа; розвинути навички критичного аналізу редакційних рішень.

Завдання:

- розкрити суть проблеми швидкості та якості в медіавиробництві;
- навчити розпізнавати типові редакційні помилки, спричинені поспіхом;
- ознайомити із практиками перевірки фактів у «швидкісних» редакціях;
- розвинути навички командного обговорення й аргументації професійної позиції;
- сприяти формуванню етичної відповідальності журналіста за достовірність матеріалу.

Ключові поняття теми: оперативність публікації, редакційна відповідальність, фактчекінг, клікбейт, якість медіатексту, етичні стандарти журналістики.

Структурно заняття доцільно побудувати за класичним принципом: вступна, основна частина та підсумки. У першій частині можливе **коротке повідомлення** викладача: чому швидкість – не завжди синонім ефективності. Варто наголосити, що у гонитві за трафіком (заголовки-клікбейти) редакції часто жертвують перевіркою фактів і контекстом, що призводить до спотворення інформації або її часткової неправдивості. Тут вартими уваги можуть бути **приклади новин**, у яких поспіх призвів до поширення недостовірної інформації. Приклади важливо добирати з українського медіапростору та бажано за останній календарний рік, щоб зробити обговорення ближчим до реального медіаспоживання студентів.

Приклад 1. УНІАН – помилка в новині про обшуки

У 2025 р. видання УНІАН оприлюднило новину про обшуки та фігурування в кримінальному провадженні (згадувалося ім'я та деталі), але Міністерство охорони здоров'я України спростувало ці дані як недостовірні. [1]. Це класичний випадок: поспішна публікація, яка не була достатньо перевірена, призвела до помилки і репутаційного ризику. *При груповому обговоренні можна актуалізувати такі питання: які етапи редакційної перевірки могли бути пропущені; як редакція може оперативно реагувати на спростування; як можна організувати внутрішні процедури, щоб зменшити такі ризики.*

Приклад 2. Конституційний Суд України спростував інформацію про нібито скасування «мовного» закону

Одне з видань оприлюднило новину про те, що суд 3 листопада скасував закон про українську мову [2]. У пресслужбі Конституційного Суду заявили, що це неправда: справи такого порядку денного не було, видання поспішило з новиною. *Питання для обговорення зі студентами:* які етапи перевірки новини були пропущені (наприклад, перевірка порядку денного суду, офіційне підтвердження)? як редакція могла працювати інакше: чи слід було затримати матеріал хоча б на кілька годин до підтвердження? які можуть бути наслідки для видання (репутація, правові ризики) при публікації недостовірної інформації?

Основна частина заняття може включати такі форми роботи: **групова дискусія та аналіз кейсів**. Для дискусії формується перелік питань або тез для обговорення проблеми: як знайти оптимальне співвідношення між оперативністю подання інформації та редакційною якістю медіатексту в умовах інформаційної конкуренції?

Тези для обговорення:

1. *Швидкість як конкурентна перевага чи ризик? Чи справді бути першим означає бути кращим? Пошук прикладів, коли поспіх у публікації призвів до помилок або репутаційних втрат медіа.*

2. *Редактор як охоронець достовірності. Яку роль відіграє редактор у перевірці фактів, цитат, джерел у швидкісному новинному потоці? Чи можливо забезпечити якісний фактчекінг у реальному часі?*

3. *Алгоритми, трафік і спокуса клікбейту. Як тиск на редакції через аналітику переглядів (Google, соцмережі) впливає на темпи й зміст публікацій? Де межа між привабливим заголовком і маніпуляцією?*

4. *Етична відповідальність швидкого рішення. Чи можна виправдати поспіх «суспільним інтересом»? Як забезпечити точність і людяність у новині, написаній за кілька хвилин?*

5. *Редакційні стратегії для якості. Які технологічні або організаційні рішення допомагають уникати помилок під час термінових публікацій (чек-листи, багаторівневе редагування, роль чергового редактора тощо)? Як навчити журналістів мислити не лише оперативно, а й відповідально?*

Обговорення тез у формі **групової дискусії** добре поєднується з **методом мозкового штурму**, коли учасники висловлюють різноманітні думки, а потім обирають найкращі чи нестандартні для практичної діяльності.

Застосування **кейс-аналізу** може базуватися на розборі у групах новинних повідомлень: кожна група отримує короткий реальний або змодельований кейс – ситуацію, коли потрібно швидко опублікувати матеріал. Завдання: знайти баланс між швидкістю та якістю; сформулювати рекомендації редактору.

Для вироблення у майбутніх журналістів практичних навичок критичного мислення, перевірки джерел і виявлення фейків добре підходить **змодельований кейс** (вигаданий, але реалістичний), який імітує реальні інформаційні ситуації 2025 р. в Україні.

Кейс «Новинний день: правда і фейки»

Новина 1 (можлива фейкова): «Європейський Союз призупинив фінансову допомогу Україні через “неефективне використання коштів”». Посилання на

невідоме «європейське видання EuropeToday» поширюють кілька телеграм-каналів. У тексті зазначається, що *«всі виплати за програмою макрофінансової допомоги призупинено до перевірки Європейською комісією»*.

Коментар: типова дезінформація, яка націлена на зниження довіри до партнерів України.

Новина 2 (правдива): *«Європейська комісія схвалила новий пакет допомоги Україні на 2025 рік обсягом 10 млрд євро»*. Про це офіційно повідомила президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн на брифінгу 7 листопада 2025 р. У заяві уточнюється, що кошти будуть спрямовані на відбудову енергетичної інфраструктури та підтримку реформ.

Коментар: це справжня новина, яку підтверджують офіційні джерела – сайт Єврокомісії, заяви фон дер Ляєн, повідомлення Reuters, DW та «Європейської правди».

Новина 3 (фейкова): *«У Львові закривають всі університети через дефіцит бюджету та енергетичну кризу»*. Джерелом новини є Telegram-канал «Енергія правди». У публікації немає посилання на жоден офіційний документ або коментар міськради чи Міністерства освіти.

Коментар: типовий регіональний фейк, спрямований на створення паніки.

Як застосувати фактчекінг: покроковий алгоритм для студентів

1. *Перевірка джерела: хто опублікував новину? чи це офіційне медіа (з реєстрацією, контактом, редакційною політикою)? У випадку з EuropeToday – сайт не індексується в пошуку ЄС, немає контактних даних, як наслідок – сумнівна достовірність. Telegram-канал без авторства не є джерелом.*

2. *Перевірка офіційних заяв: зайти на сайт Європейської комісії (ec.europa.eu), сторінки Міністерства освіти і науки України, Львівської міської ради. Якщо подібних заяв немає – новина підозріла. Для правдивої новини знаходиться офіційне підтвердження (пресреліз Єврокомісії).*

3. *Перевірка дат і контексту: фейки часто використовують старі події, видаючи їх за нові; перевірити, чи співпадає дата публікації з подією (на офіційних ресурсах дата буде точною).*

4. *Перевірка зображень і цитат: використати інструменти Google Reverse Image Search або TinEye для зображень – чи не з'являлись вони раніше в іншому контексті; якщо є цитати – перевірити, чи дійсно така особа висловлювалась (через пошук за ім'ям і цитатою).*

5. *Перевірка на фактчекінгових платформах: StopFake.org, VoxCheck, Reuters Fact Check, EUvsDisinfo – платформи, де можна знайти спростування.*

Методичне застосування кейсу має на меті навчити студентів працювати з інформацією в умовах швидкого новинного потоку. Ця форма роботи сприяє усвідомленню, що навіть у схожих на вигляд повідомленнях прихована різниця між перевіреною і фейковою інформацією.

На етапі узагальнення (підсумки заняття) викладач систематизує пропозиції студентів, спільно формулюючи орієнтовний перелік «правил редактора» щодо контролю якості при термінових публікаціях.

Очікувані результати. Після заняття студенти повинні: усвідомлювати ризики поспіху в медіароботі; уміти аналізувати тексти на предмет достовірності й точності; аргументовано відстоювати етичну позицію

журналіста; пропонувати редакційні рішення для збереження якості матеріалу навіть в умовах обмеженого часу.

Проблема співвідношення між швидкістю публікації та якістю медіатексту є однією з ключових у сучасній журналістиці, оскільки саме від неї залежить достовірність, етичність і репутаційна стійкість медіа. Запропонована методика редакторського опрацювання фактичного матеріалу показує ефективність навчального підходу, який поєднує теоретичне осмислення теми з практичним аналізом кейсів і фактчекінгових завдань. Використання кейс-методу та групової дискусії сприяє формуванню у студентів-журналістів критичного мислення, уміння розрізняти достовірну й фейкову інформацію та відповідально ставитися до «швидкісного» новинного потоку. Запропоновані педагогічні інструменти забезпечують підготовку майбутніх редакторів до роботи в реальних умовах.

Висновки. Фактологічна точність визначає якість журналістського тексту, а тому редакторська робота над фактами є ключовим елементом забезпечення достовірності інформації. Використання методик фактологічного аналізу, поєднання теоретичних і практичних форм роботи, а також залучення реальних кейсів дозволяють формувати у студентів стійкі навички верифікації даних. Запропонований підхід підтверджує, що баланс між швидкістю та достовірністю можливий лише за умови системного редакторського контролю.

Список використаних джерел

1. У МОЗ спростували інформацію видання «Українська правда» про обшуки та фігуруванні у кримінальних провадженнях. *Район.Медицина*. <https://medicine.rayon.in.ua/news/820789-u-moz-sprostuvali-informatsiyu-vidannya-ukrainska-pravda-pro-obshuki-ta-figuruvanni-u-kriminalnikh-provadzhenнях>
2. Конституційний Суд спростував інформацію про скасування «мовного» закону. *Главком*. https://glavcom.ua/news/konstituciyniy-sud-sprostuvav-informaciyu-pro-skasuvannya-movnogo-zakonu-715445.html?utm_source=chatgpt.com

ЖУРНАЛІСТИКА БЕЗ КОРИННЯ: ЧИ СТАНУТЬ «ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ» ЖЕРТВОЮ ОСВІТНЬОЇ «ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ»?

Ірина ЄВДОКИМЕНКО

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри друкованих медіа та історії журналістики,
Навчально-науковий інститут журналістики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-3330-5922>
irina.evdokymenko@knu.ua

Тетяна ПРИСТУПЕНКО

кандидат історичних наук,
професор кафедри друкованих медіа та історії журналістики,
Навчально-науковий інститут журналістики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0001-9546-8228>
prystupenko@knu.ua

У статті проаналізовано тенденції маргіналізації фундаментальних дисциплін «Історія журналістики» та «Теорія журналістики» в освітніх програмах ННІЖ КНУ імені Тараса Шевченка в контексті діджиталізації. Виявлено, що скорочення історико-теоретичного компоненту призводить до втрати гуманітарного підґрунтя журналістської освіти. Обґрунтовано необхідність збереження та модернізації цих дисциплін через оновлені методики викладання: гейміфікацію, інтерактивні формати та цифрові інструменти. Поєднання інноваційних технологій із глибоким осмисленням історії та цінностей професії забезпечує підготовку журналістів, здатних мислити критично й діяти етично.

Ключові слова: журналістська освіта, діджиталізація, історія журналістики, теорія журналістики, фундаментальні дисципліни, гуманітарна складова, професійна ідентичність, гейміфікація.

Постановка проблеми. Сучасна журналістська освіта в Україні перебуває на етапі глибоких трансформацій, спричинених діджиталізацією суспільства, розвитком нових медіа, алгоритмізацією комунікації та зростанням ролі штучного інтелекту. Університетські навчальні плани активно оновлюються для відповідності вимогам часу: з'являються дисципліни з мультимедійного сторітелінгу, SMM, фактчекінгу, медіаменеджменту, дата-журналістики, роботи з цифровими платформами та нейромережами.

Ці зміни природні, адже ринок праці вимагає нових компетентностей. Однак вони водночас породжують небезпечну тенденцію – поступове витіснення гуманітарної та теоретичної складової журналістської освіти. У багатьох закладах вищої освіти спостерігається звуження або повне зникнення базових дисциплін, таких як «Історія журналістики» та «Теорія журналістики», які часто інтегруються у більші міждисциплінарні курси або залишаються лише у вигляді коротких модулів.

Замість глибокого світоглядного й етичного осмислення професії акцент робиться на технічних аспектах: виробництві контенту, роботі з платформами, аналітиці охоплень і залучень. Така «практикоцентрична» переорієнтація

навчання загрожує появою покоління «журналістів без коріння» – фахівців, які досконало володіють цифровими інструментами, але не усвідомлюють сутності своєї професії, її історичних витоків, етичних принципів і суспільної місії.

Отже, у процесі діджиталізації журналістської освіти окреслюється глибинна суперечність між технологічною ефективністю та гуманітарною змістовністю. З одного боку, суспільство очікує від журналістів оперативності, універсальності й цифрової грамотності; з іншого – вимагає збереження етичної, аналітичної та критичної складової професії. Якщо освітній процес орієнтується виключно на перший аспект, журналістика ризикує втратити свою сутність як інтелектуальну та моральну діяльність.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Проблема трансформації журналістської освіти в умовах цифрової доби вже тривалий час перебуває в центрі уваги українських дослідників, медіаекспертів та освітян. Упродовж останніх десятиліть провідні журналістикознавці – В. Різун, С. Квіт, М. Житарюк – здійснили вагомий внесок у теоретичне осмислення структури, змісту та функцій журналістської освіти. Їхні праці заклали підвалини сучасних дискусій про баланс між теорією й практикою, необхідність оновлення компетентностей та роль етичного виміру у підготовці журналістів [4; 5; 11-13; 15-18].

Проблематика журналістської освіти активно обговорюється й на наукових форумах. Так, Всеукраїнська конференція «Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти» (Суми, 2019) зосередилася на питаннях модернізації освітніх програм. Міжнародна конференція «Журналістика майбутнього: виклики, тенденції, перспективи розвитку» (Львів, 2022) наголосила на важливості інтеграції цифрових технологій без втрати гуманітарного змісту.

Проект DESTIN Erasmus+KA2 сприяв гармонізації українських програм із європейськими стандартами, а в рамках Journalism Teachers' Academy (2023), реалізованої ГО «Український інститут медіа та комунікації» за підтримки DW Akademie, особливу увагу приділено питанням академічної глибини та міждисциплінарності.

Паралельно публіцистичний дискурс – через виступи та публікації С. Рахманіна, А. Куликова, О. Дроздова, Д. Дуцик, В. Портникова – порушує питання якості журналістської підготовки, етичних стандартів і адаптації освіти до реалій цифрової доби. Спеціалізовані платформи «Детектор Медіа» та «МедіаКритика» системно публікують аналітику з цих тем.

Утім, попри значний масив досліджень, питання зникнення фундаментальних дисциплін – «Історії журналістики» та «Теорії журналістики» – як окремого об'єкта наукового аналізу практично не розглядалося. Раніше науковці застерігали від надмірного теоретизування, нині ж спостерігається зворотна крайність – повна маргіналізація теоретичних дисциплін.

Процес маргіналізації має комплексний характер і зумовлений низкою чинників:

- ринковою логікою освіти, що орієнтується на короткострокові практичні результати;

- технологічним тиском, який формує запит на «медіаремісників», а не аналітиків;
- кадровим дефіцитом, зокрема викладачів, здатних адаптувати гуманітарні дисципліни до цифрової реальності;
- академічною автономією ЗВО, яка сприяє фрагментації програм і втраті єдиних методологічних стандартів.

Таким чином, у межах наукового та професійного дискурсу бракує системного осмислення феномену ерозії гуманітарного ядра журналістської освіти. Ця лакуна визначає актуальність нашої розвідки, спрямованої на виявлення наслідків цієї тенденції та пошук шляхів її подолання.

Метою дослідження є аналіз стану фундаментальних дисциплін «Історія журналістики» та «Теорія журналістики» в освітніх програмах з «Журналістики», виявлення тенденцій їхньої маргіналізації та обґрунтування шляхів збереження й модернізації цих дисциплін у контексті цифровізації освіти.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Трансформація журналістської освіти в умовах цифрової доби є закономірною реакцією на глобальні зміни в медіаіндустрії. Університети змушені адаптуватися до нових вимог ринку праці, де успішний журналіст має не лише писати тексти, а й знімати відео, монтувати подкасти, володіти навичками SMM, сторітелінгу, фактчекінгу та роботи з даними.

Водночас аналіз навчальних планів за спеціальністю С7 «Журналістика» показує, що поряд із розширенням блоку цифрових дисциплін відбувається помітне звуження історико-теоретичного складника. Зокрема, дисципліни «Історія журналістики» та «Теорія журналістики» отримують менше годин або інтегруються в інші курси, втрачаючи самостійність і методологічну глибину. Переходячи до деталей, розглянемо головні тенденції, освітні наслідки та можливі шляхи гармонізації традиційної та цифрової підготовки.

1. Тенденції маргіналізації фундаментальних дисциплін

У навчальному процесі за спеціальністю С7 «Журналістика» простежується прагнення оптимізувати програми, надаючи перевагу прикладним і технологічним предметам. Це пояснюється прагненням відповідати вимогам часу, забезпечити практичну підготовку та сформувати конкурентоспроможних фахівців у цифровому медіасередовищі. Водночас така орієнтація супроводжується зменшенням ролі історико-теоретичних дисциплін, що формують професійний світогляд, критичне мислення та культурну пам'ять журналістики.

Історико-теоретичні курси забезпечують:

- Розуміння еволюції медіа, журналістських традицій і суспільної ролі професії, що дозволяє студентам не лише відтворювати факти, а й усвідомлювати історичний контекст сучасних медіапроцесів.
- Формування критичного мислення, здатності оцінювати інформацію не лише технічно, а й етично, аналізувати джерела, перевіряти факти та визначати суспільну цінність контенту.
- Виховання відповідальності за слово та усвідомлення впливу медіа на суспільство, що є ключовим компонентом професійної етики журналіста.

Скорочення цих дисциплін або їхнє «розчинення» в міждисциплінарних курсах створює ризик появи журналістів, які володіють цифровими інструментами та технічними навичками, але не мають глибокого розуміння сутності професії, її історичних основ та культурного значення. Така ситуація може призвести до формування «технічного» журналіста – майстра контенту, але без інтелектуальної основи, здатного до аналітичного мислення, критичного оцінювання інформації та усвідомленого впливу на суспільство.

Додатково, маргіналізація фундаментальних дисциплін може призвести до втрати традиційних підходів до журналістики як суспільно значущої професії, де цінуються етика, аналіз історичних подій та розуміння ролі медіа у формуванні громадської думки. В умовах стрімкої цифровізації та швидкого виробництва контенту, це особливо небезпечно: сучасні журналісти ризикують стати «операторами інформаційного потоку», а не мислячими професіоналами, здатними критично оцінювати інформацію та впливати на суспільство відповідально.

2. Освітні наслідки дегуманізації

Втрата системного вивчення історії та теорії журналістики призводить до серйозних освітніх і професійних наслідків, які відчуваються як у навчальному процесі, так і в майбутній професійній діяльності журналістів. Зокрема, це проявляється у таких аспектах:

- **Зменшення аналітичної здатності майбутніх журналістів.** Без ґрунтового розуміння історії медіа та теоретичних основ журналістики студенти не здатні системно оцінювати інформаційні потоки, аналізувати причини та наслідки подій, відокремлювати важливе від другорядного. Такий дефіцит знань ускладнює формування цілісного погляду на професію та зменшує здатність до критичної оцінки сучасних медіапрактик.

- **Послаблення професійної ідентичності.** Історико-теоретична підготовка допомагає студентам усвідомити своє місце у журналістській спільноті, зрозуміти стандарти та традиції професії, її суспільну роль. Втрата цих знань призводить до формування фахівців, які не мають чіткої ідентичності журналіста як носія етики, критичного мислення та відповідальності за слово.

- **Зниження етичної свідомості.** Теоретичні курси забезпечують основу для розуміння етичних принципів професії та моральних дилем, з якими журналіст стикається у практичній діяльності. Без них журналісти ризикують робити інформаційні вибори без належного осмислення суспільних наслідків, що може підривати довіру до медіа та сприяти поширенню дезінформації.

Журналіст без історико-теоретичного фундаменту стає «оператором інформаційного потоку», здатним швидко створювати та розповсюджувати контент, але не аналізувати його, не оцінювати вплив на суспільство та не виконувати роль інтелектуального посередника між подією і аудиторією. В умовах цифровізації та прискореного виробництва контенту це створює ризик дегуманізації професії: журналістика втрачає суспільну функцію критичного осмислення, стає технічним ремеслом, орієнтованим лише на ефективність та швидкість.

Більш того, освітні наслідки дегуманізації проявляються і у формуванні навчальної культури: студенти перестають цікавитися історичними та

теоретичними аспектами професії, що ще більше посилює розрив між практичною підготовкою та глибинним розумінням сутності журналістики. Це створює замкнене коло, де майбутні журналісти все менше цінують фундаментальні знання, а освіта дедалі більше орієнтується на швидкі практичні навички без етичної і аналітичної основи.

3. Необхідність збереження та розширення фундаментальних дисциплін

Сучасна журналістська освіта не може обмежуватися лише опануванням цифрових інструментів і практичних навичок. Фундаментальні дисципліни, такі як «Історія журналістики» та «Теорія журналістики», виконують ключову роль у формуванні професійної ідентичності, критичного мислення та етичної свідомості студентів. Їхнє скорочення або інтеграція в міждисциплінарні курси, хоча й відповідає прагненню до оптимізації навчальних планів, призводить до ряду негативних наслідків:

Втрачена методологічна сталість. Фундаментальні дисципліни дають студентам системне розуміння принципів журналістики, що дозволяє орієнтуватися у швидко змінюваних медіа-середовищах. Втрата цих курсів робить освіту фрагментарною, а випускників – менш готовими до комплексного аналізу медіапроцесів.

Ослаблення ціннісної та етичної опори професії. Історико-теоретичні знання формують у журналістів уявлення про соціальну відповідальність, важливість об'єктивності та роль медіа у розвитку суспільства. Без цього вони ризикують приймати професійні рішення, керуючись лише прагматизмом або вимогами швидкості, що підриває довіру аудиторії.

Зменшення інтелектуальної глибини професійного мислення. Фундаментальні курси стимулюють аналітичне мислення, вміння ставити запитання, бачити причинно-наслідкові зв'язки та розуміти контекст подій. Їхнє скорочення створює ризик появи журналістів, які технічно підготовлені, але не здатні критично оцінювати інформаційні потоки та ухвалювати осмислені редакційні рішення.

Для запобігання дегуманізації професії важливо, щоб фундаментальні дисципліни не лише зберігалися, а й розширювалися у годинах, зберігаючи статус обов'язкових складників підготовки. Зокрема, це може включати:

- **Поглиблене вивчення історії журналістики** у контексті глобальних медіатрендів і національної традиції, що дозволяє студентам усвідомити розвиток професії в часовій перспективі.

- **Розширення теоретичних курсів** з акцентом на критичні концепції медіа, етичні моделі та суспільну функцію журналістики.

- **Інтеграцію наукових досліджень і практичних кейсів**, що дає змогу поєднати історико-теоретичні знання з сучасними практиками й технологіями.

- **Впровадження сучасних форм подання знань**, таких як гейміфікація, інтерактивні онлайн-курси, подкасти, цифрові архіви, дослідницькі мультимедійні проекти та візуальні карти розвитку журналістики. Це робить гуманітарні дисципліни привабливими для студентів і демонструє нерозривність традицій та технологій, формуючи журналістів, здатних поєднувати глибокий аналіз із сучасними практичними навичками.

Таким чином, збереження та розширення фундаментальних дисциплін є не лише освітньою потребою, а й соціальною відповідальністю: формуючи журналістів із глибоким розумінням професії, освіта забезпечує не лише їхню конкурентоспроможність, а й стійкість журналістики як суспільного інституту у цифрову добу.

4. Осучаснення форм викладання

Реформування журналістської освіти має відбуватися через оновлення форм подання історико-теоретичних курсів, що поєднує традиційні методи навчання з цифровими технологіями, стимулює активну участь студентів і розвиває критичне мислення. Це дозволяє не лише ефективно передавати знання про історію та теорію журналістики, а й формувати практичні навички роботи з сучасними медіа.

Серед інноваційних підходів можна виділити:

- **Гейміфікація:** навчальні симуляції, рольові ігри та кейси. Наприклад, студентів можна поділити на редакції газет різних історичних періодів і завданням буде створити випуск, що відображає політичні та культурні реалії епохи. Це дозволяє відчувати професійну відповідальність журналіста, розвивати аналітичне мислення та етичну оцінку подій.

- **Інтерактивні онлайн-курси, подкасти, цифрові архіви:** студенти можуть створювати власні подкасти про історію медіа, працювати з цифровими архівами газет і журналів, порівнювати їхні редакційні стандарти та способи подання інформації. Це сприяє самостійному дослідженню та глибшому розумінню професійної еволюції.

- **Дослідницькі мультимедійні проєкти:** поєднання історико-теоретичного аналізу з сучасними форматами сторітелінгу. Наприклад, студенти можуть створювати інтерактивну хроніку розвитку журналістики в Україні, де текст, відео та інфографіка поєднані в єдину мультимедійну презентацію. Це формує навички синтезу інформації, критичної оцінки джерел і візуальної комунікації.

- **Візуальні карти розвитку журналістики та цифрова аналітика:** інтерактивні карти та графіки можуть відображати, як змінювалася журналістська практика в різні історичні періоди. Наприклад, створення цифрової карти «медіа-ландшафту» Києва ХХ століття, де позначені основні редакції, ключові події та видатні журналісти, допомагає студентам візуалізувати причинно-наслідкові зв'язки та історичний контекст.

До цих підходів можна впровадити:

- **Проект «Журналістські традиції в сучасних медіа»:** студент порівнює принципи роботи редакцій минулого та сучасних онлайн-медіа, створюючи аналітичний блог із мультимедійними матеріалами.

- **Кейс «Історична перевірка фактів»:** студент отримує архівну статтю та сучасний медіа-текст на аналогічну тему і аналізує, як змінилася подача інформації, стилістика та етичні стандарти.

- **Міні-проєкти із цифрових архівів:** складання хроніки журналістських розслідувань минулого століття із застосуванням інтерактивних платформ (Timeline JS, StoryMap), що розвиває аналітичні та технічні навички одночасно.

Такі методи роблять гуманітарні дисципліни більш привабливими та сучасними, інтегрують класичну теорію з практичними цифровими компетенціями, а студенти отримують всебічну підготовку – від глибокого розуміння історії професії до уміння працювати в умовах сучасного медіапростору.

Отже, результати аналізу навчальних планів ННІЖ КНУ свідчать: пріоритизація прикладних дисциплін не повинна означати відмову від історико-теоретичних. Осучаснення освіти можливе лише через гармонійне поєднання цифрових інновацій із збереженням гуманітарного ядра.

Журналістика майбутнього потребує не лише фахівців із контент-майстерністю, а й інтелектуалів, які розуміють глибину слова, історію професії та її суспільну відповідальність. Модернізація дисциплін «Історія журналістики» та «Теорія журналістики» має відбуватися шляхом підвищення їхнього статусу, розширення навчального часу та оновлення методик викладання.

Висновки. Дослідження засвідчило, що процес діджиталізації журналістської освіти, попри свої переваги, супроводжується ризиком звуження гуманітарної складової професійної підготовки.

Аналіз навчальних планів ННІЖ КНУ показав тенденцію до зменшення годин за дисциплінами «Історія журналістики» та «Теорія журналістики», що відображає ширшу проблему – маргіналізацію фундаментальних курсів на користь прикладних і технологічних.

Історико-теоретичні дисципліни формують журналіста як мислячого професіонала, носія етичної культури, критичного мислення та історичної пам'яті професії. Їхнє зникнення призводить до дегуманізації журналістики, перетворення її на технічне ремесло, відірване від культурних і суспільних смислів.

Рішення полягає у гармонійному поєднанні гуманітарного та цифрового підходів через:

- методи гейміфікації;
- мультимедійні формати;
- інтерактивні платформи, кейси та цифрові архіви.

Модернізація журналістської освіти має ґрунтуватися на оновленні, розширенні та осмисленні фундаментальних дисциплін, що забезпечує формування журналістів, здатних діяти етично, критично мислити та зберігати суспільну довіру у цифрову добу.

Список використаної літератури

1. Бізюк Д. Журналістська освіта в Україні: між вчорашнім досвідом і завтрашніми викликами. *Медіакритика*: веб-сайт. 26.05.2025. URL: <http://mediakrytyka.lnu.edu.ua/ohlyady-analityka/zhurnalistska-osvita-v-ukrayini-mizh-vchorashnim-dosvidom-i-zavtrashnimy-vyklykamy.html> (дата звернення 10.10.2025).
2. Габор Н. Журналістська освіта епохи web.3.0: дослідження, новітні навички, спроби перезавантаження. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2018. Вип. 43. С. 273–279.

3. Деркач Л.М. Стан і перспективи розвитку української журналістської освіти. *Молодий вчений*. 2016. № 7 (34). С. 329–334.
4. Житарюк М. Особливості журналістської освіти в контексті вищої освіти в Україні.
URL: <http://www.uapp.org/industry/analytics/debate/article109.html?template=23>
(дата звернення 10.10.2025)
5. Житарюк М. Особливості підготовки журналістів у контексті вищої освіти в Україні. Кілька штрихів у баченні проблеми. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2006. Вип. 28. С. 148–151.
6. Журналістика майбутнього: виклики, тенденції, перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 18–19 жовт. 2022 р.). Львів : Простір-М, 2022. 312 с.
7. Журналістська освіта в Україні: чи працює система? *Детектор media*. 2018.
URL: <https://detector.media/community/article/142347/2018-11-06-zhurnalistska-osvita-v-ukraini-chi-pratsyue-sistema/>
(дата звернення 10.10.2025).
8. Журналістська освіта в Україні: чи працює система? *Освіта.UA*. 2018. URL: <https://osvita.ua/vnz/62395>. (дата звернення 10.10.2025).
9. Журналістська освіта в умовах інформаційного суспільства. *Ученые записки Таврического национального университета*. 2008. № 1. С. 315. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_filol/uch_21_1fn/demchenkovd.pdf. (дата звернення 10.10.2025).
10. Журналіст-універсал чи вузькоспеціалізований фахівець – хто потрібен роботодавцям? *Mediasapiens*. 2011. С. 1. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/2668> (дата звернення 10.10.2025).
11. Квіт С. М. Проблеми журналістської освіти в сучасній Україні. *Maricteriум*. Вип. 22. Журналістика / упоряд. Квіт С. М. 2006. С. 4–8. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05241d88-00a1-48f3-956e-6eb1629fb4d5/content> (дата звернення: 10.10.2025)
12. Квіт С. Журналістська освіта на могилянському тлі. *Покликання університету* : зб. наук. пр. / відп. ред. О. Гомілко. Київ, 2005. С. 234–240.
13. Квіт С. Медіа можуть махнути рукою на університетську журналістську освіту. *Mediasapiens*. 2013. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/15160> (дата звернення 10.10.2025).
14. Куликов А. DESTIN: найбільший європейський проект перебудови журналістської освіти вже в Україні. *Громадське радіо*. 2019. URL: <https://hromadske.radio/publications/destin-naybilshyy-yevropeyskyy-proektperebudovy-zhurnalistskoyi-osvity-v-ukrayini> (дата звернення 10.10.2025).
15. Різун В. Ще раз про журналістську освіту і не лише про неї. *Медіакритика*. 2005. № 10. С. 29.
16. Різун В. В. Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2004. Т. 16. С. 6–13.
17. Різун В. В. Журналістська освіта та наука в контексті нових змін в освітній і науковій галузях. *Українська журналістика: умови функціонування та*

- перспективи розвитку* : зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. 2007. С. 61–65.
18. Різун В. В. Ідея журналістської освіти в контексті дискурсу про університет. *Університети Володимира Різуна: слово на пошану з нагоди 60-річчя та праці ювіляра* / упоряд.: Ю. В. Бондар, В. М. Корнєєв. Одеса : Астропринт. 2017. С. 308–323.
19. Цілі та завдання проекту. *DESTIN*. URL: <http://www.destinproject.info/language/uk/#goals-and-objectives>. (дата звернення 10.10.2025).

ДЕКОЛОНІАЛЬНІ НАРАТИВИ У ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНОЇ КАМΠΑНІЇ

Вікторія КОВПАК

*доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності,
Запорізький національний університет
<https://orcid.org/0000-0001-9461-0536>
kovpak.viki@ukr.net*

У прифронтовому Запоріжжі, в регіоні, де **понад 70 відсотків території тимчасово окуповано** ворогом і де інформаційні інтервенції набувають особливої гостроти, **деколоніальні освітні практики** для молоді є критично важливими. Особливістю сучасної освітньої діяльності є посилення компонента **неформальної освіти**, що дає змогу через креативні формати гуртувати студентство навколо ідей національної ідентичності та стійкості.

Системність та наукову підтримку цьому напрямку факультет журналістики Запорізького національного університету отримав завдяки державному фінансуванню реалізації **науково-дослідної роботи** (НДР за шифром № 2/24, держреєстрація № 0124U000753) «Соціально-комунікаційні механізми дискурсу деколонізації в умовах війни: український та глобальний контексти».

Проте практика неформальних освітніх націоідентифікаційних ініціатив на факультеті розпочалася ще з **2019 року**. Зокрема, було започатковано науково-популярний нетворкінг **«Скетчноутінг: намалюй ідею!»**, що об'єднує школярів старших класів та студентів. Метою нетворкінгу є стимулювання наукових та творчих здібностей через формат скетчноутінгу – обробки ідеї у вербальному та візуальному режимах. Заходи проводяться щорічно, а у 2021 р. було презентовано політематичний електронний збірник студентських скетчів (тематична палітра варіювалася від проблематики медичного канабісу в інформаційному просторі до протидії дезінформації в умовах війни). Ці студентські матеріали були імplementовані як частина навчальної практики а от іміджеві скетчі популярних брендів та персоналій були засвідчені в силабусі як ІДЗ (індивідуальне домашнє завдання) ОК «Іміджологія» [3; 4].

Проте ключовою мотивацією для переходу до гострих **деколоніальних наративів** у неформальній освіті став досвід повномасштабної російсько-української війни. Зокрема, у 2023 р. особливе обурення та бажання протидіяти викликав навчальний кейс із дисципліни «Медіаправо». Студенти мали здійснити медіаадвокацію права на захист честі, гідності і ділової репутації українських історичних діячів (полковника Армії Української Держави Івана Полтавця-Остряниці, полковників УПА Василя Левковича, Василя Сидора і Василя Галаси, письменника Уласа Самчука, Юрія Липи, Володимира Кубійовича, Андрія Мельника). Річниці цих постатей були заборонені до

відзначення за позовом Андрія Портнова через нібито «тісну співпрацю з німецькими нацистами» («Слідство.Інфо») [2].

Задля запобігання дії подібних «бомб» інформаційної війни в майбутньому здобувачі в межах курсу «Організація роботи PR-агенції та PR-відділу на підприємстві» розробили концепцію **скетчбуку «Подія у календарі: календар державотворчих дат. Сучасно про Минуле»**. Мета проєкту – лаконічно, за допомогою вербального та символічного кодування презентувати постаті, події, історико-культурні об'єкти, річниці яких відзначаються у 2022–2023 роках, що дало змогу використати **тактику протиставлення ворожим наративам**. Такий навчальний кейс був імплементований у конкурсну пропозицію. У результаті команда «PR-агентство 6.0612» здобула II місце в Конкурсі науково-популярних есеїв «Науково-популярно про європейські цінності в Україні» у рамках Медіафестивалю 2023 в межах міжнародного проєкту Erasmus+ 620745-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE «Європейські медійні стандарти і цінності незалежної журналістики в еру постправди / EU-Indy». Силабус ОК «Організація роботи PR-агенції та PR-відділу на підприємстві» засвідчив участь у фаховому конкурсі як складник заліку. Додатковою мотивацією в контексті журналістської неформальної освіти є публікація матеріалів, що стає частиною творчого та наукового портфоліо здобувача освіти. Тож ці скетчі заплановано опублікувати у науковій монографії «Гуманітаристика в умовах війни: постколоніальна модальність та трансгенераційний потенціал», запланованій до друку у 2025 році.

Також, у 2023 р. серед студентів було започатковано студентський проєкт «**Доба.doc.ua**», де важливі історичні наративи з документальних циклів (наприклад, «Україна. Повернення історії» тощо) адаптувалися до меседжів для соціальних мереж, орієнтували здобувачів працювати з різними комунікаційними формами – відео, плакатом, лонгрідом тощо задля просування різноманітних іміджевих меседжів. Отримали студентські спроби креативно осмислити важливі теми – «Козак в шароварах – “стомлений” радянський образ?», «Культура не поза політикою», «Козацький Дух у лавах ЗСУ!», «“Підрихтований” “Тарас Бульба”», «Амазонки від минулого до сьогодення», «Українська хустка – це модно і автентично», «Крим – це Україна», «З батьківщини Махна на батьківщину Бандери», «Як більшовики Україну руйнували, або сумна історія Палацу Данила Апостола», «Вкрадений Іван Піддубний», «Я і 24 лютого» та багато інших. (Покликання на кілька робіт в соціальних мережах: <https://www.facebook.com/share/p/1A1RcauGij/>; <https://www.facebook.com/share/p/17NxKrZwEg/>; <https://www.facebook.com/share/v/17QjDar3K3/>; <https://www.facebook.com/share/v/1BkzPyTKid/>; <https://www.facebook.com/share/v/1LmJGG9ra8/>).

Цей накопичений досвід системної роботи став основою для активізації масштабнішого формату – **інфокомунікаційної кампанії**, Місія започаткованої інформаційно-комунікаційної кампанії «**ДЕколоніація та ДЕокупація територій та мізків**» – стимулювати інтерес до креативного використання онлайн-платформ для комунікацій, для популяризації цінностей громадянського суспільства, комеморативних практик в умовах війни, формування безпекового інформаційного простору та спротиву ворожим

наративам. Мета інформаційно-комунікаційної кампанії – залучити студентство, учнів ЗСО 9–11 класів та всіх небайдужих громадян до участі в інформаційно-комунікаційній кампанії для створення громадянської коаліції студентства, учнівства прифронтового міста України та всіх небайдужих громадян для реалізації спільної місії – засвідчити ефективність креативних комунікацій для переосмислення національної ідентичності, посилення комеморативних практик в умовах війни, ментальної деколонізації та «деокупації» з подальшим публічним обговоренням у рамках міжнародних конференцій факультету, круглих столів тощо та подальшого масштабування безстрокової кампанії серед здобувачів факультетів журналістики інших ВНЗ.

Положення до кампанії, що включало опис механіки участі, формату медіапродукту, правила академічної доброчесності, покликання на приклади, опис пулу можливих тем, тезаурус до проблематики (а саме такі дефініції, як-от: «**деколонізація** – шлях переосмислення історії, спадку й культурного впливу колоніальних імперій (зокрема, росії) на колишні поневолені країни (зокрема, Україну в межах Російської імперії та СРСР); процес «відзвичаювання» (=переструктурування знання) від російської/радянської колоніальної спадщини»; «**деокупація**»; «**студентська та учнівська коаліція**» – робота в коаліції заради спільної мети може бути одним із ефективних підходів до адвокації. Учасники коаліції можуть залучати нових прихильників ідей, а партнерство в коаліції може демонструвати людям тісні зв'язки з їхньою громадою»; **адвокаційна медіакампанія**; інформаційно-комунікаційна кампанія), а також логотип, гасло, інтровідео розробили магістранти минулого навчального року в межах ОК «Прикладні соціально-комунікаційні технології» як підсумковий проєкт.

Такий вибір підсумкового проєкту є цілком обґрунтованим, оскільки **інформаційно-комунікаційна кампанія** за своєю суттю є практичним відображенням соціально-комунікаційних технологій: вона має чітко сформульовану ціль, розгортається у визначений період часу, має виразне візуальне оформлення (слоган, логотип), вимагає формування коаліції партнерів (яким для нас виступила **House of Europe** в результаті успішного пітчінгу проєктів у межах Лабораторії культурної трансформації «Деколонізація: від і для культурних активістів» та мінігрантової підтримки для заохочення здобувачів, пошуку партнерів-інфлюенсерів тощо) та окремої медіастратегії.

Варто підкреслити, що в рамках навчальної дисципліни «**Медіаправо**» інфокомунікаційна кампанія набула додаткових **медіаадвокаційних функцій**. Ззагалом адвокація як основа громадського активізму та процес надання владних повноважень громадянам спрямована на досягнення соціальних змін та забезпечення фундаментальних прав [1, с. 16]. Саме **зовнішня адвокація**, яка передбачає об'єднання та посилення ініціатив, що виходять «знизу» (від груп, небайдужих до проблеми), стала ключовою стратегією кампанії. Робота в коаліції (студенти, учні, громадськість), як це описує Бен Брадзель, дозволяє акумулювати енергію змін у громаді [1, с. 26].

Медіаадвокація використовує комунікаційні інструменти (постери, відео в інтернеті, презентації на конференціях) з метою:

– виокремлення та окреслення простору проблематики широкого дискурсу деколонізації для цільової аудиторії (студентської молоді). Зокрема, демонструвати, що деколонізація охоплює не лише перейменування вулиць, але й особисті історії пошуку ідентичності, дерусифікацію попкультури, переосмислення колоніальної спадщини в урбаністиці; роботу з пам'ятниками, повернення до традицій тощо;

– трансляції аргументів для популяризації такого світоглядного фреймворку (світоглядної основи);

– мобілізації до активних дій;

– популяризації цінностей ментальної деколонізації [1, с. 36].

Таким чином, інфокампанія «ДЕколоніація та ДЕокупація мізків» є не лише спробою застосування прикладних соціокомунікаційних технологій у межах однойменної освітньої компоненти, а й потужним інструментом зовнішньої медіаадвокації деколоніальних наративів у системі неформальної освіти з медіаправа.

Варто усвідомлювати, що широка адвокаційна ціль традиційно передбачає досягнення реальних системних змін (наприклад, ухвалення законів, зміна державної політики або офіційних практик). Проте, медіаадвокація часто може мати вузьчі, комунікаційні цілі, що є критично важливим для нашої кампанії.

Таким чином, інфокомунікаційна кампанія, реалізована у форматі неформальної журналістської освіти, довела свою ефективність як інструмент медіаадвокації деколоніальних наративів; як безпосередньо прикладна соціально-комунікаційна технологія. Елементом повного «життєвого циклу» кампанії є стратегічне оцінювання її ефективності. Оцінювання відбувається у двох основних напрямках:

Оцінка процесу: відстежується виконання поставлених завдань, охоплення запланованої аудиторії та обсяг поширених освітніх матеріалів (кількість матеріалів, нових членів коаліції).

Оцінка результативності: вимірюється проміжний вплив кампанії через ряд індикаторів, що відображають зміни в обізнаності, ставленні та поведінці цільової групи. Ключовими показниками є розширення публічного діалогу, руйнування стереотипів, аналітика реакцій у соціальних мережах.

Такий підхід забезпечує стратегічне управління кампанією як проєктом та підтверджує, що ініціативи неформальної освіти здатні забезпечувати розвиток медіакомпетентностей та посилення проукраїнських ціннісних орієнтирів, необхідних для ментальної деколонізації.

Список використаної літератури

1. Безверха А., Андерсон В. Проведення адвокаційних медіа-кампаній: Стратегія активних дій / Екейша Шілдз, консультант Інституту відкритого суспільства, Нью-Йорк, США. Фондації відкритого суспільства, 2010. URL: <https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2015/08/Manual-UA-1018-4web.pdf> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Горбань М. ОАСК за позовом Портнова заборонив проведення заходів на честь низки українських діячів. *Слідство Інфо*. 25 січня 2021. URL:

<https://www.slidstvo.info/news/oask-za-pozovom-portnova-zaboronyv-provedennya-zahodiv-na-chest-nyzky-ukrayinskyh-diyachiv/> (дата звернення: 22.10.2025).

3. Ковпак В., Канзеба Ю. Презентація збірника матеріалів науково-популярного нетворкінгу «Скетчноутінг: намалюй ідею!» на факультеті журналістики. *Офіційний сайт Запорізького національного університету*. 29.12.2021. URL: https://www.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=56049&lang=ukr&news_code=prezentatsiya-zbirnika-materialiv-naukovo-populyarnogo-networkingu---sketchnouting--namalyuj-ideyu---na-fakulteti-zhurnalistiki (дата звернення: 22.10.2025).
4. Науково-популярний нетворкінг «Скетчноутінг: намалюй ідею!» об'єднав студентів і школярів. *Офіційний сайт Запорізького національного університету*. 28.10.2019. URL: https://www.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=48952&lang=ukr&news_code=naukovo-populyarnij-networking---sketchnouting--namalyuj-ideyu---ob-----dnav-studentiv-i-shkolyariv (дата звернення: 22.10.2025).

ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ С7 (061) ЖУРНАЛІСТИКА У ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Оксана КУШНІР

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0003-3201-5285>
oksanakush8@gmail.com*

Тетяна РЕШЕТУХА

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0003-4515-3425>
reshtetyana@gmail.com*

У розвідці проаналізовано двадцятирічний досвід формування цілісної освітньої траєкторії підготовки журналістів у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за спеціальністю С7 (061) «Журналістика». Представлено послідовну модель безперервної освіти – від бакалаврату до аспірантури – що поєднує академічну, практичну й дослідницьку компоненти та орієнтується на потреби регіонального медіапростору й сучасні тенденції розвитку медіа. Окреслено роль кадрового, матеріально-технічного та міжнародного потенціалу кафедри журналістики у підготовці фахівців інформаційної галузі.

Ключові слова: журналістська освіта, освітня програма, бакалаврат, магістратура, аспірантура, регіональні медіа.

Упродовж двадцяти років кафедра журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка послідовно формує цілісну, концептуально виважену й науково обґрунтовану систему фахівців зі спеціальності С7 (061) «Журналістика», яка охоплює весь цикл професійного становлення – від бакалаврського рівня до здобуття ступеня доктора філософії. Цей досвід репрезентує еволюцію журналіста як компетентного медіапрактика та відповідального громадянина, здатного мислити критично, орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках та усвідомлювати суспільну вагу журналістського слова. За цей час напрацьовано унікальний досвід створення безперервної траєкторії професійного становлення майбутнього фахівця медійної галузі, що відображає сучасні виклики, потреби регіонального інформаційного простору та загальні тенденції розвитку журналістики в Україні та світі. Кафедра журналістики упродовж двох десятиліть виступає не лише як навчально-методичний осередок, а як активне середовище творчих пошуків, міждисциплінарної взаємодії, інноваційних експериментів та наукових досліджень, що дозволяє готувати журналістів нової генерації – відповідальних, критично мислячих, соціально активних та здатних працювати в умовах стрімких комунікаційних змін.

Бакалаврська програма [6] побудована за принципом поступового ускладнення освітніх компонентів: від загальноосвітніх і теоретичних дисциплін першого року до глибокого занурення у фахову практику упродовж наступних курсів. Студенти послідовно опановують стандарти новинної та репортерської журналістики, аналітичної та кореспондентської діяльності, технології друкованого, радіо-, телеавиробництва, основи мультимедійних практик і специфіку творення широкого спектру журналістських жанрів. Важливе місце займають практичні заняття у медіаосвітньому центрі, кросмедійній редакції та медіастудії, а також чотири етапи навчальної й виробничої практик, що реалізуються на базі понад п'ятдесяти місцевих і всеукраїнських медіа. Відтак, студенти й випускники кафедри сьогодні творять значну частину інформаційного простору Тернопільщини, що підтверджує ефективність освітньої траєкторії.

Важливе місце у формуванні фахових компетентностей майбутніх журналістів посідають курсові роботи, адже передбачають створення студентами різноформатних інформаційних продуктів, спрямованих на розв'язання конкретних професійних завдань [2; 3]. Такі продукти стають вагомим свідченням інтелектуального розвитку здобувачів освіти та демонструють їхню здатність творчо опрацьовувати й інтерпретувати реальні медійні ситуації. Упродовж майже чотирирічного навчання на бакалавраті студенти поступово опановують усі ключові аспекти медіасфери, набуваючи універсальних навичок сучасного журналіста. Завершальним кроком цієї траєкторії є підготовка та публічний захист портфоліо [9], що фіксує професійні досягнення здобувача та відображає його індивідуальну еволюцію в освітньому процесі. Портфоліо слугує інструментом самооцінки й водночас допомагає випускникові визначити подальший професійний шлях – практичний чи дослідницький. Важливою складовою підсумкової атестації є також кваліфікаційна робота [4], яка поєднує створення інформаційного продукту з науково обґрунтованою пояснювальною запискою. Вона засвідчує професійну готовність майбутнього журналіста, його вміння самостійно розв'язувати фахові проблеми та відповідати вимогам кваліфікаційного рівня.

Магістерська програма [7] забезпечує новий етап осмислення професії: здобувачі не лише створюють складні медіапродукти, а й аналізують комунікаційні процеси, вивчають сучасні тенденції цифрової журналістики, працюють над дослідницькими та проєктними завданнями. Вона поєднує академічну та практичну складові, спрямовані на формування критичного мислення, методологічних умінь і здатності орієнтуватися в інформаційних потоках. Кваліфікаційна робота магістра може мати дослідницький або практичний характер, а її результати обов'язково апробуються через публікації та виступи на конференціях [5].

Аспірантура, що функціонує при кафедрі журналістики, забезпечує підготовку здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю С7 (061) «Журналістика» [8], завершує логічну вертикаль підготовки фахівця й орієнтована на формування дослідників нового покоління, здатних аналізувати трансформації медіасфери в умовах цифровізації та глобальних суспільних змін. У перші два роки аспіранти формують

методологічну культуру, беруть участь у наукових семінарах, конференціях і публікаціях, проходять науково-педагогічну практику, яка допомагає інтегрувати теоретичні знання з реальним викладанням журналістики. Завершальні роки підготовки присвячені самостійному науковому пошуку та захисту дисертації.

Велика увага приділяється організації самостійної та індивідуальної роботи здобувачів освіти різних рівнів, їх участі у неформальній освіті, ініційованій викладачами кафедри. Студенти охоче долучаються до онлайн-тренінгів, онлайн-курсів, вебінарів, майстер-класів, які пропонують різні громадські структури та освітні платформи. У цьому контексті кафедра журналістики налагодила тісну співпрацю з різними медійними організаціями (Комісією з журналістської етики, Національною спілкою журналістів України, Академією української преси, Інститутом масової інформації, Інститутом розвитку регіональної преси). Партнерські домовленості діють із такими виданнями та платформами, як «Суспільне», «Українська правда», «Радіо Свобода», «ТСН», «FM Галичина».

Унікальність освітніх програм кафедри журналістики полягає насамперед у їхній регіональній спрямованості, що органічно інтегрована у всі рівні підготовки і повністю узгоджується з колективною науковою темою «Регіональні медіа в контексті викликів часу». Така орієнтація дозволяє вибудовувати навчальний процес на основі реального медійного середовища Тернопільщини, аналізувати локальні інформаційні процеси, осмислювати специфіку регіональних медіа та їх роль у національному інформаційному просторі. Цей підхід реалізовано через спеціально створені освітні компоненти: «Медіаландшафт Тернопільщини» на бакалавраті, «Регіональні наративи» в магістратурі та «ЗМІ Тернопільщини в медійному просторі України» на аспірантурі [1; 6; 7]. Вони формують наскрізну лінію, яка веде студента від перших проб журналістського аналізу до складних наукових досліджень, спрямованих на вивчення медійної системи регіону в ширшому соціокультурному та політичному контексті.

Реалізація освітнього процесу на всіх рівнях була б неможливою без згуртованої команди висококваліфікованих викладачів. Саме вони формують інтелектуальний та методичний фундамент підготовки журналістів, своєчасно реагуючи на зміни в галузі та постійно оновлюючи власні компетентності. Колектив кафедри систематично проходить всеукраїнські та міжнародні стажування, бере участь у тренінгах, семінарах, конференціях, реалізує проекти в межах міжнародних грантових програм, впроваджує інноваційні методики навчання. Викладачі застосовують проєктні форми роботи, інтерактивні заняття, мультимедійні лекції, онлайн-комунікацію зі студентами, організовують навчальні екскурсії, на практичних та лабораторних заняттях моделюють ситуації реальної редакційної діяльності. Важливою умовою якісної підготовки фахівців є сучасна матеріально-технічна база – медіастудія, кросмедійна редакція, медіаосвітній центр, які обладнані фото-, відео-, аудіотехнікою та необхідним програмним забезпеченням, тому дозволяють студентам працювати в умовах, максимально наближених до професійних.

Особливе місце у розвитку кафедри посідає міжнародна співпраця, яка спрямована на розширення академічної мобільності, інтеграцію у європейський освітній простір та формування міжкультурних комунікаційних зв'язків. Викладачі проходять стажування у вищих навчальних закладах Польщі, Чехії, Німеччини, беруть участь у міжнародних освітніх програмах, спільних дослідницьких проектах, модернізують власні курси у відповідності до найкращих європейських практик. Особливо важливими є партнерства з факультетами журналістики Варшавського університету та Університету імені Яна Кохановського в Кельце, які забезпечують спільні семінари, вебінари, наукові конференції та медіатренінги. Участь у таких програмах розширює перспективи викладачів і студентів, сприяє оновленню навчального процесу, створює можливості для академічних обмінів і професійних контактів.

Таким чином, досвід кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка є прикладом цілісної моделі підготовки журналістів, що демонструє безперервність і наступність освіти – від першої журналістської спроби бакалавра до становлення мислення дослідника-доктора філософії, – і поєднує академічну, практичну та дослідницьку складові, враховує виклики часу і потреби регіонального медіапростору, а також спирається на потужний кадровий потенціал і розвинену міжнародну співпрацю. Освітня траєкторія за спеціальністю С 7 (061) Журналістика у ТНПУ є не лише навчальним процесом, а справжньою платформою професійного зростання, інтелектуального розвитку та творчого самовираження. Підготовка медіафахівців – це спільна діяльність здобувачів освіти, викладачів та медіаспільноти, у контексті якої взаємодія всіх ланок створює середовище для розвитку національного інформаційного простору. Прагнення розвивати медійне середовище свого краю та України загалом забезпечує той результат, яким кафедра журналістики ТНПУ може пишатися.

Список використаної літератури

1. Вибіркові навчальні дисципліни. *Сайт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* <https://tnpu.edu.ua/navchannya/dystsypliny/>
2. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт у формі інформаційного продукту для здобувачів другого курсу ОПП «Журналістика» спеціальності 061 Журналістика першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / упорядники: О. В. Кушнір, Т. В. Решетука, Н. Л. Дашченко. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 36 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=255180
3. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт у формі інформаційного продукту для здобувачів третього курсу ОПП «Журналістика» спеціальності 061 Журналістика першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / упорядники: О. В. Кушнір, Т. В. Решетука, Н. Л. Дашченко. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний

- університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 40 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=255181
4. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт у формі інформаційного продукту для здобувачів освіти ОПП «Журналістика» спеціальності 061 Журналістика першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / упорядники: О. В. Кушнір, Т. В. Решетука, Н. Л. Дашченко. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 48 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=255166
 5. Методичні рекомендації для виконання та захисту кваліфікаційної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С7 Журналістика / уклад. Н. Дашченко, О. Кушнір, Н. Поплавська, Т. Решетука. Тернопіль : ТНПУ, 2025. 41 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=255322
 6. Освітньо-професійна програма «Журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю С7 Журналістика галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 27 с. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/fizh/%D0%A17_2025.pdf
 7. Освітньо-професійна програма «Журналістика» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю С7 Журналістика галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 19 с. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/magistr/fizh/%D0%A17_2025_1.pdf
 8. Освітньо-наукова програма «Журналістика» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю С7 Журналістика галузі знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. 26 с. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/PhD/C7_PhD_2025.pdf
 9. Портфоліо. Методичні рекомендації для виконання: для здобувачів спеціальності 061 Журналістика першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / упоряд. Н. М. Поплавська, Г. П. Синоруб. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. 26 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=255169

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШІ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ФАХУ

Олеся МЕДИНСЬКА

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0002-3769-163X>
medunska@elr.tnpu.edu.ua*

Ганна ЙОРДАН

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0002-7048-7171>
j_jrdan@ukr.net*

Галина СИНОРУБ

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0001-7073-0752>
sunoryb@ukr.net*

Для забезпечення повноцінного функціонування навчального процесу підготовки майбутніх журналістів в умовах російсько-української війни визріла необхідність у впровадженні таких методів і принципів викладання, які забезпечуватимуть індивідуальну освітню траєкторію, сприятимуть розвитку інформаційної культури та вдосконаленню навичок інформаційних технологій. Безумовно, відбувається соціалізація навчання в нових умовах із використанням інноваційних підходів, серед яких: засоби штучного інтелекту та хмарні сервіси, що сприяють удосконаленню підготовки майбутнього фахівця, формуванню його компетентностей – якісного, етичного й адекватного використання засобів ШІ для процесів опрацювання, пошуку та передавання інформації, продукування розуміння подальшої потреби безперервного навчання завдяки інструментам штучного інтелекту [6].

ШІ в журналістиці можна використовувати для різних завдань, безпосередньо пов'язаних із виробництвом і розповсюдженням новин. Переваги використання ШІ для медіа: швидкість та обсяги публікацій новин, ефективний аналіз і управління контентом, детальна верифікація. Технологія штучного інтелекту охоплює багато інструментів, які можуть використовувати журналісти: доповнена та віртуальна реальність, контент-аналітичні системи, системи генерації текстових матеріалів, класифікації медіаконтенту тощо. Ці інструменти впливають на розвиток журналістики, оскільки сприяють:

- створенню нового формату подання матеріалу, зокрема доповненої, віртуальної реальності;

- оптимізації контенту в реальному часі. Atomic Reach – це система, що аналізує і вимірює контент на основі його якості та потенціалу для розширеного охоплення аудиторії, сприяє виявленню та поширенню відповідного контенту для цільової аудиторії автора, видавця або блогера, враховуючи інтереси і вподобання аудиторії, генерує якісний контент;

- ефективній роботі з великими даними, що оптимізовує час журналіста: швидке рахування, порівняння і обробка числових значень, відповідно й оперативна, якісна підготовка матеріалу;

- виявленню трендів у масивах даних, які можуть стати темами журналістських матеріалів;

- використанню шаблонів для публікацій. Журналістика – творча спеціальність, що пов'язана з креативним мисленням, художніми образами і нестандартними рішеннями. Машина поки не здатна писати статті і оформлювати грамотні інтерв'ю, але все ж може генерувати найпростіші інформаційні замітки;

- переведенню рукописного або голосового тексту в друкований. Зрозумілим є те, що при підготовці до друку інтерв'ю, матеріал проходить стадію дешифрування. Цей етап займає багато часу, тому що необхідно уважно слухати, обирати важливе і нічого не пропустити. Багато журналістів при підготовці такого матеріалу дешифрують весь текст одразу, а потім доводять його до належного стану. Однак цей процес вже можна спростити. Штучний інтелект успішно розпізнає людську мову і якісно дешифрує її в текст самостійно. Для цього використовуються технології глибинного навчання. Відомим прикладом використання такої технології є сервіс YouTube, який здатен створювати субтитри до відео в реальному часі [3].

Сучасний етап розвитку освіти характеризується впровадженням інструментів штучного інтелекту в навчальний процес. У контексті викликів часу актуалізується питання модернізації методики навчання дисциплін журналістського фаху. Саме ці питання опинилися у фокусі міжнародного проекту «Інноваційні підходи до наукової та журналістської практики» (координатор – Асоціація з міжнародних питань, АМО.CZ), до якого долучилися викладачі та студенти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. У межах цього проекту учасники закладів вищої освіти взяли участь у дводенному воркшопі «Використання штучного інтелекту в журналістській та академічній практиці», спрямованому на поглиблення розуміння потенціалу ШІ та напрацювання сучасних підходів до його інтеграції в навчальний процес. Використовуючи набутий досвід, інструменти штучного інтелекту інтегровано у дисципліни журналістського фаху, що дає змогу підвищити рівень якості освіти майбутніх медійників і поєднати традиційні підходи з інноваційними технологіями [2].

У процесі вивчення дисципліни **«Журналістський фах: новинна журналістика і репортерська діяльність»** здобувачі вищої освіти використовують алгоритми ШІ для відбору та класифікації новин, виробництва аудіовізуального продукту, ідентифікації дезінформації, виявлення фейкового

новинного контенту, перевірки фактів та зіставлення інформації з авторитетними джерелами. Основними завданнями інтеграції штучного інтелекту в навчальний курс є: ознайомлення студентів із сучасними ШІ-інструментами для журналістської практики; підвищення ефективності збору інформації, обробки новинних текстів; формування навичок критичного мислення, фактчекінгу; розвиток технологічних компетентностей шляхом роботи з аудіо- та відеоконтентом.

Під час виконання практичних занять студентам пропонуються інструменти ШІ для створення фото- та відеоконтенту: Easy Peasy API, Gemini, DALL·E, Canva AI. Здобувачі вчаться генерувати заголовки, працювати з різними текстовими структурами, порівнювати особливості подання новини штучним інтелектом з авторським новинним текстом, здійснювати критичний аналіз, використовуючи метод Fishbone, створювати тематичні ілюстрації та візуальні метафори для новинних матеріалів тощо.

Для перевірки фактів студенти використовують програми Full Fact та Snopes. Наприклад, Full Fact здійснює автоматизовану перевірку фактів та заяв публічних осіб, політиків, виявляє маніпуляції або неточності. Snopes перевіряє факти та проводить оригінальні журналістські дослідження.

Для перевірки автентичності тексту, зображень та відео здобувачам пропонуються такі сервіси: GPTZero (розпізнавання текстів, створених нейронними мережами); Hive Moderation (перевірка автентичності зображень та відео. Студенти виявляють аномалії у текстах, освітленні та інших характеристиках, що можуть вказувати на ШІ-генерацію, аналізують відео, зокрема визначення deepfake-елементів); Hugging Face AI Detector (аналіз тексту, визначення його ймовірного походження); Google About This Image (перевірка походження зображення, включаючи дату публікації та зміни. Студенти визначають, чи зображення було створене за допомогою ШІ або є модифікованим); Originality.ai (перевірка оригінальності текстового та зображального контенту), Deepware Scanner (виявляє підробки в зображеннях чи відео. Студенти виявляють підробки, створені за допомогою deepfake-технологій, аналізують деталі зображення та відео, такі як текстури обличчя, структури об'єктів, рухи, накладені зміни тощо). Ці інструменти допомагають ідентифікувати контент, створений ШІ, виявляти фейкові матеріали та перевіряти достовірність джерел.

Отже, інтеграція ШІ в навчальний курс **«Журналістський фах: новинна журналістика і репортерська діяльність»**, зокрема використання генеративних моделей, візуальних редакторів та інструментів фактчекінгу, підвищує практичну підготовку здобувачів, формує критичне мислення, медіаграмотність, редакторські та технологічні навички, що дозволяє студентам усвідомлено працювати з інформацією, оцінювати її достовірність та уникати поширення дезінформації. Водночас слід враховувати етичні та безпекові аспекти застосування ШІ, що забезпечує відповідальне використання технологій у навчальному процесі та майбутній журналістській практиці.

Викладання дисципліни **«Журналістський фах: фотожурналістика»** адаптовано до використання технологій штучного інтелекту й зосереджено на етиці та верифікації контенту. ШІ руйнує традиційне припущення про те, що

фотографія є документуванням дійсності; спрощує свідоме або несвідоме перебільшення чи спотворення подій, що вимагає дотримання професійних «червоних ліній» щодо редагування та критичного підходу до перевірки автентичності зображень (боротьба з фейками). Для засвоєння цих принципів використовуються кейс-стаді (аналіз порушень), лабораторії верифікації (практичний фактчекінг) та дискусії про авторське право та прозорість використання ШІ. Здобувачі освіти використовують сервіси ШІ для:

- швидкого створення «ідеальних» або «проблемних» зображень для критичного аналізу (генеративні моделі, наприклад, Midjourney, DALL-E);
- автоматизації рутинних завдань (наприклад, функції Photoshop на основі ШІ, Topaz Gigapixel AI, Luminar Neo), що використовуються для редагування і швидкої обробки великих обсягів фото (кадрування, корекція кольору), звільняючи час для фокусу на композиції та сенсі;
- верифікації (Google Lens, TinEye, Yandex Images), які використовуються для зворотного пошуку зображень та розпізнавання об'єктів;
- виявлення цифрових підписів, (ШІ-детектори, наприклад, Hive, Deepware).

Студенти вчаться верифікувати джерело зображення, знаходити його оригінальне використання та виявляти, чи не було воно вирвано з контексту, або змінено з часом, що є фундаментально для сучасної журналістики.

Інтеграція штучного інтелекту у навчальний курс «Журналістський фах: фотожурналістика» дозволяє продемонструвати інноваційні можливості для творчості, вивчити етичні загрози та методи верифікації ілюстративної інформації, готувати фахівців, здатних до відповідального управління візуальною правдою в умовах, коли технології можуть легко створювати реалістичні підробки.

У процесі вивчення дисципліни **«Журналістський фах: інтернет-журналістика»** студенти дізнаються про активну інтеграцію інструментів штучного інтелекту у роботу сучасних медіакомпаній для оптимізації робочих процесів. Один із новітніх експериментів у сучасній журналістиці – це повністю згенерований штучним інтелектом номер італійської газети Il Foglio (2025 р.) [1]. Ознайомлюються з впровадженням у The New York Times ШІ у редакційну роботу: застосування внутрішнього інструменту Echo, що допомагає підсумовувати статті, брифінги та слугує підтримкою інших редакційних процесів; GitHub Copilot як помічника для кодування; Google Vertex AI, що є інструментом для розробки продуктів; ChatExplorer від NYT допомагає в аналізі контенту; окремі продукти Amazon AI та API OpenAI, не пов'язані з ChatGPT.

Під час виконання лабораторних занять здобувачам пропонується інструмент NotebookLM. Він дає студентам можливість завантажувати статті, пресрелізи чи PDF-документи та миттєво отримувати структуровані підсумки, що допомагає швидше зрозуміти основний зміст матеріалів і навчитися працювати з великими даними. Інструмент корисний і для перевірки фактів, оскільки відповідає на запитання лише на основі завантажених джерел, що дозволяє студентам відпрацьовувати навички фактчекінгу та роботи з кількома джерелами одночасно. За його допомогою можна створювати редакційні

брифінги – короткі дайджести новин або робочі нотатки, подібні до тих, що готуються у професійних медіа. Функція аудіопереказу (Audio Overviews) дає змогу перетворювати текстові матеріали на аудіоформат, що зручно для аналізу складних текстів та підготовки подкастів. NotebookLM також допомагає порівнювати різні джерела, виділяти відмінності у позиціях, працювати зі статистикою та створювати повноцінний аналітичний огляд. Студенти можуть використовувати його для створення планів мультимедійних матеріалів – сценарію відео, структури лонгвідів чи концепцій подкастів. Окрім того, інструмент здатний аналізувати стиль текстів різних медіа, що дозволяє тренувати навички адаптації власних матеріалів під стиль конкретного видання. Завдяки інтеграції з Google Workspace студенти також можуть працювати в спільних блокнотах, обмінюватися коментарями та формувати колективні дослідницькі проєкти. Для створення мультимедійних матеріалів студентам пропонується засвоїти ресурс Napkin.ai, що є це платформою для перетворення текстів у діаграми, інфографіку, блок-схеми та інші візуальні елементи. Корисним для створення відеоконтенту є інструмент Lumen5, який автоматично перетворює текстовий контент (статті, блоги, сценарії) на відеоролики. Наведені вище інструменти допомагають редакціям оптимізувати робочі процеси, підтримувати якість журналістських матеріалів та експериментувати з новими форматами подачі інформації.

Актуальним залишається питання толерантного застосування штучного інтелекту як в освітньому процесі, так і в журналістській діяльності, дотримання авторських прав, доброчесності у роботі з його інструментами. Штучний інтелект у журналістиці можна використовувати для багатьох різних завдань, безпосередньо пов'язаних із виробництвом і розповсюдженням новин. І попри значні переваги його використання для майбутніх медійників (швидкість та обсяги публікацій новин, ефективний аналіз і управління контентом, налаштування контенту, детальна верифікація), імплементація штучного інтелекту в освітній процес може спричинити такі проблеми: порушення правил академічної доброчесності; скорочення кількості викладачів через автоматизацію багатьох процесів (що може чинити тиск на ринок праці); потенційну соціальну несправедливість у доступі до відповідного програмного забезпечення; труднощі у розвитку комунікативних навичок (оскільки ШІ в основному корисний у дистанційній освіті); етичні наслідки у конфіденційності даних, упередженість і прозорість; визнання авторства створених творів і встановлення відповідальності за порушення авторських прав; зниження ролі викладача, креативності та навичок критичного мислення студентів; дискримінації, тобто консервування соціально-економічної нерівності між різними верствами населення й націями в світі; у продукуванні фейків, пропагандистських наративів та дезінформації [6].

Оцінка переваг і недоліків, ризиків застосування інструментів штучного інтелекту як під час підготовки майбутнього фахівця в галузі журналістики, так і в практичній діяльності медійника вимагає перегляду етичних стандартів, кодексу академічної доброчесності, а також формулювання політик щодо регулювання його використання.

Об'єднані зусилля людини та штучного інтелекту можуть принести багато ефективних і революційних нововведень в українську систему освіти. Однак перед цим нам необхідно пройти доволі тривалий шлях у пошуках найбільш оптимальних сценаріїв взаємодії, а також усім учасникам освітнього процесу навчитися вдумливо використовувати нові технології, скеровуючи їх на свій розумовий розвиток, а не занепад [4].

Список використаної літератури

1. Італійська газета опублікувала перше у світі видання, створене штучним інтелектом. *Укрінформ*. 22 листопада 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3972061-italijska-gazeta-opublikovala-perse-u-sviti-vidanna-stvorene-stucnim-intelektom.html>
2. Інноваційні підходи до наукової та журналістської практики (2024–2025). *Проект. Асоціація з міжнародних питань*, АМО.CZ. URL: <https://www.checkregion-ua.info/pro-proekt-2/>
3. Йордан Ганна, Синоруб Галина. Інструменти штучного інтелекту в журналістській практиці: верифікація контенту. *Регіональна журналістика в Україні: історія, реалії, виклики, перспективи* : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції / за ред. С. В. Семенко. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. № 9. С. 60–66.
4. Кириченко Н. ChatGPT: перспективи та ризики інтеграції в сферу освіти. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3676843-chatgpt-perspektivi-ta-riziki-integracii-v-sferu-osviti.html>
5. Мединська О. Я. Використання інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх журналістів. *Обрії друкарства*. 2019. № 1 (7). С. 95–105.
6. Synorub H., Yordan H. Artificial intelligence in the professional activities of future journalists: advantages and disadvantages. *AI-Driven Transformation: Mapping the Course for Future Business Landscapes: Monograph*. Tallinn: Teadmus, 2024. P. 239–246. URL: <https://conference.euas.eu/2023/wp-content/uploads/2024/03/Monograph2023.pdf>

ІНТЕГРАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЖУРНАЛІСТСЬКУ ОСВІТУ: ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Владлена МИРОНЕНКО

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
завідувач кафедри реклами та зв'язків з громадськістю,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*
<https://orcid.org/0000-0001-5399-0739>
myronenko_v@365.dnu.edu.ua

Штучний інтелект (ШІ) став рушійною силою змін у журналістиці, трансформувавши виробництво новин, доставку контенту та залучення аудиторії. Як новий комунікаційний інструмент, ШІ доповнює список технологічних розробок, з якими журналісти, викладачі журналістики та студенти-журналісти мали справу в останні роки. Всі мали набути таких навичок, як мультимедійна журналістика, вебдизайн та аналіз даних в рамках адаптації до цифрового середовища.

Подальший розвиток штучного інтелекту відкриє, ймовірно, ще більше інноваційних застосувань у журналістиці та призведе до значної зміни ролей в професійній діяльності. На думку дослідниці В. Шевченко, застосування ШІ вдосконалює журналістську діяльність, охоплюючи широкий спектр процесів; водночас в Україні його впровадження відбувається повільніше, проте окремі редакції вже використовують цю технологію для оптимізації робочих процесів, аналітики, перекладу, озвучування та генерації ідей [2].

Постало актуальне питання, як найкраще інтегрувати вивчення штучного інтелекту в освітні програми з журналістики, щоб підготувати здобувачів вищої освіти до мінливого медіаландшафту. Тобто для освітніх установ питання полягає вже не в тому, чи впроваджувати ШІ, а в тому, як інтегрувати його обмірковано та стратегічно. Інтеграція ШІ в журналістську освіту має враховувати те, як викладачі відповідають на виклики та можливості, що відкриває ШІ.

На Всеукраїнській конференції «Journalism Next: освіта, ШІ та нові виклики», що відбулася 30 вересня 2025 р., викладачі журналістики та медіапрактики обговорювали, яких змін потребує журналістська освіта в Україні. Учасники заходу зазначили, що головною цінністю журналіста залишається вміння розуміти контекст, володіти експертизою та будувати довірливу комунікацію, здатність розв'язувати етичні питання та нести відповідальність за свій контент. Водночас якісна журналістика та ШІ не суперечать одне одному: технології допомагають у зборі даних, редагуванні, аналітиці, але не замінюють професійного мислення, контексту й етики. Отже, як зауважили фахівці, варто усвідомити трансформацію журналіста майбутнього та інтегрувати наявні інструменти в освітні програми [1].

Швидке розгортання генеративного ШІ в редакціях пропонує значні переваги для продуктивності та інновацій, але водночас несе серйозні ризики: неточності, етичні дилеми та підрив суспільної довіри. Як зазначається в дослідженні [4], етичні питання мають першочергове значення, причому

найбільше занепокоєння викликають питання людського контролю та якості результатів (точність, упередженість, оригінальність, прозорість). На думку авторів дослідження, галузь намагається знайти баланс між перевагами генеративного ШІ та необхідністю дотримання етичних журналістських практик, включаючи заборону або обмеження використання в окремих випадках. В. Шевченко так само акцентує на тому, що залишаються відкритими питання регулювання та відповідальності, а редакціям необхідно розробити чіткі політики використання ШІ, щоб на правовому підґрунті забезпечити етичне створення контенту та збереження стандартів журналістики [2].

Медіаконсультантка К. Горчинська стверджує, що зростання популярності генеративного ШІ вже шкодить медіа та в найближчі роки ситуація тільки погіршиться. Авторка вживає термін «factslop» – коли ШІ-системи генерують відповіді, які виглядають як факти, проте не мають достатньої перевірки або походження, що становить ризик як для споживачів, так і для новинних редакцій. На її думку, люди дедалі частіше отримують інформацію через відповіді, створені великими мовними моделями (LLM), не відвідуючи редакційні сайти і не взаємодіючи із контентом традиційних медіакомпаній («zero-click» середовище). Через це сайти втрачають трафік, а редакції – можливість контролювати контент, монетизувати його або залучати аудиторію. Водночас замість того, щоб займатися створенням власного контенту і пошуковою оптимізацією (SEO), медіа повинні турбуватися про генеративну оптимізацію (GEO) та бути помітними спочатку для ШІ-систем і, відповідно, залишатися помітними для аудиторії. За таких умов редакції мають переосмислити свою роль: не просто бути джерелом тексту, але пропонувати глибокий, перевірений контент, який ШІ не може легко замінити; монетизувати інші взаємодії з аудиторією; будувати довіру; підвищувати цінність власного бренду, глибини й унікальності [5].

Безперечно, журналісти мають розуміти можливості та обмеження ШІ-систем, розпізнавати потенційні упередження та знати, як ефективно інтегрувати інструменти ШІ у свій робочий процес. Однак, оскільки ШІ бере на себе все більше рутинних завдань, журналістам доведеться більше зосередитися на розвитку унікальних людських навичок, які ШІ не може легко відтворити: налагодження та підтримка контактів з людьми, проведення глибоких інтерв'ю, здійснення ретельного аналізу, створення переконливих наративів, які резонують з аудиторією на емоційному рівні, та, взагалі, виконання завдань, де важливий емоційний інтелект. Отже, в епоху штучного інтелекту журналістика має стати більш «людською».

Впровадження ШІ не стільки замінює журналіста, скільки фундаментально трансформує його професійну роль. Журналіст перестає бути лише автором новин; він перетворився на «цифрового куратора», який керує різними джерелами інформації та інструментами ШІ, поєднуючи людський досвід та штучний інтелект [6]. Це вимагає розвитку нових компетентностей, і, відповідно, збалансованого підходу в освіті.

Журналістська освіта має поєднувати технологічні навички з фундаментальними журналістськими цінностями. Водночас інтеграція ШІ несе в собі й глибокі етичні виклики. Журналістська освіта несе відповідальність за

підготовку фахівців, здатних розпізнавати ці небезпеки та протидіяти їм. Освітні програми повинні зосередитися на тому, щоб навчити здобувачів не довіряти беззастережно вихідним даним ШІ, та розвинути навички: розпізнавати типові помилки, упередження, неточності, які видають ШІ-моделі; верифікувати кожне твердження та автентичність кожного згенерованого джерела традиційними журналістськими методами; мати практичний досвід роботи з інструментами для виявлення дипфейків (deepfakes); усвідомлювати повну відповідальність за кожне опубліковане слово, розуміти психологічний і соціальний вплив дезінформації. Здобувачі повинні чітко розуміти правову та етичну невизначеність, в яку вони потрапляють, використовуючи генеративний ШІ для створення контенту.

Можна виокремити такі ключові принципи успішної інтеграції штучного інтелекту в освіту:

- баланс теорії та практики – ефективні освітні програми повинні поєднувати теоретичні основи з інтенсивним практичним навчанням (студентські медіа, практичні завдання, поєднання академічної освіти з роботою в редакції) [1];

- міждисциплінарний підхід – створення у закладі освіти міждисциплінарних програм із залученням експертів з інших факультетів, як-от, комп'ютерних наук, що дозволить навчати не лише використанню ШІ, але й розумінню його технічних основ і соціальних наслідків;

- проєктне навчання – виконання практичних проєктів для кращого засвоєння матеріалу, наприклад, у Craig Newmark Graduate School of Journalism курс «Штучний інтелект і журналістика: інтеграція інтелектуальних інструментів для етичної та інноваційної журналістики» завершується випускним проєктом, що спрямований на розробку інноваційних рішень на основі ШІ для медіаорганізацій [3].

Продумана інтеграція штучного інтелекту в освітні програми з журналістики підвищує здатність галузі адаптуватися та відповідально формувати медіаландшафт. Мета освіти – не в тому, щоб навчити студентів, як «замінити» себе штучним інтелектом, а в тому, щоб розширити їхні можливості, вивільнивши час від рутини для глибшої, значущої роботи. Масове впровадження штучного інтелекту робить унікальні людські якості справжньою цінністю, що залишаться в журналістиці. Критичне мислення, емпатія, глибоке розуміння контексту, етичне судження та сміливість нести персональну відповідальність за сказане слово – це те, що неможливо автоматизувати. Завдання сучасної журналістської освіти – захистити, розвинути та посилити саме цю людську цінність.

Список використаної літератури

1. Теравська В. Якою має бути журналістська освіта у цифрову добу: побажання практиків та пропозиції викладачів. *Академія викладачів журналістики*. URL: <https://www.jta.com.ua/trends/yakoiu-maie-buty-zhurnalistyska-osvita-u-tsyfrovu-dobu-pobazhannia-praktykiv-ta-propozytsii-vykladachiv/>

2. Шевченко В. Використання штучного інтелекту в редакційній роботі світових та українських медіа. *Вісник Книжкової палати*. 2025. № 5. С. 3–9. URL: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.5\(346\).3-9](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.5(346).3-9)
3. AI and Journalism: Integrating Intelligent Tools for Ethical and Innovative Reporting. *Craig Newmark Graduate School of Journalism at CUNY*. URL: <https://www.journalism.cuny.edu/courses/ai-and-journalism-integrating-intelligent-tools-for-ethical-and-innovative-reporting/>
4. Generative AI in journalism: the evolution of newswork and ethics in a generative information ecosystem / N. Diakopoulos et al. 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379668724>
5. Gorchinskaya K. Your AI butler will serve you «factslop»: How zero click hurts the consumer, and the newsrooms LLMs depend on. *Reuters Institute for the Study of Journalism*. 2025. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/news/your-ai-butler-will-serve-you-factslop-how-zero-click-hurts-consumer-and-newsrooms-llms-depend>
6. Sonni A. F. Digital transformation in journalism: mini review on the impact of AI on journalistic practices. *Frontiers in Communication*. 2025. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fcomm.2025.1535156>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: РОЛЬ МЕЙДЖОРУ ТА СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ

Ольга МІТЧУК

*доктор наук соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри інформаційного права та
юридичної журналістики,
Національний університет
водного господарства та природокористування
(м. Рівне)*

<https://orcid.org/0000-0002-1011-7320>

o.mitchuk@gmail.com

Стаття присвячена дослідженню інноваційних підходів до модернізації освітніх програм у журналістиці в умовах цифрової трансформації медіаландшафту. Обґрунтовано та розроблено модель архітектури програми «Аналітична журналістика та комунікації», засновану на інтеграції фундаментального мейджору та системи модульних спеціалізацій (екологічна, правова, регіональна). Реалізація цієї моделі дозволяє сформувати у випускників ключові компетенції, включаючи критичне мислення, роботу з даними та стратегічні комунікації, забезпечуючи їхню високу конкурентоспроможність.

Ключові слова: *інноваційні підходи, освітні програми, журналістика, мейджор, аналітична журналістика, компетенції.*

Постановка проблеми. В епоху цифрової трансформації, стрімкого розвитку соціальних медіа та появи нових форматів контенту, традиційна журналістська освіта стикається з серйозними викликами. Зміни в медіаландшафті вимагають від випускників не лише ґрунтовних знань з основ професії (збір, перевірка, написання та етичні стандарти), але й володіння міждисциплінарними компетенціями: навичками аналітики даних, програмування, мультимедійного виробництва та розуміння бізнес-моделей медіа.

Сучасні освітні програми часто не встигають за цими темпами, пропонуючи занадто загальну підготовку, що призводить до невідповідності кваліфікації випускників актуальним запитам ринку праці. Отже, виникає необхідність у переосмисленні структури освітніх програм, зокрема через інноваційне застосування концепції «мейджору» (Major) та системи вузьких спеціалізацій.

Проблема модернізації журналістської освіти є предметом дискусій у світовій академічній спільноті. Дослідження, проведені такими науковцями, як Д. Гіллмор (Dan Gillmor), К. Вейнберг (Karin Wahl-Jorgensen) та в рамках Програми розвитку журналістики Гарвардського університету, підкреслюють потребу у зміщенні акцентів від суто теоретичних курсів до практико-орієнтованих, інтегрованих модулів.

Значний інтерес викликає досвід американських та європейських університетів, які впроваджують модель «двох мейджорів» або пропонують журналістику як «когнітивний мейджор», що доповнюється «технічним мейджором» (наприклад, Data Science, Public Relations, Economics). Вітчизняні дослідники (А. Онкович, В. Шевченко) також наголошують на важливості

посилення технологічної складової та розвитку критичного мислення, проте бракує системних праць, які б обґрунтовували конкретну архітектуру навчального плану з фокусом на спеціалізаціях як елементі гнучкості та індивідуалізації освітньої траєкторії.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка інноваційної моделі формування освітніх програм у журналістиці, заснованої на інтеграції фундаментального мейджору та системи модульних спеціалізацій, що забезпечить підготовку висококваліфікованих, адаптивних фахівців, здатних ефективно працювати у конвергентному медіасередовищі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Інноваційна архітектура освітньої програми «Аналітична журналістика та комунікації» побудована на принципі інтеграції фундаментальної аналітичної бази (Мейджору) та модульних, міждисциплінарних спеціалізацій (вибіркових блоків), що є прямим втіленням концепції гнучкого освітнього процесу. Основною метою цього вибіркового навчального циклу є підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, які володіють сучасними методами збору й аналізу суспільно-політичних, економічних та культурних процесів, здатні критично мислити та аргументовано доводити власну позицію, а також вміють працювати з великими обсягами даних та ефективно комунікувати у цифровому середовищі. Це забезпечує відповідність кваліфікації випускників сучасним вимогам інноваційної діяльності у сфері медіа.

Структура мейджору та обґрунтування вибірових блоків (ВБМ). Освітня програма пропонує три ключові вибірові блоки (ВБМ), кожен з яких є поглибленою спеціалізацією, що розширює базові компетенції аналітика. ВБМ 1. Екологічна журналістика та комунікаційні стратегії. Цей блок є відповіддю на глобальні екологічні виклики та необхідність формування екологічної свідомості, що вимагає специфічних знань та інструментів.

Дисципліни (наприклад, «Глобальні екологічні виклики та аналітична журналістика», «Комунікація екологічних ризиків та криз») фокусуються на вивченні актуальних проблем та методах критичного мислення для їхнього об'єктивного висвітлення. Дисципліни блоку супроводжуються ефективною комунікацією ризиків у кризових ситуаціях та протидії дезінформації, наприклад, освітня компонента: «Екологічна безпека в медіапросторі».

Включення курсового проєкту «Аналіз даних та візуалізація в екологічній журналістиці» обґрунтовано потребою навчити студентів працювати з великими обсягами даних (екологічна статистика, наукові звіти) та створювати переконливі та наочні візуалізації науково-дослідницького компоненту пізнання. Це прямим чином формує навичку затребувану ринком, а саме, здатність ефективно комунікувати результати досліджень на основі даних.

Беручи для аналізу другий блок ВБМ 2. Правові засади та стратегії ефективної комунікації в інформаційному суспільстві, можемо констатувати, що він вирішує проблему зростаючої правової вразливості журналістів та потреби в стратегічному плануванні комунікацій. Дисципліни, такі як «Правове регулювання та стратегічні комунікації в журналістиці» та «Інституційні комунікації», забезпечують глибоке розуміння законодавства про медіа, захист

даних та авторське право. Вони формують вміння розробляти ефективні комунікаційні стратегії з урахуванням правових обмежень. Курс «Комунікаційна риторика» розвиває навички аргументованого доведення позиції та створення впливових повідомлень, що є необхідною умовою для формування критичного мислення та здатності формулювати власну позицію. Аналіз освітніх компонентів блоку демонструє, що випускник не лише вміє збирати й аналізувати інформацію, але й здатний до інноваційної діяльності в правомірному полі, управляючи репутацією та застосовуючи стратегічні комунікації для досягнення цілей інституцій. Курсовий проєкт фокусується на аналізі інформаційного суспільства через призму права та стратегій.

Характеризуючи третій блок ВБМ 3. Регіональні комунікації та аналітична журналістика, можемо констатувати, що його актуальність обґрунтована потребою в кваліфікованих фахівцях, які здатні глибоко аналізувати та висвітлювати локальні та регіональні проблеми, що є основою для демократичних змін. Блок Мейджору пропонує поглиблене вивчення «Журналістських розслідувань регіональних проблем» та «Аналізу регіонального політичного та економічного дискурсу». Це безпосередньо формує ключову компетенцію – володіння сучасними методами збору й аналізу суспільно-політичних та економічних процесів на місцевому рівні. «Комунікаційні стратегії в регіональній аналітичній журналістиці» навчають адаптувати складні аналітичні висновки для місцевих аудиторій, що є частиною ефективної комунікації в цифровому середовищі.

Спеціалізація на регіональній проблематиці дозволяє випускнику стати нішевим, високоцінним фахівцем, який може ініціювати зміни на місцевому рівні, використовуючи аналітичну журналістику як інструмент. Курсовий проєкт закріплює навички аналізу регіональних медіа та розробки практичних комунікаційних стратегій.

Висновки. Інноваційність запропонованої моделі полягає у досягненні двох ключових результатів: спеціалізація та конкурентоспроможність. На відміну від традиційної «загальної» журналістики, модель дозволяє студентам вибрати конкретний вектор професійного розвитку (Екологія, Право/Стратегічні комунікації, Регіональна аналітика), що дає випускнику не просто диплом журналіста, а профільну експертизу, підвищуючи його конкурентоспроможність на ринку праці, де зростає попит на фахівців, здатних створювати аналітичний контент.

Формування міждисциплінарних навичок супроводжується інтеграцією аналітичної журналістики з іншими важливими сферами (наука/дані, право/PR, політика/економіка). Це забезпечує комплексний розвиток усіх заявлених цілей: критичне мислення та аргументація; аналіз даних та візуалізація; ефективна комунікація у складному інформаційному середовищі. Наприклад, студент, обираючи ВБМ 1, стає фахівцем, який володіє методами збору й аналізу не лише суспільно-політичних, а й наукових (екологічних) процесів. Відтак, запропонований вибірковий навчальний цикл, заснований на модульних спеціалізаціях, повністю забезпечує підготовку фахівців, які відповідають усім заявленим вимогам, є адаптивними до змін у медіаландшафті та здатними до інноваційної діяльності.

Список використаної літератури

1. Кірдан О., Кірдан О., Литвиненко, В. Медіаосвіта та формування медіакомпетентності майбутніх педагогів і менеджерів освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2024. Вип. 1 (29). С. 116–125.
2. Купчишина В., Грубі Т. Медіаосвіта як складова освітнього процесу. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2023. Вип. 34 (3). С. 183–201.
3. Онкович Г.В., Онкович А. Д., Флегонтова Н.М., Ляліна О.О. Спецкурс «Професійно орієнтована медіаосвіта» у розвитку фахової компетентності: з досвіду викладання. *Актуальні пріоритети сучасної науки, освіти та практики: матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції*. Париж Франція. 2022. С. 555–562. DOI: 10.46299/ISG.2022.1.21
4. Lutskyi M. Медіаосвіта як чинник інформаційної безпеки України. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law"*. 2023. Вип. 1 (66). С. 206–213.

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТЕКСТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВСТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ДОСТОВІРНОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Володимир ОЛЕКСЕНКО

доктор філологічних наук,
професор кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1358-6325>
volodymyr.oleksenko@gmail.com

У статті кваліфіковано лінгвістичну експертизу тексту як один із найважливіших напрямів сучасного прикладного мовознавства. З'ясовано сутність поняття «мовна достовірність», визначено завдання, об'єкт та методи лінгвістичної експертизи. Проаналізовано особливості практичного застосування експертного аналізу у правовій, медійній та академічній сферах.

Ключові слова: лінгвістична експертиза, мовна достовірність, текст, семантичний аналіз, комунікативний намір.

Вступ. Сучасний інформаційний простір характеризується надзвичайною кількістю різноманітних текстів – від медійних до юридичних, від художніх до академічних. У таких умовах виникає потреба в перевірці автентичності, коректності й достовірності мовного матеріалу. Лінгвістична експертиза тексту стає важливим інструментом оцінювання змісту, смислових акцентів і комунікативного впливу. Вона поєднує мовознавчі, логіко-семантичні та правові методи аналізу, що дає змогу комплексно досліджувати тексти з метою встановлення їхнього змісту, підтексту та комунікативних намірів автора. Завдяки міждисциплінарному підходу експерт має змогу не лише виявити мовні особливості – лексичні, граматичні чи стилістичні, а й оцінити логічну послідовність висловлювань, семантичні зв'язки між елементами та їхній вплив на сприйняття змісту. Поєднання лінгвістичних методів із правовими критеріями забезпечує об'єктивність і точність у витлумаченні текстової інформації, особливо коли йдеться про визначення фактів наклепу, образи честі і гідності, маніпуляцій або прихованого змісту в публічних висловлюваннях.

Теоретичні засади лінгвістичної експертизи. Лінгвістична експертиза – це вид науково-практичної діяльності, спрямований на встановлення значення, змісту та комунікативної функції мовних одиниць у певному контексті [1; 2].

Об'єктом експертизи може бути будь-який текст – письмовий, усний, електронний чи мультимедійний, що потребує фахового тлумачення. До **основних завдань** лінгвістичної експертизи належать: **виявлення** фактів мовної маніпуляції або викривлення інформації; **визначення** ступеня образливості, дискримінації чи приниження честі; **аналіз** авторства тексту; **встановлення** смислових суперечностей або двозначності висловлювання; **оцінювання** відповідності тексту нормам сучасної української літературної мови. **Методологічно експертиза спирається на лінгвістичний, семантичний, прагматичний і стилістичний аналізи, а також на принципи об'єктивності, системності й контекстуальної зумовленості.**

Таким чином, лінгвістична експертиза виступає важливим інструментом, що забезпечує об'єктивний аналіз мовних фактів, виявлення смислових, стилістичних і прагматичних особливостей тексту, науково обгрунтовану інтерпретацію тексту в юридичній практиці, та сприяє встановленню істини у правових, наукових чи суспільно-наукових контекстах, у спірних мовних ситуаціях. Вона дає змогу глибше зрозуміти зміст висловлювань, інтерпретувати їх відповідно до мовних норм і комунікативних намірів автора, а також оцінити можливий вплив мовних засобів на адресата.

Практичні аспекти проведення лінгвістичної експертизи. На практиці лінгвістична експертиза активно застосовується у судовій, медійній, освітній та видавничій сферах.

У **судовій практиці** експертиза допомагає встановити зміст висловлювань, що можуть мати наклепницький або принизливий характер, визначити авторство текстів або ідентифікувати приховані смислові підтексти, забезпечити всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин справи, що потребують спеціальних знань у певній галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла. Вона є одним із найважливіших інструментів доказування, оскільки дає змогу встановити факти, які не можуть бути з'ясовані без належного фахового аналізу. Висновок експерта має значну доказову силу та сприяє формуванню внутрішнього переконання суду на етапі ухвалення рішення. Завдяки експертизі суд має змогу не лише уточнити окремі деталі, а й комплексно оцінити взаємозв'язок між доказами, що підвищує рівень обгрунтованості судових актів. Таким чином, судова лінгвістична експертиза виконує не лише допоміжну, а й превентивну функцію, оскільки сприяє недопущенню судових помилок і забезпечує реалізацію принципу верховенства права.

У **медіапросторі** лінгвістична експертиза використовується як важливий інструмент мовного контенту, спрямований на виявлення порушень мовних, етичних і правових норм. Вона допомагає визначити, чи містять публікації, телепередачі, інтернет-пости або рекламні матеріали елементи маніпуляції, мови ворожнечі, дискримінації, наклепу чи неправдивої інформації. Крім того, лінгвістична експертиза в медіасередовищі виконує регулятивну та превентивну функції – сприяє формуванню культури, відповідального мовлення, забезпеченню достовірності інформації та захисту честі, гідності й репутації осіб. Вона застосовується також у судовій практиці під час розгляду прав, пов'язаних із дифамацією, порушенням авторських прав чи поширенням фейкових новин. Отже, у сучасному медіапросторі лінгвістична експертиза стає не лише науковим інструментом аналізу текстів, а й соціально значущим механізмом підтримання етичних стандартів і правової відповідальності у сфері масової комунікації.

В **освітньому середовищі** експертний аналіз допомагає виявити плагіат, встановити ступінь авторської самостійності, оцінити наукову доброчесність, забезпечити об'єктивну оцінку якості навчального процесу, ефективності педагогічних методик та результативності освітніх програм. Завдяки залученню фахівців із відповідних галузей, такий аналіз дозволяє виявити сильні й слабкі сторони навчальної діяльності, сформулювати конкретні рекомендації для її

вдосконалення. Крім того, експертний аналіз сприяє підвищенню рівня професійної компетентності фахівців, упровадженню інноваційних технологій навчання, а також формуванню культури постійного саморозвитку й самооцінювання в освітніх закладах.

Практична цінність лінгвістичної експертизи полягає у можливості точно інтерпретувати зміст тексту відповідно до мовних норм і наміру автора, що особливо важливо в умовах інформаційних конфліктів, здатності забезпечувати ефективне застосування лінгвістичних знань у різних сферах суспільної діяльності. Зокрема результати такого аналізу активно використовуються в юридичній практиці з метою інтерпретації змісту висловлювань, виявлення фактів дифамації, мовної агресії чи маніпулятивного впливу, а також у процесі встановлення авторства тексту. Проведення лінгвістичної експертизи сприяє підвищенню рівня об'єктивності під час оцінювання мовних фактів і мінімізує ризик упереджених суджень. Окрім правової сфери, експертні лінгвістичні дослідження мають важливе значення для медійного простору, де вони допомагають визначити рівень етичності, достовірності та точності публічних висловлювань. У сфері освіти лінгвістична експертиза сприяє формуванню культури мовлення, правомовної компетентності й розвитку критичного мислення. Отже, її роль полягає у забезпеченні гармонійної та відповідальної комунікації в сучасному суспільстві.

У **видавничій сфері** лінгвістична експертиза посідає важливе місце в системі контролю якості текстової продукції. Основним завданням є забезпечення відповідності мовного матеріалу сучасним нормам української літературної мови, дотримання стилістичної цілісності, логічної послідовності та комунікативної доцільності викладу. Проведення лінгвістичної експертизи дає змогу оцінити текст з погляду коректного вживання термінології, адекватності мовних засобів змістовим і жанровим вимогам, а також визначити рівень його інформаційної та естетичної якості. У контексті видавничої діяльності така експертиза є запорукою підвищення культури мовлення у друкованих і цифрових виданнях, сприяє дотриманню етичних норм комунікації, запобігає появі мовних порушень, елементів плагіату та мовної дискримінації. Крім того, високий рівень лінгвістичної експертизи формує позитивний імідж видавництва, підвищує довіру з боку авторів, читачів і партнерів, а також утворює його як професійного суб'єкта на ринку інформаційно-комунікаційних послуг.

Мовна достовірність як критерій експертизи. Поняття мовної достовірності охоплює відповідність тексту фактичним реаліям, його семантичну точність, граматичну правильність та комунікативну адекватність. Мовна достовірність є однією з ключових ознак етичної та професійної комунікації. Вона передбачає не лише точність передавання інформації, а й відсутність будь-яких маніпуляцій, викривлень чи упереджених інтерпретацій фактів, прихованого смислового тиску й порушень етичних норм спілкування. Такий підхід унеможливорює використання мовних засобів як інструменту впливу на свідомість адресата з метою нав'язування певних оцінок або позицій. Мовна достовірність також може означати дотримання морально-етичних норм спілкування: *повагу до співрозмовника, толерантність у висловлюваннях,*

уникнення агресивної чи дискримінаційної лексики, вона базується на чесності мовця, його прагненні зберегти автентичність вислову та забезпечити прозорість комунікативного наміру. Дотримання мовної достовірності сприяє формуванню довіри між комунікантами, підвищує якість мовного середовища й забезпечує ефективність спілкування, в якому слово виконує не маніпулятивну, а пізнавально-ціннісну функцію. Експерт, аналізуючи текст, зважає не лише на значення мовних одиниць, а й на контекст, інтонацію, прагматичну мету висловлювання. Саме тому експертиза передбачає комплексний підхід, де поєднуються лінгвістичний, психологічний та комунікативний аналізи і ґрунтується на інтеграції різнорівневих методів аналізу – лексичного, морфологічного, синтаксичного, семантичного, прагматичного та стилістичного. Такий підхід забезпечує комплексне дослідження тексту як цілісного комунікативного утворення, у межах якого взаємодіють змістові, структурні та функційні компоненти. Комплексна лінгвістична експертиза дає змогу не лише встановити формально-мовні параметри тексту, а й з'ясувати його комунікативно-прагматичне спрямування, інтенційно-емоційне навантаження, характер авторського мовлення та особливості індивідуального стилю автора. Завдяки цьому забезпечується наукова об'єктивність і достовірність висновків, що мають досить вагоме значення для інтерпретації тексту у межах судово-лінгвістичних, літературознавчих або стилістичних досліджень.

Висновки. Лінгвістична експертиза тексту є невід'ємною частиною сучасної гуманітарної науки. Вона сприяє забезпеченню інформаційної безпеки, захисту честі та гідності особи, підтриманню мовної культури суспільства. Встановлення мовної достовірності – це не лише технічний, а й етичний процес, який вимагає високої кваліфікації фахівця, глибоких знань у сфері семантики, прагматики та стилістики.

Перспективним напрямом подальших досліджень є створення стандартизованих методик лінгвістичного аналізу для цифрового контенту, що дозволить підвищити об'єктивність та ефективність експертизи в умовах інформаційного суспільства.

Список використаної літератури

1. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. № 3. С.3–18.
2. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*. 2012. № 3. С. 47–64.
3. Загальна методика судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи / Т. В. Будко. Київ : Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, 2020. 55 с.
4. Прадід Ю.Ф. Вступ до юридичної лінгвістики: навч. посібник / за ред. чл.-кор. АПрН України Ярмиша О. Н. Сімферополь: Доля, 2002. 274 с.
5. Українське бюро лінгвістичних експертиз. URL: <http://lingvoexpert.org.ua/node>

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ЖУРНАЛІСТИЦІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ

Володимир ОЛЕКСЕНКО

доктор філологічних наук,
професор кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
Херсонський державний університет
<https://orcid.org/0000-0002-1358-6325>
volodymyr.oleksenko@gmail.com

У статті визначено місце і значення лінгвістичної експертизи в системі сучасної журналістської освіти. Проаналізовано основні виклики, з якими стикаються майбутні журналісти в умовах інформаційної перенасиченості, поширення фейкових новин і мови ворожнечі. Наголошено на важливості формування мовної та комунікативної компетентності, етичної відповідальності й критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Запропоновано напрями інтеграції лінгвістичної експертизи в навчальні програми з метою оволодіння методами лінгвістичного аналізу текстів.

Ключові слова: лінгвістична експертиза, журналістська освіта, мова ворожнечі, медіакомунікація, професійна компетентність журналіста.

Вступ. У добу глобальної інформатизації журналістика посідає ключове місце у формуванні суспільної думки, політичної культури та мовної свідомості громадян. Водночас стрімкий розвиток цифрових медіа, поширення фейкових новин, мови ворожнечі й маніпулятивних технологій актуалізують потребу у високому рівні мовної та комунікативної компетентності журналістів. Важливим складником професійної підготовки майбутніх журналістів є володіння мовними інструментами та здатність їх критично аналізувати. У системі сучасної журналістської освіти мовна компетентність посідає ключове місце, адже мова є не лише засобом комунікації, а й показником професійної культури журналіста. Мовна особистість журналіста формується на основі знання норм літературної мови, володіння її функційними стилями та вміння доречно використовувати засоби виразності відповідно до комунікативної ситуації.

Науковці (Т. Кияк, Н. Коваленко, А. Яворський, М. Яцимірська) зауважують, що сучасний журналіст має не лише досконало володіти мовними нормами, а й розуміти механізми впливу слова на масову свідомість, аналізувати тексти, спостерігати семантичні та стилістичні особливості, а також розпізнавати потенційні маніпуляції чи упередження, формувати критичне мислення і професійну відповідальність. Це сприяє створенню точних, логічних і етичних повідомлень та підвищує загальний рівень мовної культури в суспільстві.

Отже, лінгвістична експертиза дає змогу не лише оцінювати якість текстів, а й формувати критичне мислення та відповідальне ставлення до слова. Глибоке розуміння мовних засобів і принципів їх використання є не лише основою професійної компетентності журналіста, а й важливим чинником забезпечення якості журналістського матеріалу та довіри аудиторії.

Поняття та роль лінгвістичної експертизи у журналістиці. Лінгвістична експертиза – це науково обґрунтований аналіз мовного матеріалу з метою виявлення смислових, стилістичних, етичних чи правових особливостей тексту (Л. Ажнюк). У журналістиці лінгвістична експертиза має особливе значення, оскільки дозволяє визначати *точність і коректність формулювань*; виявляти *приховані маніпуляції, мову ворожнечі, дискримінаційні вислови*; оцінювати *ступінь нейтральності або упередженості медійного контенту*; забезпечувати *дотримання мовних і правових норм у публічній комунікації*. Такий аналіз базується на лінгвістичних принципах і методах, що забезпечують об'єктивність і достовірність висновків, адже саме вони формують наукове підґрунтя для дослідження мовних явищ. Завдяки цьому лінгвістична експертиза стає не лише науковим інструментом, а й механізмом журналістської етики, а дослідник може уникнути суб'єктивних оцінок і надати аргументовану інтерпретацію мовного матеріалу. А результати лінгвістичної експертизи можуть мати як наукове, так і практичне значення – зокрема, у сфері правозастосування, журналістики чи літературознавства, оскільки сприяють поглибленню наукових уявлень про мовну систему, її функціонування в різних типах дискурсу та особливості інтерпретації мовних одиниць. З теоретичного погляду вони можуть бути використані для уточнення положень сучасної лінгвістичної теорії, зокрібно у сфері семантики, стилістики, прагматики та комунікативної лінгвістики. З практичного боку результати лінгвістичної експертизи мають вагоме значення для правової, медійної, освітньої та перекладацької діяльності, оскільки забезпечують науково обґрунтоване розв'язання питань, пов'язаних із авторством, достовірністю, оцінністю та впливовим потенціалом медіатекстів.

Виклики сучасної журналістської освіти. Сучасна журналістська освіта стоїть перед низкою викликів, пов'язаних із трансформацією інформаційного простору. Основні з-поміж них виділимо такі:

1) інформаційна перенасиченість і потреба у швидкому реагуванні часто знижують якість мовлення журналістів. Сучасна журналістська освіта функціонує в умовах інформаційної перенасиченості, коли потік даних та повідомлень щодня зростає. Це явище зумовлює необхідність переосмислення змісту та методів підготовки журналістських кадрів. Тому одним із головних завдань сучасної освіти є формування у студентів навичок критичного відбору, перевірки достовірності та аналітичного осмислення інформації. Оскільки традиційні моделі навчання поступово втрачають ефективність, то освітній процес потребує інтеграції цифрових технологій, елементів медіаграмотності та практикоорієнтованого підходу. Інформаційна перенасиченість стає не лише викликом, а й можливістю для розвитку нової культури журналістської освіти, що формує відповідального, компетентного та критично мислячого фахівця;

2) соціальні мережі розмивають межі між професійною та аматорською журналістикою, що призводить до зниження стандартів мови. Унаслідок цього формується нова модель медіакомунікації, в якій кожен користувач потенційно стає суб'єктом журналістської діяльності – автором, коментатором чи поширювачем інформації. Така демократизація інформаційного процесу, з одного боку, сприяє оперативності обміну повідомленнями та розширенню

доступу до джерел, а з іншого – призводить до зниження мовних стандартів і рівня професійної відповідальності за контент. У масовій свідомості відбувається поступова ерозія мовних стандартів, а норми літературної мови втрачають свій регулювальний вплив на сучасний медіадискурс. Таким чином, соціальні мережі виступають не лише засобом комунікації, а й чинником мовної трансформації, що сприяє становленню гібридного, менш нормативного але емоційно насиченого типу публіцистичного мовлення;

3) відсутність системної підготовки у сфері лінгвістичної експертизи робить журналістів уразливими до маніпуляцій і фейкових джерел. Відсутність системної та цілеспрямованої підготовки у сфері лінгвістичної експертизи призводить до того, що журналісти часто не володіють необхідними знаннями для критичного аналізу мовних засобів, використаних у публікаціях чи повідомленнях. Без уміння розпізнавати маніпулятивні стратегії, мовні прийоми впливу, приховані оцінки чи емоційне забарвлення тексту вони стають більш уразливими до поширення дезінформації. У результаті журналісти можуть несвідомо відтворювати фейкові наративи, сприяти формуванню викривленої картини реальності та втрачати довіру аудиторії. Таким чином, відсутність лінгвістичної підготовки знижує якість медійного контенту й підвищує ризики маніпуляцій у публічному інформаційному просторі;

4) мова ворожнечі, пропаганда, політична риторика є потужними інструментами впливу на свідомість людей, вимагають уміння аналізувати тексти з позицій критичної лінгвістики та медіатекстів. Критична лінгвістика дає змогу побачити, як за допомогою мовних засобів – *вибору слів, синтаксичних конструкцій, метафор, емоційно забарвлених епітетів* – формуються певні ідеологічні настанови, підсилюються або, навпаки, приховуються смисли. Вона навчає читача або слухача не лише сприймати текст на поверхневому рівні, а й розкодовувати приховані механізми впливу: *маніпуляцій, нав'язування думок, оцінок, створення образу «свого» й «чужого»*. Аналіз медіатекстів – новин, публіцистики, політичних промов, дописів у соціальних мережах – допомагає простежити, як через мову формується громадська думка, як відбувається нормалізація агресії чи насильства у суспільному дискурсі. Особливо важливо вміти розрізняти, де закінчується інформація і починається маніпуляція. Отже, володіння інструментами критичного аналізу мови стає необхідною компетенцією сучасної людини. Це не лише захист від інформаційного тиску, а й спосіб усвідомлення брати участь у публічному спілкуванні, зберігати мовну етику й відповідальність за слово в умовах інформаційних воєн та політичних маніпуляцій.

Перспективи інтеграції лінгвістичної експертизи у підготовку журналістів. Перспективним напрямом розвитку журналістської освіти є впровадження курсів, спрямованих на *оволодіння методами лінгвістичного аналізу медійних текстів* (семантичний, прагматичний, дискурсний аналіз), що дозволить майбутнім журналістам не лише вдосконалювати власну мовну культуру, а й глибше розуміти механізми формування смислів у медіа. Такі знання сприятимуть підвищенню якості медіаконтенту та розвитку критичного мислення у фахівців цієї сфери; *вивчення норм етичної комунікації* та

принципів недискримінаційного мовлення передбачає усвідомлення принципів поваги, толерантності й відповідальності у процесі спілкування. Воно допомагає формувати культуру мовлення, уникати конфліктів і сприяє налагодженню конструктивного діалогу між учасниками комунікації; **формування навичок міждисциплінарної роботи** між журналістами, юристами й лінгвістами сприяє більш глибокому розумінню соціальних процесів і підвищенню якості публічної комунікації. Така взаємодія дає змогу поєднати аналітичну точність юридичної мови, експресивність журналістського стилю та лінгвістичне обґрунтування текстів. У результаті створюються матеріали, що відповідають як етичним, так і правовим нормам, забезпечуючи при цьому високий рівень інформативності та достовірності; **ознайомлення з практикою судової лінгвістичної експертизи**, що актуальна для медіаправа, дозволяє усвідомити значення лінгвістичних знань для правової сфери, розвиває навички об'єктивного аналізу текстів та формує розуміння ролі мови у підготовці журналістського контенту; **розвиток критичного мислення** через аналіз медійних маніпуляцій і фейкових повідомлень сприяє формуванню в майбутніх журналістів здатності розпізнавати інформаційні впливи та протидіяти дезінформації. Водночас це підвищує рівень відповідальності за поширення достовірних фактів і формує професійні стандарти чесної та об'єктивної журналістики

Висновок. Лінгвістична експертиза є важливим складником сучасної журналістської освіти, що формує новий тип фахівця – **мовно свідомого, етично відповідального, аналітично мислячого журналіста**. Вона сприяє утвердженню високих стандартів комунікації, розвитку культури мови в медіа та зміцненню довіри суспільства до журналістики як інституту. Отже, інтеграція лінгвістичної експертизи в навчальні програми не лише підвищує якість підготовки журналістів, а й забезпечує **формування нової етики публічного слова**, що є запорукою розвитку демократичного інформаційного простору України.

Список використаної літератури

1. Ажнюк Л. В. Типологія об'єктів лінгвістичної експертизи і методика їх дослідження. *Мовознавство*. 2016. № 3. С. 3–18.
2. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*. 2012. № 3. С. 47–64.
3. Українське бюро лінгвістичних експертиз. URL: <http://lingvoexpert.org.ua/node>

МЕДІАПРАВО В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ

Ольга ПЕЛЕШОК

доктор філософії з журналістики (PhD),

асистент кафедри журналістики,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

<https://orcid.org/0000-0002-9844-4480>

olga.peleshok@tnpu.edu.ua

У сучасному інформаційному суспільстві, де вплив медіа визначає не лише динаміку суспільних процесів, а й якість демократичних практик, особливого значення набуває правова підготовка здобувачів освіти спеціальності С7 Журналістика. Глибоке розуміння правових засад функціонування медіа стає необхідною умовою професійної компетентності майбутніх журналістів. Дисципліна «Медіаправо» виконує ключову роль у формуванні правової культури фахівців, які щоденно працюють з інформацією, адже забезпечує здатність орієнтуватися у складному нормативно-правовому полі сучасного медійного середовища. Вона сприяє розвитку відповідального ставлення до створення й поширення контенту, розумінню меж свободи слова, умінню розрізняти суспільно значущу критику та дифамацію, дотриманню етичних і правових норм під час комунікації з аудиторією. З огляду на зростання кількості випадків поширення дезінформації, маніпулятивних матеріалів та порушення авторських прав, курс «Медіаправо» формує у студентів стійке усвідомлення правових ризиків журналістської діяльності та навички їх попередження. Майбутні фахівці медіасфери повинні бути готовими до юридичних викликів, що виникають у ситуаціях, коли професійна діяльність перетинається із захистом приватного життя, правом власності на контент або суспільними інтересами.

Проблема захисту прав журналістів в Україні після початку російсько-української війни у 2022 році стає особливо актуальною темою, адже діяльність представників медіа супроводжується підвищеними ризиками, пов'язаними з доступом до інформації, безпекою під час виконання професійних обов'язків і тиском на свободу слова. У цих умовах знання основ медіаправа стає не лише освітнім компонентом, а й необхідним інструментом захисту прав і свобод журналістів, що працюють в екстремальних ситуаціях воєнного часу. Саме правова освіченість журналіста є запорукою дотримання стандартів відповідальної комунікації та зміцнення довіри до медіа. «Медіаправо дає інструменти для захисту, орієнтир у правових нормах цифрового світу, підвищуючи професійну компетентність й обізнаність у дотриманні законодавчих норм майбутніх фахівців, що робить їхню діяльність надійною та безпечною» [5].

Проблематика медіаправа як окремого наукового напрямку стала предметом системного аналізу у працях українських дослідників (В. Грисюк «Медіаправо та інформаційна безпека: Медіаправо та захист інтелектуальної власності» [1], А. Гришко «Проблема вивчення медіаправа в університетах

України» [2], С. Жигун «Викладання журналістики в Україні на сучасному етапі: проблеми теорії та практики» [3], В. Цимбалюк «Мас-медіа-право в інформаційному суспільстві» [6] та ін.). У їхніх дослідженнях медіаправо розглядається як комплексна міждисциплінарна сфера, що поєднує правові, комунікаційні та етичні аспекти функціонування інформаційного простору. Науковці трактують його водночас як самостійну галузь правознавства, напрям прикладних досліджень у сфері масових комунікацій і як навчальну дисципліну, що забезпечує формування правової компетентності майбутніх медіафахівців.

Водночас, за результатами аналізу наукових праць вищезазначених дослідників з'ясовано, що питання, пов'язане з науково-методичним обґрунтуванням інтеграції курсу «Медіаправо» у навчальні програми підготовки журналістів, висвітлено недостатньо. Недостатньо розробленими залишаються напрями, що стосуються визначення ключових компетентностей, структурування змістових модулів, розроблення ефективних методів викладання та форм контролю, спрямованих на формування юридичної грамотності й професійної відповідальності майбутніх медійників. Неврегульованість окреслених питань актуалізує потребу в комплексному науковому дослідженні зазначеної проблематики.

Австралійський науковець та кореспондент організації «Репортери без кордонів» Марк Пірсон у своїй праці «Викладання медіаправа студентам-журналістам: різні потреби, різні стратегії» [9] зазначає, що інтеграція курсу «Медіаправо» у журналістську освіту має базуватися на компетентнісному підході, який переорієнтовує навчальну програму не лише на набуття знань, але й на формування здатностей застосовувати правові норми у медійній діяльності. Автор наголошує, що курс медіаправа зазвичай викладають юристи, що працюють на юридичних факультетах, колишні журналісти з юридичною освітою, запрошені викладачі за сумісництвом, а також викладачі журналістики, які мають відповідну правову підготовку або професійну зацікавленість у цій сфері. «Навчальні матеріали з медіаправа переважно базуються на джерелах суто правового характеру. У разі викладання дисципліни юристами або викладачами журналістики з юридичною освітою її подають у традиційному правничому форматі, характерному для студентів-правників» [9]. Відтак автор відзначає, що для журналістських програм потрібна адаптована правова підготовка, оскільки студенти-медійники мають інші освітні потреби, ніж юристи.

У вітчизняному контексті модель компетентностей журналістської освіти зазнає трансформації під впливом цифровізації, інформаційного суспільства і розширення ролі права у медійній сфері [8]. Таким чином, методологічною основою інтеграції курсу «Медіаправо» є міждисциплінарний підхід, що поєднує знання з права, журналістики, етики та сучасних технологій, компетентнісна орієнтація, яка передбачає формування знань, умінь і ціннісних установок, а також практично-діяльнісний підхід, що включає застосування правових норм у журналістській практиці, роботу з кейсами та аналіз конкретних ситуацій. Таке поєднання засад забезпечує інтеграцію

«Медіаправа» як невід’ємного компонента професійної підготовки майбутніх медійників.

Ключовим завданням підготовки студентів неюридичних спеціальностей є визначення того, яким чином навчальні програми та педагогічні підходи, спрямовані на формування правових компетентностей, повинні інтегруватися у відповідні курси. У контексті журналістської освіти метою таких дисциплін є забезпечення здатності студентів ефективно орієнтуватися у правових ситуаціях, з якими вони зустрічаються в професійній діяльності. У медійній підготовці виділяється низка спеціалізованих навичок та знань, які визнаються критично важливими для майбутніх фахівців і оцінюються роботодавцями. Професорка Мічиганського університету Джоан Старк разом із співавторами у дослідженні «Концептуальна основа для вивчення програм професійної підготовки в коледжах та університетах» [7] виокремлюють шість категорій основних медіаправових професійних компетентностей: концептуальна, технічна, інтегративна, контекстуальна, адаптивна, міжособиста (рис. 1).

Рис. 1. Медіаправові професійні компетентності

- *Концептуальна компетентність.* Для журналістів необхідним є опанування лише тих аспектів права, з якими вони, ймовірно, зустрінуться у професійній практиці, зокрема історії правових норм, судових справ та законодавчих актів.

- *Технічна компетентність.* Для журналістів це, передусім, визначення «ризикових зон» у медіаправі (ситуацій, що вимагають обережності або юридичної консультації, зокрема при висвітленні судових процесів чи роботі з конфіденційними джерелами).

- *Інтегративна компетентність.* Для журналістів це формування різних стратегій дій у правових ситуаціях, що поєднують журналістські вміння з правовими знаннями для мінімізації ризиків дифамації та інших юридичних наслідків.

- *Контекстуальна компетентність.* Для журналістів це опанування теоретичних основ свободи слова та права громадськості на інформацію, що забезпечує здатність оцінювати правові та етичні межі медіа-практики.

- *Адаптивна компетентність*. Для журналістів це вміння коригувати методи висвітлення новин відповідно до змін у способах вирішення спорів або появи нових технологічних платформ, а також усвідомлення правових наслідків такої діяльності.

- *Міжособиста комунікація*. Для журналістів це вміння співпрацювати з юристами під час отримання консультацій та доступно пояснювати складні юридичні питання аудиторії, забезпечуючи точність і відповідність правовим нормам.

Окреслені категорії професійних компетентностей дозволяють розглядати правову підготовку журналістів як структурно впорядкований процес, що поєднує когнітивний, практичний, ціннісний та комунікативний виміри. Такий підхід акцентує увагу не лише на засвоєнні окремих юридичних знань, а й на інтеграції правових орієнтирів у професійну діяльність, що відповідає сучасним вимогам до університетських програм журналістики.

У цьому контексті важливо проаналізувати, наскільки новий український Професійний стандарт «Журналіст» за групою професій: журналіст, кореспондент, фотокореспондент, оглядач, редактор випусковий, редактор (затверджений розробником – акціонерним товариством «Національна суспільна телерадіокомпанія України» наказ від 22.01.2025р. № 84, офіційно оприлюднений Національним агентством кваліфікацій України) [4] відображає необхідність формування медіаправових компетентностей у системі журналістської освіти. Цей комплексний документ фіксує низку положень, що безпосередньо стосуються правових аспектів журналістської діяльності, однак робить це на рівні загальних компетентностей, без конкретизації змістових чи методичних параметрів їх реалізації у межах освітнього процесу. У його структурі медіаправові знання віднесено до обов'язкових складових професійної кваліфікації журналіста. Зокрема, у розділах, що визначають трудові функції «Пошук та збір інформації», «Аналіз та обробка інформації», «Створення журналістських матеріалів» та «Редагування журналістських матеріалів» чітко зазначено необхідність володіння нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність медіа, порядок доступу до інформації, питання захисту персональних даних, реклами та авторського права. У такий спосіб Стандарт закріплює обов'язковість знання правового середовища, у якому здійснюється журналістська діяльність, що є підґрунтям для формування базової медіаправової компетентності.

Разом із тим, аналіз документа свідчить, що Професійний стандарт не містить чіткої диференціації між окремими аспектами правової підготовки журналістів та не визначає структуру навчальних курсів, через які така компетентність має бути реалізована. У ньому відсутнє розмежування між загальними та спеціалізованими знаннями у сфері медіаправа, а також не деталізовано методики їхнього викладання в освітньому процесі. Правовий компонент виступає складовою ширшого блоку професійних знань, але не виокремлюється як самостійна компетенція. Таким чином, документ окреслює цільові орієнтири професійної діяльності, проте не регламентує безпосередньо зміст і методи їх формування у системі журналістської освіти.

З наукової точки зору, це дозволяє розглядати Професійний стандарт як нормативну основу, що задає рамкові параметри правової компетентності журналіста, але потребує подальшого конкретизаційного наповнення на рівні освітніх програм. Його положення визначають мінімальний набір юридичних знань і умінь, необхідних для здійснення журналістської діяльності відповідно до законодавства, однак не формують завершеної концепції медіап правової підготовки. Відтак, для забезпечення ефективної інтеграції правової компоненти у систему журналістської освіти доцільним є розроблення спеціальних курсів або міждисциплінарних модулів із медіаправа, що поглиблюватимуть і конкретизуватимуть вимоги, закладені у стандарті.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна констатувати, що медіаправо посідає ключове місце у системі сучасної журналістської освіти як чинник формування правової культури, професійної відповідальності та етичної свідомості майбутніх медійників. Воно забезпечує розуміння нормативно-правових засад функціонування медіа, сприяє розвитку здатності діяти в межах законодавства, захищати права як журналістів, так і аудиторії. Дослідження свідчить, що у світовій і вітчизняній науковій традиції дисципліна «Медіаправо» розглядається не лише як частина правознавства, а як міждисциплінарна галузь, що інтегрує правові, комунікаційні та етичні підходи. Однак аналіз чинного Професійного стандарту «Журналіст» свідчить про наявність методологічного розриву між нормативними вимогами та педагогічною практикою, що актуалізує потребу у подальшій розробці цілісної моделі медіап правової підготовки журналістів. Її запровадження забезпечить узгодження освітніх програм із сучасними викликами інформаційного суспільства, сприятиме підвищенню правової грамотності й утвердженню високих стандартів професійної діяльності у медіасфері.

Список використаної літератури

1. Грисюк В. П. Медіаправо та інформаційна безпека: Медіаправо та захист інтелектуальної власності. *Навчальний ресурс*. 2023. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45356>
2. Гришко А. Б. Проблема вивчення медіаправа в університетах України. *Права людини в медаосвіті та медіадіяльності в Україні* : матеріали І наук.-практ. конф. Київ, 30 лист. 2018 р. Київ, 2018. С. 64–67.
3. Жигун С. В. Викладання журналістики в Україні на сучасному етапі: проблеми теорії та практики. *Дриновський збірник*. 2018. №11. С. 450–455. URL: <https://doi.org/10.7546/DS.2018.11.52>
4. Професійний стандарт «Журналіст» за групою професій: журналіст, кореспондент, фотокореспондент, оглядач, редактор випусковий, редактор. Внесено до Реєстру кваліфікацій. Затверджено розробником – акціонерним товариством «Національна суспільна телерадіокомпанія України», наказ від 22.01.2025р. № 84. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/719-zatverdzenij_profesijnij_standart.pdf
5. Саврасова-В'юн Т. Аспекти вивчення медіаправа інтерактивними методами. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 11(29). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-1507-1526](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-1507-1526)

6. Цимбалюк В. С. Мас-медіа-право в інформаційному суспільстві. *Інформація і право*. 2011. № 1 (1). С. 30–33.
7. A Conceptual Framework for the Study of Preservice Professional Programs in Colleges and Universities / J. S. Stark et al. *The Journal of Higher Education*. 1986. Vol. 57, no. 3. P. 231–258. URL: <https://doi.org/10.1080/00221546.1986.11778770>
8. Butyrina M. Competency-based approach to journalism education: Western experience and Ukrainian practice. *Communications and Communicative Technologies*. 2020. No. 20. P. 13–18. URL: <https://doi.org/10.15421/292002>
9. Pearson M. Teaching Media Law to Journalism Students: Different Needs, Different Strategies. *Legal Education Review*. 1995. URL: <https://doi.org/10.53300/001c.6032>

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА»

Наталія ПОПЛАВСЬКА

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри журналістики,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

<https://orcid.org/0000-0003-1100-5002>

poplav@tnpu.edu.ua

У дослідженні розглянуто методичні підходи до формування фахових компетентностей та програмних результатів у здобувачів ОП «Журналістика» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка під час вивчення дисципліни «Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика». Проаналізовано основні принципи навчання, спрямовані на розвиток професійних навичок, таких як творчий підхід, аналітичне мислення, здатність до критичного оцінювання інформації та створення якісного журналістського контенту. Особливу увагу приділено інтеграції теоретичних знань і практичних завдань, що дозволяють студентам не лише засвоїти базові поняття художньо-публіцистичної журналістики, але й застосовувати їх у реальних професійних ситуаціях. Акцентовується на важливості міждисциплінарного підходу, який включає вивчення літератури, культури, соціології та комунікацій для формування цілісного розуміння ролі журналіста в сучасному суспільстві. На основі тем, що охоплюють художньо-публіцистичну журналістику, запропоновано методичні рекомендації щодо впровадження інтерактивних форм навчання, таких як кейс-методи, моделювання реальних ситуацій у медіа, а також проєктна діяльність. Визначено роль художньо-публіцистичної журналістики у розвитку професійних та етичних стандартів у професії і відповідальності перед аудиторією.

Ключові слова: художньо-публіцистична журналістика, медіа, медіатексти, методичні рекомендації, компетенції, аудиторія, журналістська освіта.

Розвиток сучасної журналістики вимагає від фахівців не лише ґрунтовних знань, а й високого рівня професійної компетентності. Проблема є актуальною, бо зумовлена необхідністю покращення якості журналістської освіти в ЗВО України на засадах здорової конкуренції освітніх програм (ОП). Про це у своїх дослідженнях наголошують українські науковці: М. Бутиріна & М. Анікеєнко [1], О. Волковинський [2], В. Маркова [4], Н. Миколаєнко [5], Г. Пристай [7] та ін.

Одним із важливих аспектів підготовки журналістів є вивчення дисципліни «Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика», яка сприяє формуванню навичок створення якісних текстів у різних художньо-публіцистичних жанрах. Її метою є ознайомлення студентів з історією розвитку художньо-публіцистичних текстів, особливостями їх стилістики і жанротворчими ознаками, а також формування у здобувачів вищої освіти таких ключових компетентностей: *ЗК 02, знання предметної області* (студенти отримують глибокі знання про жанрову специфіку художньо-публіцистичної журналістики, що дозволяє їм краще розуміти професійні стандарти); *ЗК 08, здатність до навчання* (завдяки виконанню практичних завдань і аналізів

текстів студенти розвивають здатність до самостійного навчання та оволодіння новими знаннями); *ЗК 10, здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя*, які формують основу суспільного життя, забезпечують його стабільність і сприяють гармонізації міжособистісних відносин, є носіями історичної пам'яті, ідентичності та духовного багатства народу. Оскільки у сучасному світі ці цінності часто опиняються під загрозою через вплив глобалізаційних процесів, комерціалізації культури та інформаційного перенасичення, важливим є усвідомлення здобувачами вагомості цієї проблеми.

Крім цього, особлива увага повинна приділятися формуванню фахових компетентностей, зокрема *ФК 02, здатності створювати інформаційний контент*, чому сприяє вивчення технік написання різних жанрів, що формує навички створення якісного інформаційного контенту та організовувати командну діяльність. *ФК 04, тобто здатність організовувати й контролювати командну професійну діяльність досягається через організацію роботи в групах над проєктами*, дозволяє здобувачам розвивати командну взаємодію. *ФК 06, здатність до провадження безпечної медіадіяльності*, досягається через аналіз етичних аспектів публіцистики, що сприяє підвищенню рівня безпечної медіадіяльності [6].

При викладанні дисципліни важливо враховувати, що вона є невід'ємною складовою підготовки фахівців у галузі журналістики, зокрема, сприяє формуванню професійних навичок, які дозволяють здобувачам опанувати вмінням створювати якісний медіаконтент, аналізувати інформацію, а також критично мислити. Тому у процесі навчання особливу увагу варто приділяти досягненню програмних результатів навчання (ПРН), які визначаються специфікою дисципліни та її практичною спрямованістю.

ПРН 01: Пояснення виробничих дій на основі отриманих знань. Одним із ключових завдань дисципліни є формування здатності студентів пояснювати свої виробничі дії та операції, спираючись на здобуті теоретичні знання. Це передбачає засвоєння основ художньо-публіцистичного стилю, принципів побудови текстів, а також розуміння жанрових особливостей. Наприклад, студент має вміти аргументувати вибір стилістичних засобів для створення нарису або есе. Такий підхід сприяє не лише успішному виконанню завдань, а й розвитку професійної рефлексії, що є важливим для журналістської діяльності.

ПРН 14. Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації. Генерація інформаційного контенту за заданою темою є одним із базових умінь, яке розвивається у здобувачів під час вивчення дисципліни. Відповідно до цього, вони мають навчитися працювати з різними джерелами інформації, включно з обов'язковими (офіційними документами, статистичними даними) та доступними (інтерв'ю, соціальні мережі). У цьому контексті важливо підкреслити значення інформаційної грамотності, яка дозволяє критично

оцінювати достовірність джерел і уникати поширення фейкових новин. Практичні завдання у межах дисципліни спрямовані на те, щоб студенти могли створювати тексти різних жанрових форматів: нариси, зарисовки, есе, колонки, блоги та ін. Важливим елементом цього для пошуку та обробки інформації є використання сучасних цифрових інструментів.

ПРН 15. Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення. Одним із найважливіших результатів навчання є здатність створювати медіапродукти на задану тему із врахуванням жанрових особливостей та специфіки платформи публікації. Наприклад, підготовка портретного нарису для друкованого видання значно відрізняється від створення відеоматеріалу для телебачення чи аудіо для радіо. Студенти повинні враховувати аудиторію, цілі комунікації та технічні вимоги платформи. У цьому контексті важливою є інтеграція теоретичних знань із практичними навичками. Наприклад, вивчення жанрових особливостей художньо-публіцистичної журналістики супроводжується практичними вправами зі створення текстів, які відповідають цим жанрам. Таким чином, студенти навчаються застосовувати отримані знання у реальних умовах.

ПРН 17. Розміщувати оперативну інформацію про свій медіапродукт на доступних інтернет-платформах. Сучасний журналіст повинен вміти не лише створювати якісний контент, а й оперативно поширювати його на відповідних платформах. У межах дисципліни студенти знайомляться з основами роботи на різних інтернет-платформах, таких як соціальні мережі, блоги або сайти. Це включає як технічні аспекти (наприклад, оптимізація текстів для пошукових систем), так і стратегічні (вибір часу публікації, взаємодія з аудиторією). Практичні завдання з розміщення інформації дозволяють студентам зрозуміти, як працює сучасний медійний простір і які інструменти можна використовувати для ефективного поширення контенту. Це сприяє формуванню важливих професійних компетенцій у сфері цифрової журналістики.

ПРН 23. Упроваджувати методи критичного мислення у професійну сферу. Критичне мислення є однією з ключових компетенцій сучасного журналіста. У межах дисципліни «Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика» студенти навчаються аналізувати інформацію, виявляти маніпулятивні техніки та формулювати обґрунтовані висновки. Це включає як аналіз текстових матеріалів (наприклад, колонок чи блогів), так і роботу з візуальним контентом. Практичні заняття з критичного мислення часто базуються на реальних прикладах із медійного простору. Це дозволяє студентам не лише засвоїти теоретичні основи, а й застосувати їх на практиці. У результаті вони набувають здатності оцінювати інформацію з позиції об'єктивності та достовірності [6].

Засвоєння матеріалу, розвиток творчих здібностей студентів та формування професійних компетенцій дозволить використання інтерактивних методів у її викладанні. Вони, на думку Г. Пристай, «підвищують мотивацію студентів до поглибленого опанування знань та навичок майбутньої сфери професійної діяльності, стимулюють їх пізнавальну і творчу активність, сприяють формуванню системи затребуваних роботодавцями

компетентностей» [7, с.133]. Завдяки інтерактивності студенти отримують можливість не лише опанувати теоретичні знання, але й застосовувати їх на практиці, що є ключовим фактором успіху в сучасній журналістиці. Інтерактивні методи навчання сприяють не лише засвоєнню теоретичних знань, але й формуванню практичних навичок, необхідних для роботи в сучасному медійному просторі. Використання дискусій, кейс-методів, рольових ігор та творчих завдань дозволяє студентам активно взаємодіяти між собою, розвивати критичне мислення та адаптуватися до реальних умов роботи журналіста.

Інтерактивність сприяє активному залученню студентів до навчання, розвитку їхніх творчих здібностей та критичного мислення. Особливо актуальним це стає у вивченні дисципліни «Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика», яка охоплює широкий спектр тем, пов'язаних із розважальним контентом, нарисовою, світоглядною та сатиричною публіцистикою в медійному просторі України. Наприклад, засвоєння теми «Художньо-публіцистична журналістика у медійному просторі України» передбачає аналіз сучасного стану розважальної журналістики, її ролі та впливу на аудиторію. Інтерактивні методи, такі як дискусії, мозковий штурм та створення медійних продуктів, дозволяють студентам зрозуміти специфіку таких медіатекстів та їх функціональне навантаження. А тема «Модифікації текстів у розважальній журналістиці» вимагає опанування технік адаптації текстів під різні формати медіа. Використання кейс-методу, аналізу реальних прикладів із українських медіа та практичних завдань сприяє формуванню навичок роботи з текстами.

Ключовим елементом художньо-публіцистичної журналістики є нарисова публіцистика. Теми, присвячені жанровим різновидам нарисів (портретний, подорожній, проблемний, нарис-розслідування тощо), дозволяють студентам глибше зрозуміти специфіку кожного жанру. Інтерактивні методи, такі як рольові ігри (наприклад, створення портретного нарису на основі інтерв'ю), обговорення в малих групах та написання власних текстів, сприяють розвитку творчого мислення. Особливу увагу варто приділити темам, пов'язаним із фіче та ньюс-фіче. Ці формати вимагають від журналіста вміння поєднувати інформаційність із креативністю. Студенти можуть практикувати створення таких текстів через симуляцію реальних ситуацій, наприклад, написання ньюс-фіче на основі подій у їхньому місті.

Глибокого аналізу філософських концепцій і суспільних проблем потребує світоглядна публіцистика. Доречними тут є такі інтерактивні методи, як дебати на актуальні теми, створення есе на основі власних роздумів та аналіз філософських текстів. Для розвитку навичок у написанні есеїв доцільно використовувати методику «вільного письма», коли студенти пишуть текст на задану тему без попереднього планування. Це сприяє формуванню авторського стилю, оскільки есеїстика дозволяє автору висловити свою позицію через індивідуальний стиль [3].

Важливою складовою сучасної журналістики є авторська колонка та блогосфера. Ці теми дозволяють студентам зрозуміти особливості роботи з персоналізованими форматами текстів. Створення власного блогу чи авторської колонки з подальшим обговоренням у групах допомагають здобувачам

ознайомитися із методикою написання авторських текстів. Сатиричні жанри потребують від автора вміння критично оцінювати дійсність і передавати її через іронію та сарказм. Для розвитку таких навичок доцільно використовувати методику групового написання сатиричних текстів та аналізу класичних прикладів української сатири.

Отже, застосування інноваційних підходів до навчання включає використання практико-орієнтованих методик для формування професійних навичок. Інтерактивні форми навчання сприяють стимулюванню пізнавальної активності студентів та розвитку у них творчого мислення, що є ключовим для професії журналіста.

Висновки. Формування фахових компетентностей майбутніх журналістів є одним із ключових завдань сучасної освіти у сфері медіа. Інтеграція теоретичних знань із практичними завданнями дозволяє студентам підготуватися до викликів сучасного медійного середовища та стати конкурентоспроможними фахівцями у своїй галузі. Вагому роль у цьому відіграє дисципліна «Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика», оскільки забезпечує формування як загальних, так і фахових компетентностей та базується на інтеграції теоретичних знань і практичних навичок. Використання сучасних методичних підходів, таких як аналіз медійних текстів, виконання творчих завдань і створення власних проєктів, сприяє розвитку професійних якостей майбутніх журналістів. Таким чином, дисципліна забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в умовах динамічного медійного середовища України.

Список використаної літератури

1. Бутиріна М. В., Анікеєнко М. П. Професійні вимоги до журналістського фаху: компетентнісний підхід. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. № 3. С. 80–88.
2. Волковинський О. Провідні художньо-публіцистичні жанри: навчальний посібник. 2-е вид перероб. та допов. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2025. 227 с.
3. Гарачковська О. Есе в художній публіцистиці: нові стильові конструкції. *Український інформаційний простір*. 2022. №10. С.110–118. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269831>
4. Маркова В. Підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 061 журналістика у ЗВО України: між універсалізмом і спеціалізацією. *Obraz*. 2024. Vol.1 (44). Р. 178–187. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2024.1\(44\)-178-187](https://doi.org/10.21272/Obraz.2024.1(44)-178-187)
5. Миколаєнко Н. М. Інформаційно-медійний простір: до проблеми фахової підготовки журналістів. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2021. № 1. С. 108–112.
6. Освітньо-професійна програма «Журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 061 Журналістика галузі знань 06 Журналістика. ТНПУ, 2023. 35 с. https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/fizh/061_2023.pdf

7. Пристай Г. Інноваційні методи формування компетентностей майбутніх журналістів. *Український інформаційний простір*. 2022. № 10. С.131–148. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269837>

МЕДІАКОНТЕНТ ДЛЯ МОЛОДІ: ПРОФЕСІЙНІ ТРЕНДИ ТА ОСВІТНЯ МОДЕЛЬ

Тетяна САЩУК

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій,
Навчально-науковий інститут журналістики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-0758-2045>
sashchuk@knu.ua*

Проблема формування контенту для молоді не втрачає актуальності з плином часом, причому методологічні засади підготовки студентів до такої діяльності оновлюються чи не щороку з появою нових можливостей та особливостей інформаційно-комунікаційної діяльності, певно, від початку активного використання соціальних медіа до актуального на сьогодні контексту штучного інтелекту.

Ключові засади створення освітньої методології продукування контенту для молоді при цьому, як не дивно, лишаються все тими ж: актуалізація роботи з популярними у цьому середовищі каналами та формування професійної культури мовлення на масову аудиторію з дотриманням принципів і стандартів медійної діяльності. Вихідними положеннями, які увиразнюють проблему, вважаємо такі:

1. Здобувачі освіти впевнено використовують можливості та особливості технічного і технологічного характеру у формуванні контенту, причому, часто більшою мірою, аніж їхні викладачі, принаймні більш активно і функціонально реагують на нові тренди в соціальній комунікації.

2. Здобувачі освіти мають чималий досвід використання соціальних медіа, при цьому їхній досвід не регламентується диференціюванням масової та особистої інформації, не враховує структурних та змістових вимог до подачі інформації, дотримання стандартів, етичних норм і кодексів – власне, цим і визначається ключова проблема методологічного характеру: навчити студентів продукувати контент не для особистого (побутового) використання, а й такий, що не тільки відповідає вимогам до медійного тексту, але й визначається критеріями соціальної значимості.

3. Активне використання штучного інтелекту для різних інформаційних потреб, у тому числі й навчальної діяльності, змушує визначати цей напрям, як окремий складник освітньої моделі у формуванні молодіжного контенту, причому тут необхідно враховувати власне «інструментальний» підхід, коли ШІ використовуємо як інструмент для потреб створення медіа тексту, а не створюємо медіатекст виключно таким інструментом. Ця проблема постає більш виразно, якщо методологія підготовки студента включатиме напрямок, у якому формуватимуться знання та вміння використовувати нейромережі для виконання завдань різних типів (від первинного збору інформації до її перевірки та візуалізації, структурування та інших аналітичних процедур, які може виконувати ШІ при формуванні відповідних запитів – промтів).

Згадані зауваги визначають, може, і не всі, але найбільш помітні та важливі проблеми підготовки майбутніх медійників до професійної діяльності. Варто також пам'ятати, що і до процесу навчання, і під час цього навчання студент продукує тексти в соціальних медіа та використовує різні моделі для своєї комунікаційної діяльності, якщо зміст навчання не буде корисним та ефективним для забезпечення особистих потреб студента в цьому ключі – це може призвести до втрати навчальної мотивації та сформувати контекст неуспішності, особливо з огляду на те, що персональні акаунти студентів на час початку навчання можуть мати сотні, а то й тисячі підписників.

Медіадослідження, спрямовані на вивчення особливостей молодіжного контенту та молодіжної аудиторії, не становлять значного обсягу в системі сучасного журналістикознавства, як правило, вчені зосереджуються на вивченні молодіжної аудиторії та реагуванні її на зміни соціальної проблематики чи глобалізованого «порядку денного» [1, 5, 6, 10], крім того, варто окреслити сучасний тренд вивчення проблематики неформальної та інформальної освіти у медіанавчанні. Неформальна освіта сьогодні розглядається як один з основних способів підготовки підлітків та молоді до продукування якісного контенту, що відповідає стандартам та етичним нормам, відтак і наукове осмислення цієї парадигми – достатньо помітне [2, 3, 4, 7, 9]. Окремо варто наголосити, що такі результати навчання не тільки можуть визнаватися, але й мають окрему процедуру визнання, визначену і затверджену офіційно, наприклад, в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка цей процес регулюється спеціальним Положенням [8].

Мета нашого дослідження – описати проблему формування молодіжного контенту та окреслити ті тренди й особливості, що можуть стати складовими частинами освітньої моделі для здобувачів вищої освіти.

Сучасний погляд на систему медіа дає підстави чітко визначити відсутність спеціалізованих, молодіжних медіа, тобто медіа, орієнтованих виключно на молодіжну аудиторію. Причин цього процесу багато, зокрема особливості медіаспоживання та орієнтація на соціальні медіа і мережі, які більш активно відображають цікавий контент, у тому числі й розважальний. Варто тут також говорити про «дорослішання» молоді, зокрема процеси пов'язані з психологічним розвитком – ускладненням когнітивних моделей, соціальним розвитком – підвищення рівня соціальної відповідальності та формування «соціальної конкуренції статусів», коли сформовані в суспільстві уявлення про успішні статуси актуалізуються вже в молодіжному середовищі, а це, в свою чергу, впливає на емоційний розвиток – формування ідентичності, самоусвідомлення, вибудовування моделей успішності та саморозвитку з орієнтацією на соціальні тренди не стільки в межах локального комунікаційного середовища, скільки в контексті глобалізованих трендів (від екологічної відповідності до ІТ-компетенцій).

На нашу думку, причинами таких змін та особливостей є стрімкий розвиток інформаційних технологій, який привів до збільшення можливостей медіатизації та сприяв формуванню інформаційного просьюмеризму в молоді, світ став ближчим, а можливість заявити про себе, вибудувати образ відповідності цьому світу і його викликам – доступнішою. Внаслідок такої

ситуації функціонування суто молодіжних медіа вже не відповідало потребам та інформаційним запитам, і в системі медіадіяльності на перше місце вийшов молодіжний контент – як сегмент інформації, що відповідає запитам і потребам молоді, і не обов'язково формально прив'язана до конкретних медіа.

З огляду на це, на перше місце виходить продукування контенту цікавого для молоді, отже – з одного боку розширюється можливість залучення цієї аудиторії, з іншого ж – зростають вимоги до якості та повноти (глибини) такого контенту. Відтак, сьогодні в українському медіа середовищі формується система виробників молодіжного контенту, які можуть успішно функціонувати (й функціонують) поза системою конкретних медіа, та мають широкі можливості для реалізації інформаційних продуктів, орієнтованих на молодь, на запиту тих самих медіа. Значимість виробників такого контенту в інфраструктурі національних медіа стає помітною, адже такий інформаційний продукт не тільки затребуваний, він може впливати на залучення нової аудиторії та структурування й розширення інтересів аудиторії чинної. Крім того, такі виробники набувають досвіду у формуванні контенту, що відповідає запитам не тільки у змістовому, але й у формальному вираженні, можуть більш повно та глибоко формувати розуміння окремих трендів молодіжної культури чи, наприклад, ІТ – від використання специфічних тезаурусів, до актуалізації ідеології, як-от здоровий спосіб життя чи екологічна свідомість саме у контексті розуміння таких проблем молодіжною аудиторією.

Всі ці особливості вимагають нового осмислення освітніх аспектів підготовки фахівця медіа до діяльності зі створення молодіжного контенту. Окреслимо головні напрямки, які видаються актуальними саме сьогодні, з розумінням того, що вони можуть бути змінені та уточнені вже найближчим часом внаслідок розвитку медіасередовища.

- Універсалізація підготовки з паралельним і співмірним акцентом на можливості створення контенту для друкованих, аудіовізуальних та онлайн медіа.

- Увага до тематичної палітри та глибини розробки тем, зокрема в частині осмислення соціальної проблематики в соціалізаційних процесах, наприклад, тема європейських цінностей у прикладному розумінні їх тлумачення у щоденному бутті людини для молодіжної аудиторії має свої специфічні ознаки й особливості, оскільки визначає візії майбутнього, контексти соціального статусу та комплекс інших, менш помітних чинників.

- Врахування у освітньому процесі соціологічних джерел та досліджень, які актуалізують картину дійсності. До того ж варто багато уваги приділяти інтеграції наукових досліджень у картину світу конкретної особистості, де майбутній журналіст повинен виконувати артикуляційну функцію і вміти це робити професійно. Окремо наголосимо, що соціологічних досліджень соціальних трендів, цікавих молоді – не так багато, можливо, причина цього у відсутності формалізованих споживачів такої соціології у вигляді молодіжних медіа, принаймні – це одна з причин, до того ж варто додати не надто високий поріг політичної активності молоді, тому соціологія молодіжного спрямування не завжди цікава й політологам. Ще один аспект – популярна проблематика, різного плану тренди та глобалізовані тематичні тренди, які виникають і

поширюються в середовищі соціальних медіа. Як правило, такі інтереси не мають чітких причинно-наслідкових кореляцій, а отже, і не піддаються прогнозуванню, тому підготовка медіафахівців повинна орієнтуватися на культурницький та цивілізаційний контексти, які й відображають соціологія та сучасна наука.

- Останній у списку, але не останній у значенні – чинник мотивації та формування потреби у здобутті нових знань. З одного боку, цей аспект реалізується в молодіжному середовищі досить легко, адже в такому віці потреба у навчанні і розумінні навколишньої дійсності – досить висока, з іншого ж – мотиваційні компоненти вибудовані на уявленнях старших поколінь (до яких належать викладачі в більшості) – не завжди корелюють із потребами молоді і стають ефективними засобами стимулювання ефективності у набутті професійних навичок. Тому цей аспект потребує більшої уваги та використання різних мотиваційних інструментів, зокрема й з урахуванням того, що ми готуємо представників «четвертої влади», соціальну еліту з високим порогом відповідальності, широким спектром «умов належності» до такої елітної категорії.

У підсумку відзначимо, що освітня модель підготовки медіафахівців, орієнтованих на створення молодіжного контенту, має переосмислюватися з урахуванням сучасних потреб і запитів молоді та особливостей функціонування медіасистеми, в якій ці фахівці будуть реалізовуватися після завершення навчання. Як мінімум, таке переосмислення включає не тільки увагу до змісту і форм навчання (в тому числі – до гейміфікації), але й повинне передбачати широку палітру значних за обсягом вибіркового дисциплін у навчальному плані, щоб студент міг вибудувати якісну освітню траєкторію, що закриває можливі потреби у професійній кваліфікації.

Список використаної літератури

1. 37 зі 100. Як українська молодь споживала та розуміла медіасередовище до початку великої війни. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/30342/2022-09-28-37-zi-100-yak-ukrainska-molod-spozhyvala-ta-rozumila-mediaseredovyshche-do-pochatku-velykoi-viyny/>
2. Боданов С.С. Неформальна освіта як феномен сучасності. Інноваційна педагогіка. 2023. Вип. 66. С. 99–101.
3. Журавель Т., Рогозна Ю. Неформальна освіта як інструмент підвищення лідерського потенціалу учнів ПТНЗ. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2 (20–21). С. 182.
4. Кацімон Ольга. Завершився проєкт «Школа відповідального блогерства»: чого навчилися учасники. 2024. URL: <https://surl.li/jpbpnd>
5. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичні матеріали до державної доповіді про становище молоді в Україні / В.О. Радкевич, М.А. Пригодій, Т.М. Герлянд, О.А. Тітова, В.А. Кручек, О.В. Лапа, Д.О. Закатнов, Л.А. Лупаренко. Київ : Інститут професійної освіти НАПН України, 2025. 37 с.
6. Мрака Н. Вплив медіа-контенту на студентську молодь під час війни в Україні (приклад опрацювання фільму «Україна в огні 2»). *Науковий вісник*

- Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 34–42.
7. Неформальна та інформальна освіта: як отримати визнання результатів навчання. 2022. URL: <https://surl.li/hcuxqs>
 8. Положення про валідацію і визнання результатів навчання, здобутих у процесі неформальної та/або інформальної освіти у програмах вищої та фахової передвищої освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2023. URL: <https://senate.knu.ua/?p=2271>
 9. Савельєв, Є. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. Вип. 1 (61). С. 228–232. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-228-232>.
 10. Степаненко К., Степаненко О. Особливості трансформації українського новинного контенту в умовах війни. *Молодь і ринок*. 2024. № 9 (229). С. 118–123.

**«ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ» ЯК
ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КАФЕДРИ
ЖУРНАЛІСТИКИ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА**

Світлана СЕМЕНКО

*кандидат філологічних наук, професор,
завідувач кафедри журналістики,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
<https://orcid.org/0000-0003-3686-8082>
svitlanasem@ukr.net*

Для того, щоб сучасна профільна кафедра ЗВО стала привабливою, мала свій неповторний сформований образ, вартує: чітко визначити пріоритети, створити власний стиль, своє бачення майбутнього, сформульоване в місії ЗВО, свою специфічну модель навчання; різноманітні та якісні освітні послуги; оригінальну систему виховної роботи; зв'язки із школами, місцевими громадами, різними соціальними інституціями; активну присутність в соцмережах, тісну співпрацю медіа.

Функціонування в межах діяльності випускової кафедри навчально-наукової лабораторії може стати важливим чинником формування позитивного іміджу кафедри ЗВО, в умовах існуючої конкуренції на ринку освітніх послуг. Розробка ефективної стратегії наукового, навчального, просвітницького напрямків діяльності ННЛ та її належне адміністрування надає перевагу в позиціонуванні тієї чи іншої спеціальності на ринку освітніх послуг. У лютому 2018 року на базі кафедри журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка відкрили навчально-наукову лабораторію «Центр дослідження полтавської журналістики», при плануванні роботи «Центру дослідження полтавської журналістики» враховуються ключові складники зовнішніх і внутрішніх чинників формування іміджу кафедри.

Головним напрямом «Центру дослідження полтавської журналістики» є дослідження вивчення ключових етапів розвитку полтавської журналістики, ідіостилю провідних творців краєвої журналістики. Основна діяльність Центру зосереджена довкола:

- опрацювання річників пресових видань полтавського краю минулого й сьогодення;
- створення електронної бази друкованих видань та відомостей про журналістів Полтавського краю в історичній ретроспективі у межах реалізації медіапроєкту «Музей історії полтавської журналістики»;
- укладання бібліографічних покажчиків полтавських видань;
- широке залучення до наукової діяльності лабораторії студентів: виконання курсових, бакалаврських, магістерських робіт у руслі проблематики центру;
- проведення міжнародних, всеукраїнських, в тому числі й регіональних науково-практичних конференцій з історії полтавської журналістики.

- проведення щорічного міжрегіонального студентського наукового семінару «Актуальні проблеми журналістики»;
- створення та видання наукової, науково-популярної та науково-публіцистичної літератури;
- проведення тренінгів, майстер-класів із журналістської майстерності медійниками України й Полтавщини. Важливою формою у формуванні позитивного іміджу кафедри відіграють майстер-класи від журналістів-практиків, які є членами Асоціації випускників університету (О. Бобошко, А. Мішин, А. Смутко, К. Брігіда);
- проведення онлайн-екскурсії «Сторінками історії журналістики полтавського краю»;
- проведення різноманітних профорієнтаційних заходів для учнівської молоді Полтавщини.

Безсумнівно, що магістральною метою навчальної діяльності навчально-наукової лабораторії «Центр дослідження полтавської журналістики» є підготовка високопрофесійних фахівців медійної сфери.

Навчальна діяльність ННЛ «Центр дослідження полтавської журналістики» передбачає:

- проведення лекційних та практичних занять для студентів спеціальності С7 Журналістика;
- проведення тренінгів, майстер-класів із журналістської майстерності медійниками України й Полтавщини зокрема;
- написання студентських наукових розвідок, зокрема й з історії журналістики Полтавщини.
- проведення кожної другої середи місяця засідань кіноклубу «Кіносереда»;
- проведення кожного другого вівторка засідань студентського читацького клубу.

Сучасний дизайн та належне технічне обладнання Центру сприяють створенню комфортних умов для набуття професійних компетентностей майбутніх медійників. На базі ННЛ відбуваються гостьові лекції провідних журналістикознавців з інших ЗВО України.

На базі ННЛ «Центр дослідження полтавської журналістики» щорічно відбувається нагородження переможців і дипломантів конкурсів есеїв на патріотичну тематику «Україна – це ми» серед студентів полтавських закладів вищої освіти, на який запрошуються ветерани й учасники російсько-української війни, волонтери.

Ефективними формами для підвищення загального рівня розвитку студентства, створення комфортної атмосфери спілкування студентів і викладачів у позааудиторний час стали засідання кіноклубу «Кіносереда» та студентського читацького клубу, які відвідує й учнівська молодь м. Полтави, журналісти-практики, викладачі й студенти інших факультетів університету.

За час свого функціонування ННЛ «Центр дослідження полтавської журналістики» став платформою для проведення масштабних профорієнтаційних проєктів кафедри журналістики «МедіаТерра», «Допис у газету», «Конкурс соціальної реклами», котрі є популярними серед учнівської

молоді полтавського краю. Традиційно на базі ННЛ «Центр дослідження полтавської журналістики» проводиться обласний етап конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН секція «Журналістика». Такі заходи сприяють, як potwierджують результати вступної кампанії 2019-2025 рр., підвищенню рівня попиту абітурієнтів на спеціальність С7 Журналістика.

Отже, досвід функціонування навчально-наукової лабораторії «Центр дослідження полтавської журналістики» кафедри журналістики ПНПУ імені В. Г. Короленка засвідчує, що стійкий позитивний імідж кафедри у споживачів освітніх послуг є стимулом до первинного обрання та основним мотивом переваги над конкурентами.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Тетяна СКУРАТКО

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0001-7196-987X>
tanyabidov@gmail.com*

Надія СЕНЬОВСЬКА

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
<https://orcid.org/0000-0003-2220-1498>
ipp56@tnpu.edu.ua*

Наполеглива боротьба українців з рашистськими воєнними злочинцями спирається на загальнолюдські та національні моральні цінності, передовсім дієву любов до Батьківщини. Тому національно-патріотичне виховання сьогодні є важливою складовою у підготовці майбутніх фахівців, які розбудовуватимуть повоєнну Україну. У цьому контексті важлива місія покладатиметься на журналістів, адже «для журналіста війна – це праця. У цьому сенсі праця журналіста ближча до праці військовика чи лікаря. Вибір цього фаху – звісно, якщо це усвідомлений вибір, – це і є вибір екстремальної ситуації» [15, с. 9–10].

Професійно орієнтуючи майбутніх журналістів, необхідно навчити їх працювати з матеріалами про нинішню російсько-українську війну. Це стосується практично усіх аспектів взаємодії зі здобувачами вищої освіти названого фаху: методичного, навчального, виховного, науково-пізнавального тощо. Зокрема, не можна оминути цієї тематики у виховному процесі: «...нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості... Національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013 – 2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України» [4]. Вважаємо, що кураторам академічних груп, розробляючи тематику бесід та виховних заходів загалом, доцільно орієнтуватися на розроблені й апробовані методичні матеріали, зокрема «Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» [8], «Патріотичне виховання: перезавантаження» [10], «Тактична комунікація для закладів освіти: як спілкуватися з учнями та їхніми батьками під час війни» [13], «Патріотичне виховання учнівської молоді,

окреслене війною» [14], а також на практичні здобутки освітніх і волонтерських проєктів, наприклад «Діалоги про війну» [6], «Патріотичні й небайдужі» [5], «Як ти, брате?» [16].

Національно-патріотичне виховання майбутніх журналістів здійснюється, безумовно, під час викладання навчальних курсів. У цьому контексті важлива роль відводиться вибіркоким дисциплінам: доцільно запропонувати здобувачам вищої освіти якісний і багатофункціональний контент, адже робота журналіста сьогодні – «це звичайне виконання професійних обов'язків, що відбувається у складних умовах. Але умов для журналістики не обирають...» [15, с. 10]. Для прикладу, можемо назвати курс за вибором «Основи ораторського мистецтва» (розробник – к.ф.н., доц. Т. Скуратко) [7], який був обраний здобувачами вищої освіти другого року навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка спеціальності «Журналістика» на 2025–2026 н. р. Характерною рисою цього курсу є те, що прикладом для удосконалення ораторсько-комунікативних умінь (таких важливих для майбутніх журналістів) є різноманітні тексти сучасної української літератури війни, як художні, так і документальні. Причиною такого вибору є також орієнтація на те, що і громадянським, і професійним обов'язком названих здобувачів освіти є ознайомлення і популяризація кращих зразків мистецтва слова, витворених нашою нацією у ХХІ столітті, адже у них відображено найрізноманітніший досвід українців в умовах воєнного життя. Формуючи список рекомендованої літератури до курсу, було враховано навчальне навантаження здобувачів освіти й запропоновано їм, перш за все, антології, де зібрані кращі зразки сучасної української художньої й документальної прози: «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія. Антологія» [1], «Вічність трива цей день...» Художні хроніки війни» [2], «Голоси. Антологія військових письменників» [3], «Спротив. Альманах воєнної тематики» [12], «Це війна. Українські письменники і письменниці про те, як пережити катастрофу» [15]. Для самостійної навчальної та науково-дослідної роботи майбутніх журналістів вибрано, серед іншого, публікації, котрі містять інформаційні каталоги із заявленої тематики: «Російсько-українська війна. Ч. 1: Неголошена війна (20 лютого 2014 – 24 лютого 2022): рекомендаційний покажчик» [9], «Каталог книжок про російсько-українську війну» [11].

Отже, національно-патріотичне виховання майбутніх журналістів є важливою складовою їхньої фахової підготовки. Адже вимоги до освітнього простору формування майбутніх спеціалістів «надиктовані» самим життям, суспільними викликами.

Список використаної літератури

1. Війна 2022: щоденники, есеї, поезія. Антологія. Львів: Вид-во Старого Лева; Варшава: Нова Польща. 2022. 440 с.
2. «Вічність трива цей день...» Художні хроніки війни / за ред. М. Жулинського; упоряд.: Н. Торкут, О. Поліщук, Т. Головань, Н. Герасименко, А. Матющенко. Тернопіль: Джура, 2023. 444 с.
3. Голоси. Антологія військових письменників / упорядкув. Т. Пилипець. Київ: ФОП Степурін Ігор Миколайович, 2023. 260 с.

4. Концепція національно-патріотичного виховання. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
5. Освітній волонтерський проєкт «Патріотичні й небайдужі». Офіційна сторінка. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=61555874657142>
6. Освітній проєкт «Діалоги про війну» / реалізовано за ініціативи та координації Героя України Володимира Жемчугова. Український інститут національної пам'яті. 2021. URL : <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/videolekciyi/osvitniy-proyekt-dialogy-pro-viynu>
7. Основи ораторського мистецтва. Силабус. ОПП «Журналістика». Каталог курсів за вибором. 2025–2026 н.р. Офіційний сайт ТНПУ ім. В. Гнатюка. URL : https://drive.google.com/file/d/1FRiw_L5N8waPM721Kwl7jczYCVww7qp1/view
8. Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.11.2020).
9. Російсько-українська війна. Ч. 1: Неоголошена війна (20 лютого 2014 – 24 лютого 2022) : рекомендаційний показник [Електронне видання] / уклад. Ю. І. Левченко ; Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Наукова бібліотека. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. 149 с.
10. Сеньовська Н. Патріотичне виховання: перезавантаження : методичні рекомендації з патріотичного виховання учнів для здобувачів вищої педагогічної освіти, викладачів, учителів та вихователів. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. 66 с. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/e-lib/DocDescription?doc_id=254815
11. Скоріна Г. Каталог книжок про російсько-українську війну. 2023. URL: <https://bookforum.ua/participants/13070>
12. Спротив. Альманах воєнної тематики. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/forpost-slova-pobachiv-svit-pershiy-nomer-almanahu-voyennoyi-tematiki-sprotiv/>
13. Тактична комунікація для закладів освіти: як спілкуватися з учнями та їхніми батьками під час війни : посібник / Антон Семенов та інші. Київ, 2024. 42 с. URL: <https://yakty.com.ua/shop>
14. Устименко І. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник*. 2022. № 1–2. С. 26–29. URL: file:///C:/Users/Administrator%201/Downloads/PP_1_2-28-31.pdf
15. Це війна. Українські письменники і письменниці про те, як пережити катастрофу [Віталій Портников, Володимир Рафеєнко, Станіслав Асєєв та ін.] / Упоряд. Юлія Бентя, Олег Коцюба, Наталія Федущак. Світлини Анни Ільченко. Київ: Критика, 2024. 208 с.
16. «Як ти, брате?» Волонтерський проєкт. Офіційний сайт. URL: <https://yakty.com.ua/>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ДО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИЙ І ДІЯЛЬНІСНИЙ АСПЕКТИ

Ілля ХОМЕНКО

*доктор наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри аудіовізуальних медіа,
Навчально-науковий інститут журналістики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0001-8591-4431>
khomenko_radio@ukr.net*

Тетяна ХОМИЧ

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови,
літератури та журналістики,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-4557-3174>
vantrans@ukr.net*

Проблема дослідження полягає в критичному розриві між рівнем, якістю, змістовною наповненістю фахової журналістської підготовки та викликами й ризиками, притаманними нашому часові. Цей дисонанс не визначений як системна прогалина в теоретичних і прикладних уявленнях про медіадіяльність та не окреслений таксономічно, на рівні класифікації питань, що потребують відповіді. Його ускладнюють два чинники, що опосередковано впливають на предмет дослідження. Перший полягає в розмиванні меж між журналістикою й блогосферою. Сучасний блогінг – позитивне явище з погляду свободи слова, задоволення невід’ємного права громадянин на інформацію. Але блогер, що звик користуватися даними з вторинних джерел і на місці екстремальних подій опиняється здебільшого як випадковий свідок, нечасто володіє комплексом журналістських умінь, які відомий медіадослідник і журналіст Дж. Емброуз назвав навичками боротьби з монстрами [1]. Однак саме блогерський стиль внаслідок масовості явища створює зараз медійні традиції.

Другий складник пов’язаний із зміщенням вектора пошукових та дослідницьких зусиль у цифрове середовище. Польові методи витісняє робота з базами даних. Складний пошук істини, заснований на контактах із конфіденційними джерелами, на методах спостереження та ситуаційного аналізу, які дозволяють виявити малопомітні вторинні ознаки прихованих подій та явищ, підміняє рутинний фактчекінг. Журналіст, натренований працювати з віртуальними інформаційними масивами, виявляється безпорадним у критичній ситуації не тому, що йому бракує розуму й сміливості, а тому, що його не вчили відповідним речам.

Мета дослідження – прикладна: сприяти формуванню гнучкої динамічної системи принципів і прийомів підготовки професійних журналістів до діяльності в екстремальних і нестандартних умовах, із урахуванням як

українських реалій, так і загальносвітової специфіки професії. Ураховуючи складність мети, у межах оприлюднених результатів доречно звужити її до загального формулювання й кількох ілюстративних положень.

Завдання – окреслити коло ймовірних професійних ризиків, систематизувати їх, визначити знання й уміння, необхідні для протидії їм, запропонувати відповідні методики підготовки.

Об'єкт дослідження – медіадіяльність в екстремальних та ускладнених умовах, **предмет** – навички, методи, прийоми, необхідні для ефективного й безпечного здійснення такої діяльності.

Огляд літератури за темою дослідження доводить, що інтегративний підхід до проблеми, необхідність якого обстоюють автори, раніше науковці не пропонували. Окремі її аспекти вивчали в межах праць із журналістського розслідування (Дефлуер [2], Уллман [6; 8], Василенко [7], Бель, Бурмагін, Патора та Хоменок [10], Глушко [11], Гопко, Листопад, Малькова [14], Мурікан [18], Фолькер [21], Хоменко [22] та ін.), медіабезпеки (Клемуш [12], Земляна [15], Решетуша [19]), прикладних фахових дисциплін (Маркес [3], Ткаченко, Хоменко, Фоменко [4], Еверетт [13], Михайлин [17], Хоменко, Фоменко [23] та ін.).

Етичне і правове уточнення. Оскільки пріоритетом для авторів є насамперед прикладна користь праці, допомога журналістам, що захищають громадянські права та суспільні інтереси в екстремальних умовах, і саме такої позиції дотримувалися практики, які сприяли цій праці – автори проголошують право всіх журналістів і тренерів, причетних до проведення дослідження, як названих у статті, так і не названих, на використання його результатів як спільного інтелектуального надбання й вітають залучення до подальшого наукового пошуку всіх, згодних поділитися знаннями та досвідом. Було б добре, якби ця публікація стала лише кроком, поштовхом для накопичення, доповнення, уточнення відповідних знань, а не підсумком завершеної справи.

Розширений курс медіабезпеки, у межах якого ми розпочали здійснення мети розвідки, починався з анкетування. Кожен студент отримав лист із запитаннями про його досвід медіадіяльності, критичні й проблемні ситуації, з якими доводилося стикатися, бажані пріоритети підготовки й очікування від навчання. Специфіку курсу певною мірою визначило те, що його викладання започатковано в магістратурі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів пережив блокаду – оперативне оточення й часткове руйнування. Чернігівщина й зараз – прифронтовий регіон, прикордонні райони якого знищують ворожі обстріли, а обласний центр потерпає від постійних повітряних ударів. Переважна більшість опитаних студентів виявилися журналістами-практиками, що знали, як поводитися в зоні бойових дій та місцях постійної дислокації ЗСУ та вже відвідували спеціальні заняття з мінної безпеки й тактичної медицини. Повертатися з ними до питань, чим загрожує пораненому невміло накладений турнікет чи як безпечно залишити мінне поле, якщо ти туди заїхав (пішки по слідах, залишених твоєю автівкою), не було потреби. Багато хто працював під вогнем, одна з студенток, журналістка «Суспільного» О. Денисенко, була в Чернігівському облдрамтеатрі під час влучання російської крилатої ракети (її репортаж з прифронтової зони можна подивитися за посиланням [9]). Окрім того, частина студентів

спеціалізувалася на кримінальних новинах і журналістських розслідуваннях. Отже, ми й запрошені нами тренери та журналісти-практики мали справу з досвідченими професіоналами, підготовленими до виконання складних завдань в екстремальних умовах. Стоячи на татамі зали боротьби в університеті, де відбувалося перше аудиторне заняття (якому передував онлайн-курс), ми запитали колег, які довірили нам свою підготовку:

– Як думаєте, що насамперед буде загрожувати вам у зоні виконання професійних обов'язків? Із яким ризиком доведеться зіштовхнутися?

– Міни...

– Снайпери...

– Дрони...

Усі відповіді були приблизно такого змісту. Ніхто не сказав очевидного. Дрони повинні ще долетіти до місця перебування журналіста, а до мін ще треба дістатися. Кореспондента в зоні бойових дій, зазвичай, супроводжує пресофіцер, прикривають системи РЕБ та ППО. Але першим, недооціненим, звичним і тому підступним ворогом будь-кого, хто починає діяти в небезпечній зоні, стане гравітація. Невдалий крок, камінь під ногою чи ожеледиця може залишити медійника без обладнання, травмувати, а, якщо не пощастить – навіть убити. Формулювання «смерть від падіння з висоти власного зросту» – звичайне для поліцейських протоколів.

Наступне запитання було таким:

– Чи вмієте ви безпечно падати?

Безпечно падати, виявилось, не вмів ніхто. А думка про те, що після певної підготовки можна навчитися або взагалі не впасти там, де впаде пересічна людина, або впасти, не випустивши з рук мікрофон чи диктофон, не розбивши камеру, миттєво підвестися й продовжувати репортаж так, ніби падіння не було – узагалі не спадала на думку учасниками занять. У цьому аспекті підготовки нема нічого складного й недосяжного навіть для людей із обмеженими можливостями. Одному з авторів цих рядків доводилося виводити сліпого з зони ожеледиці. Коротко пояснивши йому техніку пересування (ставити ногу так, щоб не створювався ефект ковзанки – вертикально на всю стопу), він швидко пройшов, підхопивши під руку свого незрячого супутника, там, де інші люди втрачали рівновагу й падали. Саме падіння теж не обов'язково травматичне – якщо відпрацювати певні заходи безпеки. Якщо ти таки втратив рівновагу й падаєш на спину – відстань між здоров'ям і травмою голови, а то й між життям та смертю, становитиме буквально кілька сантиметрів. Це – ті сантиметри, що відділяють підборіддя від грудей. Нахиливши голову вперед, притиснувши підборіддя до грудей і округливши спину, ти ніколи не заб'єш потилицю. Відкинувши голову назад – а саме це більшість людей, які падають, і роблять, підкоряючись силі тяжіння – удариш голову в найуразливішому її місці. Тваринні рефлексії й моделі інстинктивної поведінки, які рятують нам життя в інших ситуаціях, формувалися у ссавців тоді, коли вони пересувалися на чотирьох кінцівках. Людині – доведеться вчитися рухатися оптимально, якщо вона не хоче втратити все через дрібну помилку. Чим відрізняється журналістська підготовка такого типу від спортивних тренувань? Адже й спортсменів, і тих, хто вивчає бойові мистецтва,

добре вчать страховкам. Про цю відмінність уже згадували вище. Зазвичай, у руці чи в обох руках у журналіста – знаряддя його праці. Мікрофон, рекордер, відеокамера. Розбити обладнання – утратити свою репортерську функціональність. Тому журналіст не завжди зможе вийти на страховку так, як це роблять, наприклад, майстри айкідо або дзю-дзюцу. Потрібна спеціальна прикладна методика, яка, вочевидь, буде схожою на страховку під час падіння зі зброєю. Але така особлива техніка ще не розроблена.

Наступна небезпека, про яку не замислюється більшість людей – це, як не парадоксально звучить, інші люди. Ідеться не про ворогів чи злочинців, а про охоплений колективним афектом натовп. Як рухатися в натовпі, щоб не дати себе розчавити, урятуватися і, можливо, урятувати інших? Авторам доводилося й бувати, і працювати в таких ситуаціях. Уривок репортажу одного з них – коли йому довелося перервати радіорозповідь про застосування правоохоронцями зброї проти маніфестантів і закричати чимдуж: «Не падати! Не падати, розтопчуть! Не падати, піднімати тих, хто впав», а потім вхопити лівою рукою за комір чоловіка, який звалився в охопленій панікою юрбі й поставити його на ноги – навіть наведено в навчальному посібникові [24]. Саме так і радять інструктори з безпеки життєдіяльності діяти – залишатися на ногах, не давати впасти іншим, використовувати спеціальну техніку пересування, яка дозволить утриматися на ногах, ліктями прикривати грудну клітину, криками утворювати серед людей, що втратили самоконтроль – острівця норми. Кількох людей, які почали діяти осмислено й раціонально, звалити з ніг складніше, аніж одного. Проблема в тому, що не всі поради, корисні для пересічних людей, корисні для репортера. Звичайний громадянин може дозволити собі триматися осторонь натовпу (що і є найкращим варіантом узаємодії з ним). Місце перебування журналіста визначається логікою його завдання. На техніку його пересування також впливає робота, руки в кореспондента можуть бути зайняті обладнанням, а поле зору обмежене вектором зйомки (поставив на ноги маніфестанта лівою рукою один з авторів тому, що в правій тримав диктофон). Тема висвітлення масових протестів достатньо розкрита в спеціальній літературі. Але не можна також сказати, що всі поради, наведені як в українських, так і в іноземних джерелах, однаково корисні.

Наводимо кілька цитат із безумовно високоякісного й у цілому необхідного видання, створеного за матеріалами Міжнародної федерації журналістів (IFJ), яке використовують у навчальному процесі різних університетів [19]. Ідеться про висвітлення масових протестів та масових заворушень: «...необхідно мати при собі вогнегасник – на той випадок, якщо на вас потрапить запальна суміш «коктейлю Молотова» [12, с. 20].

«Коктейлі Молотова» є зброєю і, певною мірою, ознакою учасників масових протестів так само, як кийки, кайданки і сльозогінний газ є спецзасобами і ознакою поліції. Отже, людина з вогнегасником може бути розпізнана маніфестантами як помічник і прибічник правоохоронців з усіма небажаними наслідками такої помилки. Чи виправить таку ситуацію журналістське посвідчення – невідомо.

«Якщо ви працюєте поодиночі, переконайтеся, що маєте при собі засіб зв'язку і можете зв'язатися з тією людиною, яка зможе допомогти. Налаштуйте

ваш телефон так, щоб набір останнього номера став сигналом про допомогу» [12, с. 22].

Під час Євромайдану мобільний зв'язок досить ефективно глушили системи РЕБ: пробивалися тільки смс-повідомлення, окрім того, окремі мобільні оператори використовували своє обладнання для ідентифікації присутніх як учасників масових протестів – просто за фактом визначення координат абонента. «Завжди носіть із собою теку з документами, що засвідчують вашу особу, зокрема міжнародну прескарту» [12, с. 10].

Теки, сумки й навіть гудзики тих, хто опинився в охопленій панікою юрбі, залишаються на асфальті. (Певно, те саме буде й із вогнегасником – якщо комусь спаде на думку витягти його з багажника машини та занести в натовп). Документи ліпше тримати у внутрішніх кишенях зручного одягу.

«Якщо ви частина команди, працюйте спільно. Залишайтеся або йдіть разом...» [12, с. 22]. Це – гарна, але не універсальна порада. Під час подій Євромайдану скупчення журналістів і ставали мішенню. І спецпризначенці, і невстановлені снайпери цілилися в об'єктиви; так само не рятують ознаки належності до журналістського корпусу й у зоні бойових дій російсько-української війни.

«Перш, ніж йти на виконання завдання, необхідно переконатися у своїй фізичній придатності для виконання завдання. У цьому випадку необхідно, щоб кожен журналіст був чесний із самим собою. Чи достатньо ви здорові, щоб піти на це завдання?» [12, с. 12]. Реалії російсько-української війни внесли суттєву корективу в наведене вище твердження. І на «нулі», і в журналістському корпусі сьогодні чимало поранених, контужених і травмованих людей, які не залишили позиції й не оголили свою ділянку фронту. Досвід доводить, що в критичній ситуації безпечніше опинитися поруч з не дуже здоровим, але досвідченим і перевіреним професіоналом, аніж із кремезним переляканим неофітом. Те ж саме (з поправкою на конкретний характер завдань) можна сказати й про вік. Подібний підхід народився не в Україні. Він притаманний традиціям східних бойових мистецтв, де нема поділу на перспективних і неперспективних, воля цінується більше, ніж сила, а брак фізичних даних сприймається як виклик школі й майстерності сенсея, а не привід позбутися незручного учня.

Часи змінюються, а разом з ними й норми, технології, звичаї. Тому важко не погодитися з думкою, наведеною у цитованому виданні: «Не приймайте все на віру. В усьому світі існує тенденція: що було загальноприйнятою мудрістю ще вчора, сьогодні вже може виявитися неправдою» [12, с. 7].

На нашу думку, наведені дані достатньою мірою аргументують тезу, що проблема підготовки журналістів до виконання професійних обов'язків в екстремальних умовах потребує не просто емпіричного, а наукового підходу й подальших досліджень. Ми заторкнули лише кілька її складників. На наших семінарах – як у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, так і в Навчально-науковому інституті журналістики КНУ імені Тараса Шевченка – виникає багато запитань, відповіді на які можна дати лише шляхом проведення спеціальних досліджень. Їх еднає тема журналістської безпеки, але характер потребує залучення тренерів, військових інструкторів,

парамедиків, майстрів бойових мистецтв і викладачів спеціальної фізичної підготовки, фахівців з інженерно-технічних дисциплін. Чи був шанс у Георгія Гонгадзе вижити – у ту мить, коли йому вже накинuli зашморг на шию? Наскільки ефективні військові системи РЕБ для виявлення апаратних закладок і шпигунських програм у мобільному телефоні репортера (і наскільки взагалі безпечно користуватися мобільним зв'язком так, як це рекомендують журналістам довоєнні довідники)? Як можна використати свободу слова для знищення свободи й незалежності твоєї країни, а також дискредитації твоєї редакції? Станом на сьогодні в навчальний процес Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка інтегровано такі складники курсу медіабезпеки:

- комплекс дій журналіста, що дозволить йому виконувати свої обов'язки в такий спосіб, щоб не зашкодити своїм конфіденційним джерелам, своїй редакції й собі;

- комплекс дій медійників, що дозволить їм, висвітлюючи навіть найболючіші питання, створювати контент, безпечний для аудиторії, позбавлений психотравматичних чинників, такий, що не провокує медіаафекти;

- комплекс дій медійників, що дозволить розпізнати провокації проти редакції та журналістів і випадково не перетворити (із кращих міркувань захисту права на інформацію та свободи слова) свій інформаційний ресурс на ретранслятор ворожих ІІСО.

У стадії розробки – комплекс, пов'язаний із конфліктологією. Зрозуміло, що його також упроваджуємо в контексті загальної проблематики журналістської безпеки. Адже медійник, який не розпізнає в нібито випадковому конфлікті ретельно продуману провокацію й почне діяти за патернами звичайної конфліктології, стане передбачуваним для організаторів акції, а отже – беззахисним. Із відеозвітом і статтею про одне з наших занять можна ознайомитися за посиланнями [16; 20]. Тренінг, про який ідеться, провели журналіст, сценарист і радіодраматург Ілля Андрійович Хоменко та Сергій Миколайович Гальперін – президент Чернігівської федерації айкідо та іййдо, інструктор з надання першої допомоги та з мінної безпеки. До заняття активно доєдналися проректор з науково-педагогічної роботи Андрій Володимирович Кужельний та гарант ОПП 061 «Журналістика» Тетяна Леонідівна Хомич. Окрема подяка учаснику тренінгу, співавтору журналістських розслідувань і наукових праць І. Хоменкові, лауреатові премії імені Івана Франка в галузі інформаційної діяльності, кінодокументалісту і журналісту Володимирі Іллічу Фоменку.

Але це – тільки початок справи, до якої, сподіваємося, долучаться і наші колеги – з міркувань корпоративної журналістської підтримки й узаємодопомоги, безкорисливо й на волонтерських засадах, як це намагаємося робити за межами навчальних закладів і редакцій, де працюємо ми.

Висновки

1. Безпеку діяльності журналіста в екстремальних умовах не можна вивчати як систему абстрактних знань і суб'єктивних уявлень, відірваних від практики.

2. Виклики та ризики, пов'язані з журналістською діяльністю – не статичне явище, яке можна описати раз і назавжди. Вони змінюються так само, як змінюється характер конфліктів і катастроф. Те саме можна сказати й про методи та прийоми протидії їм, заходи журналістської безпеки.

3. Лише максимальне залучення до досліджень фахівців різних галузей, науковий міждисциплінарний підхід, регулярний обмін досвідом між дослідниками та журналістами, постійне оновлення даних про предмет дослідження й ретельна перевірка гіпотетичних уявлень можуть створити систему журналістської безпеки, корисну для практиків.

Список використаної літератури

1. Ambrose J. Foreword. *J. Heuvel J.V. Untapped Sources. America's Newspaper archived and Histories*. New York : Gannet Foundation Media Center at Columbia University. 1991. p. V – VI.
2. DeFluer Marharet H. Computer-assisted Investigative Reporting Development and Methodology. <https://doi.org/10.4324/9780203811061>.
3. Marquez Gabriel Garcia. The best job in the world. 1997. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/030642209702600314>
4. Tkachenko Volodymyr, Khomenko Illia, Fomenko Volodymyr. Views from different planets. (Experience of comparative research of military analytics of the YouTube channel (Waldman LINE and Telegram channel Andrei Tsaplienko). *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki: rezultaty, problemy, perspektywy. Wartość użytkowa badań naukowych*. Tom XV, Konin – Użgorod – Przemyśl – Chersoń, 2023. S. 229–233.
5. Ullman John. *Investigative Reporting: Advanced Methods and Techniques*. St. Martin's Press, 1995. 210 p.
6. Vasilenko M. Журналістське розслідування в умовах воєнного стану. *Межі аналітики. Communications and Communicative Technologies*. 2023. С. 149–155. <https://doi.org/10.15421/292319>.
7. Veteran investigative reporter John Ullmann teaches us not to get complacent. Aug 22, 2017. <https://worldpressinstitute.org/veteran-investigative-reporter-john-ullmann-teaches-us-not-to-get-complacent/>.
8. 12 км від Росії: як за два роки змінилося життя прикордонної Семенівки на Чернігівщині. На кордоні. <https://www.youtube.com/watch?v=H-lqjnfklgM&t=328s>.
9. Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменок О. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика: посіб. Київ: ТОВ «Друкарня Бізнесполіграф». 2013. 190 с.
10. Глушко О.К. Журналістське розслідування: Історія, теорія, практика. 2-ге вид. Київ: Арістей, 2006. 142 с.
11. Довідник безпеки журналістів. Самоохоронник у гарячих точках та при громадянських заворушеннях. Для підготовки довідника використані матеріали Міжнародної федерації журналістів (IFJ). Упорядник Ж. Клемуш. Рівне, 2007. 82 с.
12. Еверетт Девід. Учбовий посібник репортера. Київ: IREX ProMedia, 1999. 23 с.

13. Журналістське розслідування на екологічну тему : практ. посіб. / уклад.: Г. Гопко, О. Листопад, Т. Малькова. Київ : Логос. 2008. 64 с.
14. Земляна Ірина. Журналіст і (не) безпека. Посібник для журналістів, які працюють у небезпечних умовах. Київ : Inernews, ІМІ, 2016. 97 с.
15. Клесун А., Хомич Т. Безпека журналіста. 2024, 16 грудня.
<https://surli.cc/zqtxkv>.
16. Михайлин І. Л. Журналістика як всесвіт: вибрані медіа дослідження. Харків : Прапор, 2008. 512 с.
17. Мурікан Жан. Журналістське розслідування. Київ : ІМІ, 2003. 178 с.
18. Решетуша Т. Силабус курсу «Екстремальна журналістика».
<https://surli.cc/udykjl>.
19. Федорова А. Безпека журналіста.
<https://youtu.be/EaBWqbMR0rY?si=n4fvzw9IgRqu3AII>
20. Фолькер Лілієнталь. Розслідування / пер. з нім. В. Климченко. Київ : Центр вільної преси, 2016. 135 с.
21. Хоменко І. А. Функціональність журналістського розслідування в українському медійному просторі: погляд практика. *Актуальні питання масової комунікації*. 2013. Вип. 14. С. 106–111.
22. Хоменко І., Фоменко В. Амбівалентність війни: погляд соціальних дослідників. *KELM*. 2022. № 6 (50). Р. 122–134.
23. Хоменко І., Фоменко В. Пам'ятаймо. *Українська радіоп'єса в контексті світового акустичного мистецтва* : Навч. посіб. до дисципліни «Основи радіодраматургії і радіорежисури». Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2006. С. 101–102.

